

chi l'a pi 'd fil farà pi 'd teila

Ex libris

LUIGI FIRPO

14. 2. 13.

FIRPO

2666

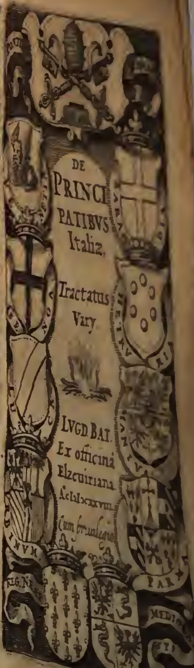
BIBLIOTECA NAZIONALE
TORINO

FIRPO

2666

BIBLIOTECA NAZIONALE
TORINO

24
Brunet
567
F
85

DE PRINCIPATIBVS Italiæ,

Tractatus Varij.

LVGD. BAT.
Ex officinâ
Elzeuiriana.
A° CIↃIↃCXXVIII.
Cum priuilegio.

BIBLIOTECA NAZIONALE

Illuſtriſſimo Excellentiſſimo

D. DVDLEIO CARLE-
TONO, Baroni ab IMBER-
COVRT, Vice-Cubiculario
ſupremo, Equiti Aurato,
Sereniſſimi MAGNÆ BRI-
TANNIÆ &c. Regis, ad
Illuſtriſſimos Fœderatæ Bel-
gicæ ordines, Legato.

Illuſtriſſ. & Excell. Domine.

Commentarium hunc DE PRINCIPIBVS ITALIÆ, *haud indi-
gnum, cuius noſcere-
tur auctor, quique multorum,
tereretur manibus, Latina à me
qualicumque donatum veſte,
cum iuſtas ob cauſſas emittere de-
ſtinaſſem in lucem* ἀνωνύμως, *[illegible]
auctor mihi hortatorque ſeri[illegible]
fuit Sereniſſimus Bohemiæ R[illegible]
deſignatus, &c.* FRIDERIC[illegible]
HENRICVS, *ingenio, memor[illegible]
iudicio ad miraculum præſt[illegible]*

ſu

Illuſtriſſimo Excellentiſſimo

D. DVDLEIO CARLETONO, Baroni ab IMBERCOVRT, Vice-Cubiculario ſupremo, Equiti Aurato, Sereniſſimi MAGNÆ BRITANNIÆ &c. Regis, ad Illuſtriſſimos Fœderatę Belgicæ ordines, Legato.

Illuſtriſſ. & Excell. Domine.

Commentarium hunc DE PRINCIPIBVS ITALIÆ, *haud indignum, cuius noſcentur auctor, quique multorum, tereretur manibus, Latina à me qualicumque donatum veſte, cum iuſtas ob cauſſas emittere deſtinaſſem in lucem* ἀντιγράφον: *auctor mihi hortatorque ſerius fuit Sereniſſimus Bohemiæ Rex deſignatus, &c.* FRIDERICVS HENRICVS, *ingenio, memoria, iudicio ad miraculum præſtanti*

ſuſpiciendus omnibus, præclaris in me meritis, mihi ſumma animi demiſſione ſtudioque colendus Princeps, tibi, ut magnorum abs te acceptorum beneficiorum, ſibi (ut quæ magna ex parte commendatione mei ſua ipſe conciliavit) cognitiſſimorum teſtimonium dicarem. Illius ego in ætate nondum matura, iudicio maturo, haud potui ſine piaculo obfirmato animo refragari. Reluctandi hæc fuit cauſſa. Premebat me (& vehementer) ſcrupulus, ne novum potius hoc officio viderer affectare beneficium, quam agnoſcere vetera. Eum mihi, ſi non omnino, exemit Principis auctoritas, at lenivit ſaltem hactenus, ut hanc in partem præoptarim peccare, quam opportunæ grati profitendi ſaltem animi, deeſſe occaſioni & ingratus omnino atque beneficiorum immemor haberi, cum ſuſpicione fortaſſis nonnulla, à benevolo

[illegible] mihi & benefico Principe profecti, ſalutaris mihi & honorifici, neglecti conſilii. Qualecunque de me aliorum eſt futurum iudicium; ego, bona fretus conſcientia, hoc à me agi unum, ut homines ſciant, tibi me plurimum debere, auctoritati, conſilio, imperio, officii me commonefacientis recteque ſuadentis Principis, non obtemperare, nefas iudicavi. Abs te, Illuſtriſſime & Excellentiſſime heros, [illegible] hoc ſcriptum anguſtis circumſcriptum finibus, te homine [illegible] haud fortaſſe indignum, & rei politicæ ſtudioſis, ob argumenti in tanta brevitate copioſiſſime accuratiſſimeque tractati præſtantiam, haud iniucundum inutiléve futurum, eâ certo mihi perſuadeo ſuſceptum iri alacritate, qua & aliis q' amplurimis ad arripiendum, idem avideque perlegendum, incitamento ſit futur.

volo mihi & benefico Principe profecti, ſalutaris mihi & honorifici, neglecti conſilii. Qualecumque de me aliorum eſt futurum iudicium; ego, bona fretus conſcientia, hoc à me agi unum, ut homines ſciant, tibi me plurimum debere, auctoritati, conſilio, imperio, officii me commonefacentis rectaque ſuadentis Principis, non obtemperare, nefas iudicaui. Abs te, Illuſtriſſime & Excellentiſſime heros, πολιτικὸν hoc ſcriptum anguſtis circumſcriptum finibus, te homine πολιτικωτάτῳ haud fortaſſe indignum & rei politicæ ſtudioſis, ob argumenti in tanta brevitate copioſiſſime accuratiſſimeque tractati præſtantiam, haud iniucundum inutiléve futurum, eâ certo mihi perſuadeo ſuſceptum iri alacritate, qua & aliis quamplurimis ad arripiendum, idem avideque perlegendum, incitamento ſit futura.

Id ſi conſecutus fuero, novo me abs te, eoque ingenti, auctum cenſebo beneficio, maiora fortaſſe olim tanto conaturus probatore. Vale, & optimo Regi noſtro CAROLO, *Reique publicæ longùm felix florenſque vive, & clientem tuum Seghetum, patrocinio tuo porro complectere, Lugduni Batavorum Non. Novembris* cIↄ Iↄ c xxvii.

Illuſtriſſ. Excellentiæ Tuæ

obſtrictiſſimus cultor

THOMAS SEGETHVS.

INCERTI AVCTORIS DE PRINCIPIBVS ITALIÆ COMMENTARIVS.

Ex Italico in Latinum verſus à THOMA SEGETHO.

ITALIA eſt omnis diviſa in Principatus decem. Ceteri dynaſtæ, quamvis mero & mixto imperio maneant, cum jure auri argenti, æris, ſtandi, feriendi: poſſunt tamen, è Germaniæ conſuetudine, Bar[illegible] rius dici, quam Principes, quod & [illegible] tiones anguſtas, & exiguas opes po[illegible] dent.

Ac Principes quidem ſunt hi. Po[illegible] tifex Romanus. Rex Catholicus; [illegible] Reſpublicæ, Venetorum, Genua[illegible] Lucenſium; Duces, Sabaudiæ, He[illegible] riæ, Mantuæ, Mutinæ, Parmæ, Vrb[illegible] ni. Baronum numero cenſeri poſſun[illegible] Princeps Guaſtallæ, Marchio Ca[illegible] næus, aliique è gente Gonzaga, F[illegible]

INCERTI AVCTORIS
DE
PRINCIPIBVS
ITALIÆ
COMMENTARIVS.

Ex Italico in Latinum verſus
à
THOMA SEGETHO.

ITALIA eſt omnis diviſa in Principatus undecim. Ceteri dynaſtæ, quantumvis mero & miſto imperio utantur, cum jure auri argenti, æris, flandi, feriundi: poſſunt tamen, è Germaniç conſuetudine, Barones verius dici, quam Principes, quod & ditiones anguſtas, & exiguas opes poſſident.

Ac Principes quidem ſunt hi. Pontifex Romanus. Rex Catholicus; tres Reſpublicæ, Venetorum, Genuatium, Lucenſium; Duces, Sabaudiæ, Hetruriæ, Mantuæ, Mutinæ, Parmæ, Vrbini. Baronum numero cenſeri poſſunt. Princeps Guaſtallæ, Marchio Caſtilionæus, aliique è gente Gonzaga, Prin-

ceps Mirandulæ, Princeps Maſſæ & Carraræ, Monachii & Corregii Dynaſtæ. His addi poſſunt Barones Romani, quibus tamen cudendi numiſmatis jus non eſt. Vt mittam, auctoritate Pontificis graviter eos premi.

De Pontifice.

PONtifex, qui & ſedis Apoſtolicæ nomine cenſetur, ſex in Italia ditionum potens eſt. Ejuſdem eſt Ducatus Beneventanus in Regno Neapolitano, Comitatus Avenionenſis in Provincia Narbonenſi. Vaſallorum illi immenſa vis eſt; quorum præcipui ſunt Hiſpaniæ Rex, ob Regnum Neapolitanum (quod & utriuſque Siciliæ nomen fert) Dux Parmæ & Placentiæ, Dux Vrbini. ditio quoque Radicofanenſis cum territorio, quod aduſque Pontem Centinum porrigitur, fiduciario jure à Ferdinando Mediceo (quâ Senarum Dux eſt) perpetui Vicariatus titulo poſſidetur. Sex vero ditiones ſunt; Romana, quæ à Regni Neapolitani finibus principium ducens, ad pontem uſque Centinum extenditur, magnamque Hetruriæ partem amplectitur. Ditio hæc ab ipſo regitur Pontifice, nec ullus eo mittitur Legatus, ſicut in aliis fit.

Vmbriæ ditionem Legatus regit. Ea

Lega-

Legatio Peruſina dicitur, à Peruſia præcipua ditionis civitate.

Romandiolæ ditio vetus, Legationis nomen fert. Nunc eam Ferrarienſis Legatus adminiſtrat, qui antequam Clemens VIII. P. M. Ferrariam in poteſtatem redegiſſet, Ravennæ ſedem imperii habebat. Amplectitur hæc ditio decem urbes, Ferrariam, Comaclum, Ravennam, Imolam, Forum Livii, Faventiam, Ariminum, Cerviam, Ceſenam, Bertinorum.

Ducatus Spoletinus & Marca Anconitana, junctim Legationem conſtituunt. Omnia in poteſtate ſunt ſedis Apoſtolicæ. Solus Vrbini Dux nonnulla hujus ditionis loca, fiduciario jure à Pontifice habet.

Eſt & ditio Legatioque Bononienſis, cui unica illa civitas eſt.

Ex ſex hiſce ditionibus, Ducatibus, Comitatibuſque, addito Vaſallorum tributo, percepit ſedes Apoſtolica decies & octies centena ſcutatorum millia annua, quæ quotidie auget, redigendis in poteſtatem ſuam aperiendiſque feudis. Quamvis autem tantam pecuniæ vim, quantam jam memoravimus, reddant hæ ditiones: parum tamen aut nihil compertum Pontifex exhauriente quotannis fœnore pr

Legatio Peruſina dicitur, à Peruſio præcipua ditionis civitate.

Romanienſis ditio vetus, Legationis nomen fert. Nunc eam Ferrarienſis Legatus adminiſtrat, qui antequam Clemens VIII. P. M. Ferrariam in poteſtatem redegiſſet, Ravennæ ſedem imperii habebat. Amplectitur hęc ditio decem urbes, Ferrariam, Comaclum, Ravennam, Imolam, Forum Livii, Faventiam, Ariminum, Cerviam, Ceſenam, Bortinorum.

Ducatus Spoletinus & Marca Anconitana, junctim Legationem conſtituunt. Omnia in poteſtate ſunt ſedis Apoſtolicæ. Solus Vrbini Dux nonnulla hujus ditionis loca, fiduciario jure à Pontifice habet.

Eſt & ditio Legatioque Bononienſis, cui unica illa civitas eſt.

E [a] ſex hiſce ditionibus, Ducatibus, Comitatibuſque, addito Vaſallorum tributo, percepit ſedes Apoſtolica decies & octies centena ſcutatorum millia annua, quæ quotidie auget, redigendis in poteſtatem ſuam abolendiſque feudis. Quamvis autem tantam pecuniæ vim, quantam jam memoravimus, reddant hæ ditiones: parum tamen aut nihil compercit Pontifex, exhauriente quotannis fœnore privatis

vatis debito è [b] montibus (quos vocant) vacabilibus & non vacabilibus, octies circiter centena ſcutatorum millia, præter eos ſumtus qui in præſidiariorum militum ſtipendium erogantur; quibus tamen Eccleſiæ opus non eſt, ut quæ ipſa ſe ſatis religione tuetur. Verum hoc Nepotum Pontificiorum compendium eſt, qui quotannis plus dimidio ſtipendii in ſuam arcam derivant. Sumtus in miniſtros modum excedit, cum dimidium poſſit ſufficere. Hi rapinis crebro provinciales premunt. quas injurias muneribus in Pontificum nepotes collatis, tegunt redimuntque.

Magni à Pontificibus in ſubſtructiones, memoriæ ad poſteros propagandæ, ſumtus fiunt; in quibus tamen vitare non poſſunt, quin emungantur.

Poſtremus ſumtus fit in compenſandis recuperandiſque feudis, incumbentibus in hoc vehementer Pontificibus, ut aboleantur. Sumtus jam memorati redditus abſumunt. opinio tamen eſt, in arce [c] Sant-angeliana, repoſta exſtare vicies centena ſcutatorum millia.

Privati Pontificis redditus, ſunt è [d] Dataria officiiſque Cameralibus, quæ quidem antiquitus ob merita conferebant-

rebantur; à Sixti quincti Pontificatu venalia ſunt.

Potentia Pontificis maritima conſtat duodecim triremibus. terrâ autem, exercitum poteſt è ditionibus ſuis ſcribere peditum quinquaginta millium, equitum quatuor, ſtrenuorum ignavorumque. Vmbri præſtantiſſimi fuere, & armorum tractandorum peritiſſimi. Feudatarii quoque; ſi belli ratio poſtulabit, auxilii aliquid ſubminiſtrare non contabuntur, quemadmodum, quo tempore Ferraria in poteſtatem redigebatur, à Parmenſi & Vrbinate Ducibus milites ſubmiſſi fuêre.

Maxima Pontificiis potentia, in Italia quidem, in ſacrorum interdictione videtur eſſe ſita: id quod in negotio Ferrarienſi patuit.

Rex Catholicus.

REx Catholicus, in Italia poſſidet Regna, Neapolitanum & Siculum, quę fiduciario jure, ab Eccleſia Apoſtolica agnoſcit, tributique nomine quotannis Aſturconem Pontifici pendit, cum ſex ſcutatorum millibus.

Poſſidet quoque ditionem Mediolanenſem, quâ & Senenſis comprehenditur, Medicææ genti fiduciario jure con-

conceſſa; ad hæc, Marchionatum Finalis & dynaſtiam Pontremolenſem, ditiones fiduciario jure, eoque libero à Cæſare conceſſas.

Poſſidet etiam inſulam Sardiniam cum titulo Regni liberi. Ea tamen à Rege non magni cenſetur, prædæ ſæpe piratis expoſita, tum tuendæ Siciliæ ejusque feudo inſulę Melitę (è qua, hoc titulo quotannis falco ei penditur) Sardorum triremibus utitur.

Ex omnibus his ditionibus percipit Rex quotannis (comprehenſo quod Neapolitani altero quoque anno pendunt donativo) ſummam fere quadragies centenum millium ſcutatorum. Verum ea maximam partem variis eſt oppignorata. quod vero ſupereſt, in præſidia, peditatum, equitatum, triremes impenditur. in eandem rationem veniunt penſiones quæ in varios Principes, Barones diverſarumque nationum proceres, item in Præfectos miniſtros erogantur, præmiaque quæ ex his fere ditionibus confert Rex. Triremium ſumtus, Principis Auriæ, aliorumque procerum Genuatium penſiones, militum qui in Belgium mittuntur ſcriptio, armorum in eorundem militum uſum paratus, variorum locorum munitiones, veredariorum expedi-

penſiones, aliaque onera, omnes quos e his ditionibus percipit Rex reditus, abſorbent. Quas autem ex iiſdem opes & emolumenta percipit, hęc ſunt: multos milites ditare, multos ſibi obnoxios reddere Principes & dynaſtas, in clientes multos præmia conferre; equitatum peditatumque, quoties opus eſt, conſcribere; quinquaginta triremes in omnem uſum inſtructas habere: adhæc, negotia forenſia, vacationes feudorum, munerum publicorum, & ſacerdotiorum: quibus addi poſſunt largitiones, quæ in aula Hiſpana effunduntur, ut ſui quiſque voti compos evadat. hæc, hæc inquam, Regem conſtituunt Italiæ arbitrum, aliis ſub clientela ejus viventibus, aliis illi per penſiones obſtrictis. Genuates vero & Lucenſes ipſi ſe per ejus patrocinium attenent.

Potentia autem per Italiam quidem eſt ingens, eo quod magna equitatus peditatuſque vi, è Regno Neapolitano ditioneque Mediolanenſi inſtrui poteſt (quod expertus eſt bello Belgico) maritima autem potentia, triremium quinquaginta claſſe conſtat.

peditiones, aliaque onera, omnes. quos ex his ditionibus percipit Rex redditus, abſorbent. Quas autem ex iiſdem opes & emolumenta percipit, hęc ſunt: multos milites ditare; multos ſibi obnoxios reddere Principes & dynaſtas, in clientes multos præmia conferre; equitatum peditatumque, quoties opus eſt, conſcribere; quinquaginta triremes in omnem uſum inſtructas habere: adhæc, negotia forenſia, vacationes feudorum, munerum publicorum, & ſacerdotiorum: quibus addi poſſunt largitiones, quæ in aula Hiſpana effunduntur, ut ſui quiſque voti compos evadat. hæc, hæc inquam, Regem conſtituunt Italiæ arbitrum, aliis ſub clientela ejus viventibus, aliis illi per penſiones obſtrictis. Genuates vero & Lucenſes ipſi ſe per ejus patrocinium atterunt.

Potentia autem per Italiam quidem eſt ingens, eo quod magnâ equitatus peditatuſque vi, è Regno Neapolitano ditioneque Mediolanenſi inſtrui poteſt (quod expertus eſt bello Belgico) maritima autem potentia, triremium quinquaginta claſſe conſtat.

Ve-

Venetia.

RESpublica Veneta, plenâ in ſuis ditionibus poteſtate utitur, nec in illam quiſquam quidquam ſibi juris vendicat, niſi quod Turcarum Imperator, occupatam ab ea Corcyram, ſui juris inſulam obtendit; quod in Ottomano ſuo Lazarus Superantius ſcribit.

Septem in Italiæ continenti urbibus dominatur; Patavio, Vicentiæ, Veronæ, Brixiæ, Bergamo, Tarviſio, Cremæ.

Extra Italiam, Foro-Julienſi ditioni imperant, Cretæ Regno, Corcyræ inſulæ, aliiſque oppidis & locis munitis in Græcia, Sclavonia, Baſſina, Dalmatia.

Adminiſtrandæ Reip. poteſtas eſt penes nobilitatem, è qua nemo non magiſtratuum eſt particeps, pro ſuo quiſque gradu. Prudentiſſimi cenſentur & ad rempubl. gerendam nati. oriuntur tamen nonnunquam inter eos ex multitudine diſcordiæ, ut mittam, prodi arcana eorum Principibus quibus ea ſcire expedit.

Redditus annui, tricies centenis aureorum millibus æſtimantur. Sola quippe urbs Veneta Italiæ horreum (uti

(uti fama eſt) reddit quotannis octingenta ſcutatorum millia.

Sumtus è contra, è theoreticorum ſententia, immenſus eſt, ſi quis ſecum ipſe expendat, quantis impenſis tuendæ ſint Creta & Corcyra, cum multis aliis locis Turcæ ditioni conterminis, cui parum fidunt, quamvis induciæ inter utroſque ſunt. Ingenti quoque impenſa exſtruitur Palma, propugnaculum (ut aiunt) inexpugnabile. magno etiam conſtant præſidiarii milites, in iis oppidis locati, quæ Auſtriacis ſunt finitima & Vſcocchis, quibus cum continenter bellum gerunt. Multum exhauriunt Brixiæ, Bergomi, Veronæ præſidia; quæ loca, non ſine magno metu poſſident, ob jus, quod in illa oppida obtendunt Hiſpani ad Ducatum quondam Mediolanenſem ſpectantia. his adde duodecim turmas equitum cataphractorum, quos ſine intermiſſione alunt, memoratis oppidis tuendis. adde & quinquaginta, nonnumquam ſeptuaginta, imo & octoginta triremium (prout ab hoſte ſuſpiciones ingruunt) ſumtus, Hadriatico mari aliiſque multis locis tutandis. adde & plurimos equeſtris ordinis viros dynaſtaſque, quos opimis penſionibus ſibi habent obnoxios. [c] Ioannes Ba-

ptiſta Montanus, aliique ejuſdem conditionis; Legati & negotiorum geſtores apud omnes Principes Chriſtianos; Bailus Conſtantinopolitanus; munera quæ identidem Baſſis dantur; ſubſtructiones quæ in navali fiunt,ſeu Armamentario; ſtipendia quæ ex muneribus publicis,præmium laborum percipiunt nobiles, ingentem pecuniæ vim exhauriunt. adde & fortuitos ſumtus, cujuſmodi ſunt pecuniæ nonnullis Principibus mutuo datæ , munera , ſumtus,quos in excipiendis tractandiſque hoſpitibus faciunt; qua ſane in re ſplendidiſſimi ſunt.

Caput hujus Reip. eſt Dux, cui titulus datur Sereniſſimi & Celſititudinis, æque ac primæ dignitatis Ducibus. Perpetuus eſt illi hic magiſtratus, ſolebatque olim è veteribus familiis nobilibus creari: nunc vero perinde eſt, ſive è primis, ſive è ſecundis, ſeu denique è noviſſimis legatur. Percipit è publico quotannis duodecim ſcutatorum millia.

Secunda in hac Republ. dignitas eſt Procuratorum Divi Marci, qui [f] novem numero ſunt, eodemque quaſi quo Cardinales loco Romæ: ex eorum enim fere Collegio Dux creatur.

In populo primus eſt Cancellarii honos,

honos, ſummæ & dignitatis & emolumenti.

In præſens vacua eſt Reſpubl. omni ære alieno, ajuntque repoſta ſibi eſſe in ærario centies vicies centena millia.

Potentia hujus urbis major cenſetur mari quam terrâ; ita ut, ſi urgeat neceſſitas, centum triremium claſſem alere poſſint, quamvis ante annos aliquot, cum de fœdere inter Pontificem, Hiſpanum, ipſoſque ageretur, ſe excuſarint, quaſi eum numerum inſtruere non poſſent.

Duarum maximi momenti rerum penuria laborat hæc Reſpubl. militum & frumenti: militibus opus habent ad præſidia quæ multis locis tuenda ſunt, in Græcia præſertim. Ea de cauſſa permiſſum eſt iis à Pontifice, militem ex ejus ditionibus ſcribere, tam hunc in finem, quam triremibus inſtruendis, quarum ope, magno Chriſtianorum bono, tuta ſervantur Italiæ maria à piratis.

Submiſſa fuere illis à Rege Galliæ bello contra Vſcocchos gerendo, tria peditum millia. Atque hac ratione confirmantur ab iis ſubditi, qui in continenti agunt, ut memoratas tueantur urbes adverſus Hiſpanos, quorum perpetuo in metu vivunt.

Rem frumentariam, coguntur ſibi ex Oriente proſpicere; è ditionibus Eccleſiaſticis, è Ducatu Vrbinate Comitatuque Mirandulano, atque aliis Italiæ locis.

Annonæ gravitas ex immenſo capitum numero oritur, quibus urbs Veneta eſt referta. eſt is ducentorum millium. triremium locorumque muritorum apparatus, magnam vim exhaurit.

Quas in continenti poſſident ditiones, eæ, quamvis territorio amplo ſunt, montibus tamen abundant. quin & illæ urbes, quæ maximè frumento affluunt, quantumvis ſevere interdictum ſit, ne frumentum exportetur, emittunt tamen magnam vim Tridentum, in Rhætos, alioſque finitimos, quibus eſt opus.

Imperium eorum, pacis quidem tempore, ſatis æquo animo ferunt ſubditi. Vaſallis ſane, Brixionis præſertim, auctoritatem juriſdictionemque in feudis eripuerunt, redditus reliquerunt. Proſcriptos in integrum ut reſtituant, ægre à ſe impetrari patiuntur, quos ne bello quidem ingruente revocant.

Nonnullorum è nobilitate immenſæ ſunt opes, adeo ut vix æſtimari poſſint:

poſſint: id quod tribus è rebus oritur, parſimonia, commercio, atque iis emolumentis, quæ è Repub. percipiunt, quæ hanc ob cauſſam diuturna fore creditur.

Genua.

GEnuatum Vrbs olim potentiſſima fuit, ſolebatque cum Veneta de imperio certare. nunc, præter loca litori vicina, nihil poſſidet. Extenditur litus in longum ſexaginta millia paſſuum, principio à Serrezana, Villa francam uſq; & Monachium ducto. Complectitur hæc ora civitates novem. Genua, Savona, Serezana præcipuæ ſunt. Poſſident & inſulas Corſicam & Caprariam.

Corſicæ tres ſunt urbes, virorumque & militum copia: verum exiguos inde fructus percipit Reſpubl. cujus in univerſum quotannis, quingentis ſcutatorum millibus redditus cenſentur. hi in loca maritima portuſque tuendos impenduntur. Penſio etiam Ducis, ſumtus in Legatos, quos in Pontificis, Cæſaris, Hiſpaniæque Regis aula alunt, in ſex præterea triremes, quas ſemper inſtructas habét, magnam redituum partem abſumunt. Monti Divi Georgii maxima civitatis Genuæ

vectigalium pars oppignorata eſt. Origo huic Monti fuit tunc, cum gerebant bella, nec fœnoris nomine plus tribus in centena quotannis ſolvitur privatis, iiſque fere Genuatibus.

Rempubl. hanc tam plebeii quam nobiles regunt: atque hinc ſæpe diſſidiorum cauſſæ.

Dux promiſcue creatur è nobilitate aut plebe, in biennium; quo exacto tempore, Divi Georgii Procurator fit, cum annua quingentorum ſcutatorum penſione.

Princeps Auriæ, Maſſæ Princeps, aliique qui operam adduxere Regi Catholico feudaque poſſident, non admittuntur ad Reipubl. hujus adminiſtrationem.

Magna iis ſuſpicio eſt à Magno Hetruriæ Duce, ob Serezanam urbem, quæ ad Florentinam Rempubl. olim ſpectabat. etiam ob inſulam Corſicam, Piſanæ quondam reipublicæ. itidem ob Savonam urbem, in quam jus ſemper ſibi vindicavit Saxoniæ Dux, unum illam eſſe dicitans è ſeptem Marchionatibus ſuis, quos dono dederat Cæſar Otho, Alterami Alteſiæque filiæ, è Saxoniæ Principum ſtirpe.

Metuere etiam ſibi cœpere ab Hiſpaniæ Rege, poſteaquam Finalis Marchionatum

chionatum occupavit. à Principeque Auriæ non parum timent, ne quando urbis illius imperium velit invadere, favente Rege Catholico, in cujus clientela vivunt; quamvis verus patronus ſit Imperator.

Quicquid Genuatibus opum eſt, id habet in manu Rex Catholicus, eoque illi obſequentiſſimi vivunt, majore obſequio, quam ſi eorundem urbes præſidiis, arcibus præfectis ſuis contineret. quin & ex illius ditionibus alimenta ſibi coguntur proſpicere, cum è ſuis ægre corradere poſſint, quantum ad bimeſtre quotannis ſatis ſit.

Nobilium Genuatum pars major locuples eſt; bonaque poſſident in Regno Neapolitano ac ditione Mediolanenſi. alii maritima munia exercent. tenuiores maritimis fere rebus ſtudét, utentibus illorum opera Hiſpaniæ Rege aliiſque Principibus. quæſtum etiam faciunt è telis è ſerico, quod exteris in regionibus emtum ita texunt, ut eorum telæ pluris æſtimentur quam quorumlibet aliorum, per univerſum orbem Chriſtianum.

Ad potentiam eorum quod attinet, jactant quidem ipſi exercitum ſe poſſe ſcribere ſexaginta millium peditum. id quod ſi ita ſe haberet, Corſis pau-

ciſque aliis montanorum exceptis, ceteri omnes idonei magis eſſent, qui mari, quam qui terrâ operam navarent, eo quod litorarii fere omnes rebus maritimis ſtudent. Gens hæc ceteris Italiæ populis pacis ſtudioſior habetur; quod forte è continua eorum quæſtus faciendi cupiditate provenit.

Luca.

REſpubl. Lucenſis à Nobilitate tantum regitur. Ii ſunt Senatores, Vexillifer, novem Antiani [h] ſeu Seniores: qui tertio quoque menſe mutantur. Senatorum vero adminiſtratio eſt annua.

Redditus hujus reipubl. ſunt, centum. decem millium ſcutatorum annuorum, eruntque centum viginti millium, ubi aliquid æris alieni aboleverint, quod variis civibus debetur, ob pecunias mutuo Reipubl. datas, cum uſura ducenteſimæ.

Sumtus redditibus par eſt. ſi quid ſupereſt, id muniendæ quotidie urbi impenditur.

Ad potentiam quod attinet, exercitum conficere poſſunt [i] * decem millium peditum, è ſua ditione; quos vero è Graffignanenſi agro ciere poſſunt, ij acce-

accedunt ad duo millia, evaduntque ſtrenui milites.

Vrbs ipſa Lucenſis triginta capitum millia capit. libertati conſervandæ concordes degunt.

Alitur hæc urbs fere ſerici texturâ & lanificio. multi mercaturæ operam dant, quorum pars major in Gallia commercia exercet.

Vivunt in Regis Catholici clientela: à legitimo enim patrono Cæſare, nulla eſt iis auxilii ſpes. Cum finitimis Genuatibus & Principe Maſſæ amicitiam colunt. Cum Mutinenſi verò Duce ſępe diſcordes ſunt, ob agri Graffignanenſis fines. Magnum Hetruriæ Ducem valde obſervant, idque ob metum, vindicante ſibi illo in urbem Lucam jus, Reipubl. qnondam Piſanæ ſubjectam, cum eo tribus ex partibus fines communes habent. Rei frumentariæ inopiâ laborantibus, ſubvenit nonnunquam Hetruriæ Dux, ſuetum evectionis vectigal ſolventibus.

Territorio fruuntur ſatis amplo; quod cum montoſum ſit, annonæ penuriâ premuntur nec fere plus colligunt, quam quod in ſemeſtre ſufficiat. In reliquum ſemeſtre proſpiciunt ſibi frumento mari advecto, & è Regno Neapolitano.

Cauſſæ & controverſiæ inter cives à quinque Iureconſultis peregrinis deciduntur, quemadmodum & Genuæ. Ii Rota nominantur.

Dux Sabaudiæ.

INter Italię Principes cenſetur Sabaudiæ Dux, quod Taurini, in præcipuæ Pedemontii civitate, habitat. Imperii etiam Germanici Princeps habetur, quamvis publicis Germaniæ conventibus non interveniat, quemadmodum ejus majores, quo tempore Sabaudiæ Comites vocabantur, factitare ſolebant.

E Ducibus is, qui nunc vivit, eſt quartusdecimus: cujus hic eſt titulus; Carolus Emmanuel Dux Sabaudiæ; Princeps Pedemontii; Saluzziarum, Cevæ, Borzenæ Marchio; Aſtæ Comes; Niceæ Dynaſta.

Annui ejus redditus fuerant ante bellum Gallicum, octies centenum millium ſcutatorum. nunc vero omnia ſunt mutata, Vaſallis ſumtu in bellum exhauſtis, populo attrito, redditibus Genuatibus atque aliis oppignoratis.

Potentia quidem magnus Princeps eſſet, ſi diuturna in pace, vita obtingeret ſubditorumq; amorem recuperaret.

Septem

Septem Sabaudia equeſtris ordinis millia fert, ut refert Boterus; qui quidem hac in parte nimio patriæ ſtudio agi videtur.

E Pedemontio aliiſque, quas in Itabet, ditionibus, comprehenſis etiam feudatariorum agris, triginta peditum millia ſcribi poſſunt.

Sabaudiæ urbes octo ſunt, Pedemontii totidem. Nicæa & Villafranca portus, pars Provinciæ Narbonenſis ſunt. in has jus ſibi vendicat Gallus. In portubus his, duæ ſunt triremes, exque male inſtructæ. eæ ad Divi Lazari equites ſpectant, quorum Magnus Magiſter eſt Dux, equitum inſigne eſt Crux viridis, auro argentoque circumdata. E divi Auguſtini ordine ſunt, eſtque vetuſtiſſimum hoc ſodalitium.

Præcipua vero dignitas equeſtris, quam conferre eſt in manu hujus Principis, eſt illa quam Annuntiatam vocant. Horum equitum numerus ad XXXVI accedit, primores omnes è Ducis aula. in exteris qui huc admittuntur, ii Comites ſunt aut Marchiones, & inter hos Nomurſenſis Dux & Galliæ Comes-ſtabuli.

Cum finitimis, Catholico Rege excepto, diſcors agit omnibus. Galli nondum præteriti temporis offenſas con-

coxerunt. Genuates ſæpe ab eo aſpere ſunt habiti. Helvetii vel prædandi, vel finium ſuorum ampliandorum ſunt cupidi.

Suſpectum eum habet Dux Mantuanus, ceu Montiferrato imminentem. eadem eſt Monachienſis dynaſtæ cōnditio, ob dynaſtiam ſuam.

Ad generis nobilitatem quod attinet, præterquam quod è ſtirpe Saxonicą eſt oriundus, multorumque Principum propinquitatibus & affinitatibus ſubnixus, cum Luſitano etiam & Gallo, tandem uxorem duxit Infantam Catharinam, Philippi II. Hiſpaniæ Regis filiam natu minorem, cum dote quingentorum millium ſcutatorum. Ex hoc matrimonio, quinos liberos mares ſuſtulit, tres feminas. Filiorum maximo nomen eſt; Principi Pedemontii, eſtque annorum viginti. Sciendum vero eſt, duabus ditionibus, Sabaudæ inquam & Pedemontanæ, ſua eſſe ſingulis juris dicundi tribunalia, quæ Parlamenta vocant, ſuas cuique leges: nec ferre poſſunt Sabaudi, in Pedemontio potius ditione minore vivere Principem, quam inter ſe.

Ma-

Magnus Hetruriæ Dux.

FErdinandus Mediceus, Magnus Hetruriæ Dux, Franciſco fratri ſucceſſit: Franciſcus Coſmo patri: Coſmus poſt Alexandri cædem creatus fuit, quem interfecit Laurentius Mediceus A. C. cIↃIↃ XLVI annos quinque imperio potitum.

Principis hujus redditus cenſentur decies & quinquies centenis ſcutatorum millibus; eoque ditiſſimus Italiæ Principum habetur, beatiſſimo imperio fruens, quemadmodum peculiari commentario explicabimus.

Dux Mantuæ.

DVx Mantuæ, cui nomen eſt Vincentio Gonzagæ (quæ familiarum Italiæ vetuſtiſſima eſt) originem ducit à Paſſarino Gonzagenſi. Is Mantuæ imperium occupavit Friderici ſecundi Imperatoris ævo, à quo titulum accepit dynaſtæ. Qui illum ſecuti ſunt, Marchiones ſunt dicti, tandem Duces. Hoc nunc titulo cluent; Dux Mantuæ & Montisferrati; Marchio Gonzagæ. In præſtantiſſimis Italiæ ditionibus cenſeri poſſet Mantuana, ni in multas partes diſſeparata eſſet, cōceſſit minoribus natu illius familiæ Sablo-

neta,

neta, Gunſtella, Novellaria, Sancto Martino, Bercolo, Guazzado, aliiſque oppidis & caſtellis. Hi (quod tamen facere eos par erat) non agnoſcunt Ducem ſuperiorem: quin & dicunt, directe ſe Cæſaris eſſe vaſallos.

Ducatus Monsferratenſis huic ſtirpi ceſſit, per nuptias Frederici ſecundi Marchionis Mantuani, cum ultima herede gentis Palæologæ, unica poſtremi Montisferrati Marchionis filia; eamque ob cauſſam fiduciarium illius ditionis jus, Frederico jam memorato Carolus V. Cæſar dedit, cum titulo Marchionatus.

Redditus Ducis Mantuani ad trecenties quinquagies ſcutatorum millia quotannis fere accedere creduntur. ducenta millia reddit ditio Monsferratenſis, reliquum Mantuana.

Quæ nunc rerum eſt conditio, ditio Monsferratenſis omnes prope redditus ſuos abſorbet, idque per loca munita, quæ ibidem exſtruenda curavit Princeps, ſuſpectis ob nimiam vicinitatem Sabaudo & Hiſpanis. nec Montferratenſibus ex agro Mantuano vires ſubmittere poteſt, niſi tranſito agro Cremonenſi, qui in poteſtate eſt Hiſpani.

Redditūum Mantuanorum pars magna

magna oppignorata eſt per ingentes Principis ſumtus largitioneſque.

Ad potentiam quod attinet, magnam equitum peditumque vim ex utraque ditione cogere poteſt Princeps. Ac equitatus quidem præſtantiſſimus eſt cenſendus, cum ob equorum greges qui in agro Mantuano à Principe aluntur, generoſæ ſtirpis, tum vero etiam quod inſtructus eſt magno nobilium ſubditorum numero, rei militaris ſtudioſorum. non tamen temerè extra ditiones ſuas militem mittet.

Feudatariorum illi magna eſt copia in utraque ditione, cum titulis Marchionum, Comitum, Dynaſtarum.

Non æque hic Dux ſuis carus eſt atque majores, qui, prudentiſſimi cum eſſent, ingentem opum vim aceryabant abſque ſubditorum detrimento.

Cæſarianum ſe hic Princeps profitetur, quod à Cæſare quicquid habet ditionum, fiduciario jure habet. Accepit tamen aurei velleris inſigne, penſionem autem à Rege Catholico nullam poteſt impetrare.

Vxorem duxit Leonoram Mediceam, Magni Hetruriæ Ducis Franciſci & Ioannæ Auſtriacæ filiam cum dote c c c millium ſcutatorum. Ex hoc matrimonio orti ſunt quinque virilis, tres mulie-

muliebris ſexus liberi. Maximus natu Princeps Gulielmus viceſimum ætatis annum implevit: Secundus Don Ferdinandus, Barlettæ Prior, Cardinalatum ambit. ceteri, ex illius gentis conſuetudine, rem militarem capeſſent.

Dux Mutinæ.

DVx Mutinæ Imperii Germanici eſt vaſallus, [k] illius urbis, Carporum, Frignani, Graffignanæ, & Comitatus Rolenſis nomine. Caſtellum Borſelli fiduciario jure à Duce Mantuano poſſidet, cui eo nomine par calcarium præſtat.

Ex omnibus his ditionibus paullo amplius centum ſcutatorum millibus annuis percipit. ex his quatuor millia Imperatori penduntur. extra ordinem vero quinquaginta inſuper millia poteſt percipere, Marchionatuum, Comitatuum, Equeſtris dignitatis titulis, ambitioſis hominibus vænum datis. ac titulos quidem hos. emunt ad rationem duorum in centena, nec eos ſubditi tantum Ducis ambiunt, verum & Bononienſes & alii præterea equeſtris ordinis viri.

Ingens è pecuniâ cudendâ emolumentum capit, dum tamen per Longobardiam expendi poſſit. eſt enim deter-

deterrimæ notæ. Non parum etiam illi ex Iudæis, ditionis ſuæ incolis, fructus obvenit, ex iiſque prędiis quæ ſunt in ditione Carpenſi, fueruntque Archiepiſcopi Bononienſis.

Qui in ditione Ferrarienſi agente Eſtenſi, antiquitus poſſeſſa ſunt redditus, ii olim centum quotannis ſcutatorum millibus cenſeri ſolebant. nunc vix ad quinquaginta millia accedunt, atque id per inundationes Padi, per ſumtus miniſtrorum, illaque emolumenta, quæ famulos amicoſque percipere patitur Princeps.

Aere alieno premitur octingentorum millium ſcutatorum, ob quos maxima ex parte fœnus pendit. difficillimum nomen eſt ducentorum millium ſcutatorum, quos Genuates demortuo Alfonſo Ferrariæ Duci, mutuos dederunt. Ii Imperatori fuere numerati, fiduciario in Mutinam & Regium Lepidi juri impetrando. fœnus eſt ſedecim millium ſcutatorum annuorum.

Duci Margaretæ, Alfonſi Ducis viduæ duodecim quotannis penduntur ſcutatorum millia: eſtque hoc fœnus ducentorum millium dotis. eidem & penſio quotannis penditur quatuor millium, è legato, quo eam frui voluit maritus.

maritus quoad ipſa vivet. Doctori Imolæ primo defuncti Ducis Conſiliario novem & ſeptuaginta ſcutatorum millia debentur. Cardinali Aldobrandino in ſupplementum hereditatis Vrbini Ducis uxoris quinquaginta millia. Montes, ſive menſæ nummulariæ Pietatis, quæ eſt Florentiæ, mutua accepta in uſum Cardinalis Eſtenſis, tunc cum Romam eſt profectus .... cum uſura quinque ſcutatorum in centenos. Reſiduum dotis Principi Venuſino eorundem affini, debitum ſex ſcutatorum millia. E bonis ſoli, quæ adſcripta fuere Principi Mirandulano ob conjugis ſuæ Lauræ Eſtenſis dotem ....

Hoc præcipuum eſt hujus Principis æs alienum, quod abolere poſſet, venditis vel omnibus bonis, quæ ſunt in ditione Ferrarienſi, vel eorum parte. Verum, quo minus id facere poſſit, varias ob cauſſas ab Aldobrandinis impeditur.

Dimidiam reddituum ſuorum partem amiſit gens Eſtenſis. Quamvis autem Pontifex ditionem Ferrarienſem occuparit, Duciſſa tamen Nemurſenſis Alfonſi Ducis ſoror, conſecuta eſt in Gallia Ducatum Carnutenſem, cum ceteris omnibus ditionibus.

Fami-

Familia Eſtenſis eſt è vetuſtiſſimis Italiæ una. Fuere primum Marchiones Eſtenſes & Ferrariæ: poſt Duces Ferrariæ, Mutinæ, Rhegii, Principes Carporum, & dynaſtæ Graffignanæ.

Vivit Dux Mutinæ in clientela Hiſpani cum penſione annua duodecim millium ſcutatorum. habet & præfecturam turmæ equitum cataphractorum, qui in Regno Neapolitano aluntur. Hiſpanorum amicitiam curæ habet, qui ni faviſſent, jacturam feciſſet dudum dynaſtiæ Saxoli, de qua lis ei fuit cum Dn. Aenea de Piis ex morte Marci nepotis.

Habet Cardinalis Eſtenſis in clientela ſua Galliam, qui cum Princeps ſit, prodeſſe ſemper poteſt rebus Regis Chriſtianiſſimi.

Ad potentiam hujus Principis quod attinet; quemadmodum dimidio minuti ſunt redditus, ita & minutas eſſe vires conſentaneum eſt. Vivo Duce Alfonſo, cogi poterant in ejus ditionibus quatuor & viginti militum millia. nunc confici poſſunt paullo amplius duodecim millibus. Graffignanẽſes Montaniq; in re militari excellunt.

Finitimus eſt ditioni Eccleſiaſticæ, Duci Parmenſi, Mantuano, dynaſtiiſque Correggii & Mirandulæ.

In matrimonio habet, Donnam Virginiam Mediceam Magni Hetruriæ Ducis Ferdinandi filiam, cum dote, centum millium ſcutatorum. ex ea ſuſcepit quinq; virilis, muliebris ſexus, tres liberos.

Egregia huic Principi animi dona ſunt, eoque univerſim à ſuis amatur. eſtque credibile augeri ab eo redditus, Mutinâ majore hominum numero, quam umquam ante, habitatâ.

Adverſus Pontificiam ſedem, in multa ſibi jus vendicat, ob ditionem Comaclenſem aliaque in Romania oppida olim ab Eſtenſibus poſſeſſa.

Multa etiam in Gallia ſibi vendicat, contra DuciſſamNemurcenſem ipſumque adeo Regem, ob pecunias Regibus à Ferrariæ Ducibus mutuo datas, tunc cum in Italia bella gerebant. Fides eſt illi apud multos, eo quod leniſſimus erat Alfonſus in redditibus exigendis.

Dux Parmæ.

SEdis Romanæ vaſallus, eſt Dux Parmæ, ob Ducatum Parmenſem Placentinumque fiduciario jure datos, à Paulo tertio Pontifice, Petro Aloiſio Farneſio (cui ſucceſſit Octavius, Octavio Alexander, Alexandro Rainutius qui nunc vivit) ea lege, ut quotannis

Eccleſiæ tributum pendat, decem millium ſcutatorum. Obtendunt tamen Hiſpani, Mediolanenſis juris eſſe Placentiam, eique ceſſuram deficiente Farneſiorum ſtirpe. Illud certum eſt, oriturum inter Pontificem Ducatusque Mediolanenſis Rectorem, hanc ob rem diſſidium.

Hujus Ducatus redditus olim erant centum millium ſcutatorum annuorum. nunc ducenta millia reddit, eo, quod præcipui feudatarii, nimirum Palavicini, Landi, Scotti, & Anguſcioli maximam ditionum ſuarum partem amiſerunt, quæ fiduciario jure à Ducatu Placentino poſſederant; quorum omnes redditus fiſco Ducis accreverunt.

Nundinæ in urbe Placentia inſtitutæ & Lyceum in urbe Parma, aliquid afferunt emolumenti: quin & à Pontifice conceſſum eſt Principibus nova à ſubditis exigere vectigalia. pœnæ etiam mulctæque pecuniariæ ob æs alienum indictæ, redditus augent; ad hæc, prædiorum emtio, bonorum publicationes, ad fiſcum relapſæ; quæ omnia juncta, memoratam ſummam conficiunt.

Præter hæc poſſidet Ducatum Caſtrenſem & Roſſilionem, ceu feudum

Eccleſiaſticum. ex iis aliiſque caſtellis Romæ vicinis, percipit annua ſexaginta ſcutatorum millia. verum hiſce in ditionibus nullum eſt Duci pecuniæ cudendæ jus.

In Regno Neapolitano Brutiorumque ditione oppida nonnulla poſſidet. è ditione Mediolanenſi penſionem percipit ſedecim millium ſcutatorum; quæ ſorori ſuæ Duci Margaretæ ejuſque heredibus, dono dedit Rex Philippus ſecundus, ob bene ab illa in Belgico bello navatam operam. Habet itidem ab Hiſpano idem Dux aliam penſionem duodecim millium ſcutatorum & turmam equitum cataphractorum cum aurei velleris inſigni, quemadmodum Mutinæ & Vrbini Duces.

In univerſum redditus ejus annui trecentis ſcutatorum millibus cenſeri poſſunt. premebatur quidem ante ære alieno, quo jam liberatum credibile eſt per matrimonium, cum nepte Pontificis Margareta Aldobrandina contractum, muneraque à vaſallis ſubditiſque in nuptiarum ſumtus collata.

Liberorum illi nihildum eſt; nec ex hac linea præter Ducem ejuſque fratrem Odoardum Farneſium Cardinalem Hiſpanicæ nationis, Romæ patronum, quiſquam ſupereſt.

Prin-

Princeps hic ſummæ probitatis cenſetur. opinio tamen eſt, Hiſpanis non uſque adeo diligi; quod animadverti potuit in reſtitutione quæ ab Hiſpanis facienda fuit Navariæ, in ditione Mediolanenſi, depoſitis ducentis quinquaginta ſcutatorum millibus, quam tamen Dux abnuit.

Cum ceteris Italiæ Principibus, præſertim cum finitimis, bonam amicitiam colere creditur.

Dux Vrbini.

DUx Vrbini è gente Roborea eſt. Ducatum ut vaſallus Eccleſiæ poſſidet, cui eo nomine annua pendit octo ſcutatorum millia. Complectitur Ducatus urbes ſex; Urbinum, Eugubium, Piſaurum, San-Leonem, Senas Gallicas, & Forum Sempronii, cum aliis oppidis amplis.

Omnes hæ urbes atque oppida, comprehenſis etiam prædiis, reddunt quotannis ducenta ſcutatorum millia ampliuſque, ſi quis induſtriam quoque computet. è portu enim Senegallico, per rei frumentariæ evehendæ facultatem, ingentem percipit fructum, tam è ſua, quam è finitimis ditionibus miſſo frumento.

Titulos hos fert; Dux Vrbini, Co-

mes Montisfeltrii, Piſauri Dynaſta, & Senarum Gallicarum Præfectus.

Regio eſt opulenta & fœcunda, atque eo magis, quod oneribus non premuntur ſubditi, quemadmodum in aliorum Principum ditionibus. populo referta eſt, ex urbibuſque ſuis poteſt Princeps cogere ad xx. peditum millia.

Regem Catholicum magna veneratione proſequitur, ejuſque in patrocinio degit cum penſione XII M. turma equitum cataphractorum & aurei velleris inſigni. Quin & in illi ſe tuendo obſtrinxit Rex quoties res poſtulabit, obſtricto viciſſim Duce ad tria, quoties opus erit, peditum millia è ſuis ditionibus ſcribenda.

Habet, ut multorum eſt opinio, in munita San-Leonis urbe repoſta vicies centena millia. Vxor illi eſt, & filius quinquennis. annum agit ſextum & quinquageſimum. arthritide vexatur. patrueles illi duo ſunt, non è matrimonio, Marchio & Abbas Roborei.

Nomen Principi eſt Franciſcus Maria Roboreus, Guidone Vbaldo patre, matre Victoria Farneſia, Octavii Parmenſis Ducis ſorore. Religioſus, doctus, humanus, probus habetur, eoque omnibus, ſubditis præſertim, immensùm diligitur.

Prin-

Principi Mirandulæ, Concordiæ Comiti & Dynaſtæ nomen eſt, Alexander Picus. In matrimonio habet Lauram Eſtenſem, Mutinenſis Ducis filiam. Principatum ſuum fiduciario jure ab Imperatore agnoſcit. jus illi eſt cudendæ pecuniæ, eo tamen ſine probro utitur, interdicto per aliorum Principum ditiones illius uſu.

[l] Eſt & illi alibi multum divitiarum, in Regno nempe Neapolitano, Genuæ, & in Hetruria, uſque adeo ut redditus ejus æſtimentur octoginta ſcutatorum millibus annuis. ſed ære alieno graviter premitur, & emtores quærit.

In clientela degit Regis Catholici, cum annua trium millium ſcutatorum penſione. Fines ei communes ſunt cum Magno Hetruriæ Duce, Genuatibus, Lucenſibus, aliiſque è familia Grimalda Marchionibus, patriciis Genuatibus. Ditionem hanc à majoribus ſuis Reipubl. Genuatium ereptam poſſidet, eoque nullius in eam Principis fiduciarium jus agnoſcit. Vivit tamen in clientela Hiſpaniæ Regis, à quo prçſidiariis munitorum locorum, ſtipendium ſolvitur.

[m] Ditio ejus ſita eſt in litoraria Genuatium regione, inter Vintimilium

 & Vin-

& Villam Francam. Monachium portus eſt, piratarum nonnumquam receptaculum. quæ portum hunc è vicino prætervehuntur navigia, ea, tyrannorum in morem, adigit ut tributum ſolvant. Vivit in continuo metu Sabaudi Ducis & Genuatium, omnibus parum amatus, omniumque minime ſubditis ſuis. eò continenter urbe & arce Monachii clauſus agit.

De illius redditibus nihil poteſt certi affirmari, cum occulti ſint. Ditionis ejus territorium anguſtum eſt. habet tamen jus percutiendorum nummorum, poſſidetque in Regno Neapolitano oppida dynaſtiaſque majoribus ſuis à Carolo V. eo conſilio donatas, ut pronos eos haberet rebus ſuis contra Gallos in bellis Pedemontanis.

Navigia habet piraticæ exercendæ, inſequendiſque illis navibus, quæ prætervehentes non ſolviſſent debitum tributum.

Genuatium Reſpub. in animum induxerat pro feudatario illum admittere. maluit tamen ille liber vivere & plenus metus.

Poſt ejus obitum (qui incidit in annum cIↃ IↃc v) Hiſpani munitum illum locum occuparunt, in quo milites ſunt ducenti, cives ducenti quinquaginta

quaginta. filius tamen, quem reliquit annos decem natum, redditibus fruitur, ejuſque nomine omnia geruntur.

Dynaſtæ Eccleſiæ ſubditi.

MArchio Cortegnæ opes poſſidet duodecim millium ſcutatorum annuorum. rei militaris peritus meruit ſub Hiſpano ſtipendia. nunc Peruſii agit.

Comes Bevilacqua Ferrariæ, redditus percipit quotannis duodecim ſcutatorum millium. Gallorum rebus pronus eſt: nemini tamen obnoxius.

Æneas Pius Ferrarienſis Hiſpanarum partium, Ducis Sabaudiæ ordinis Eques. annua percipit decem ſcutatorum millia.

Pyrrhus Malvezzius Bononienſis, Regis Catholici ſtipendiarius; cui in Sabaudia militavit. annua habet decem ſcutatorum millia.

Iulius Riarius Bononienſis Magni Hetruriæ Ducis cliens. opes ejus cenſentur decem mill. annuis. in nullius agit ſtipendio.

Filius Comitis Ioannis Pepoli Bononienſis caſtellorum dominus. annua percipit decem ſcut. mill. Gallicarum partium.

Romæ multi ſunt; Vrſini, Columnenſes, Contes, ſive Comites, Sabellii, Cajetani, Cæſii, Cæſarini,aliique. Inter Vrſinos eſt Bracciani Dux,cum annuis triginta millium ſcutatorum redditibus. penſio illi eſt ab Hiſpano ſex millium.

Dux item Sancti Gemini, qui, ſi æs alienum diſſolviſſet redditus perciperet octodecim millia. Gallorum rebus ſtudet.

Inter Columnenſes eſt Dux Tagliacotii, Regni Neapolitani, Comes-Stabuli, Hiſpani ſtipendiarius & ſubditus, ratione multorum oppidorum,quæ in Brutiis poſſidet.

Inter Sabellios ſunt Dux Montis Lancii, ejuſque frater, partium Gallicarum.

Inter Comites(ſeu Contes) Dux Polæ &Montis Dux,partium Gallicarum.

Inter Cæſarinos, Dux Civitatis Novæ, neutrarum partium.

E Cæſiis, Dux Aquæ Sparſæ & Dux Centi,Marchionis Riarii filius, Gallorum ſtudioſus.

E Cajetanis Dux Sermonettæ aurei velleris Eques, & Hiſpani ſtipendiarius,

Dynaſtæ ſub Veneta Republ.

GEntis Martinengæ, dynaſtarum Hiſpanis ſtudentium centum amplius ſcutatorum millibus opes cenſentur. Brixiani ſunt.

Piſauri à Gorzone xx. ſcutatorum millibus annuis cenſentur. Gallorum rebus favent.

Gentis San-Bonifacii Comites Veronenſes duodecim millibus annuis.

Luca.

REipubl. Lucenſi nulli è civibus ſunt dynaſtæ. mercatores tamen ſunt, (inter quos primi Bonuiſii) quorum opes centum ſcutatorum millibus æſtimantur. Gallis ſtudent. ſunt & Cenami centum millium opibus inſtructi.

Genua.

REipubl. Genuatium multi ſunt dynaſtæ, opibus potentes. quia vero illorum pars maxima ditiones ſuas poſſident in Hiſpaniæ Regis ditionibus, coguntur Hiſpanarum eſſe partium, quantumvis animo ſint alieno. ſunt tamen inter eos nonnulli liberi; ut Marchio Spinola, cujus opes amplius vicies centenis millibus æſtimantur.

tur. ſunt & multi Cobellini, Auriæ, Spinolæ, aliique, pecunia potentiſſimi.

Sabaudia.

SVb Duce Sabaudiæ eſt Don Amadæus de Sabaudia, cui dynaſtia nulla eſt.

Dynaſta Raconignius ſeptem ingentium locorum dynaſta, quæ illi reddunt annua quindecim ſcutatorum millia. partium Gallicarum.

Dynaſta Bobienſis Nicæam verſus, duorum & viginti oppidorum dominus cum ſedecim ſcutatorum millibus; è gente Grimalda; partium Gallicarum.

Marchio Evanatozzi è gente Spinola, duodecim millium ſcutator. annuorum, Hiſpani cliens. ceteri omnes dynaſtæ haud magni ſunt momenti.

Mantua.

NOn habet Dux Mantuanus ſub imperio ſuo dynaſtas inſignes, exceptis nonnullis è gente Gonzagia, Hiſpanorum quam Gallorum ſtudioſioribus. Inter ceteros eſt Marchio Carolus cum fratribus. Marchio Verueus, Comes Iulius Guerrerius, Marchio Caſtilionæus, & Divi Martini. hi duo duodecim millium ſcutatorum an-
nuos

nuos redditus percipiunt. & Marchio quidem Divi Martini Cæſaris eſt vaſallus.

Vrbini Dux.

NEc Vrbini Dux ſub imperio habet dynaſtas, qui magni cenſendi ſint. Quamvis autem MarchioMontis nonnulla in Ducis ditione loca poſſideat; eſt tamen ſui juris dynaſta, percipitque annua quindecim millia. Gallorum ſtudioſus.

Hetruria.

IN Magni Ducis ditione ſunt Don Petrus & Don Ioannes Medicei: ille paullo ante fato ceſſit; hic Florentiæ nunc agit. fuit uterque Hiſpani ſtipendiarius, ille duodecim, hic quatuor ſcutatorum millibus. neutri dynaſtia eſt. priori in univerſum erant quadraginta ſcutatorum millia annua; poſterioris redditus non excedunt duodecim millia. Eſt & Don Antonius Mediceus, cujus redditus annui ſunt viginti millium.

Sunt & Salviati, dynaſtiæ quidem expertes, ſed quorum opes trecentis ſcutatorum millibus æſtimantur.

Sunt & Corſini, opulentiſſimi, quibus in pecunia numerata ſunt ſexaginta ſcu-

ta ſcutatorum millia: dynaſtia tamen deſtituuntur. Sunt & alii cives, quorum opes ducentis millibus æſtimantur: ii ſunt omnes proni in Gallos.

Mutina.

SVb Duce Mutinenſi, eſt Marchio Bentivolus Hiſpani ſtipendiarius, cui redditus ſunt annui duodecim millia ſcutatorum.

Parma.

SVb Duce Parmenſi ſunt Marchio Soregnæ, è gente Lupa, itidem dynaſta Baſſetti, Marchio Curiæ majoris, è gente Pallavicina; Marchio Salæ, è ſtirpe Sanſeverina; Marchio Colorni è gente San-Vitalia, dynaſtæ omnes magno vaſallorum numero inſtructi, quorum ſingulorum redditus excedunt quotannis duodecim ſcutatorum millia. omnes Gallicarum ſunt partium.

Dynaſtæ Hiſpaniæ Regi ſubditi.

REliquum eſt ut de dynaſtis Hiſpaniæ Regi ſubditis dicamus, qui in Sicilia, Sardinia, Regno Neapolitano, & ditione Mediolanenſi ſunt. primo autem loco de Mediolanenſibus verba faciemus.

Mar-

Marchio Marignani è domo Medicea, annua penſione percipit duodecim ſcutator. mill. partium eſt Hiſpanarum.

Marchio Trivultius vicenum millium ſcutatorum annuorum. is ſub Hiſpano in Belgio ſtipendia meret.

Comes Renatus Borromæus multorum caſtellorum dominus, cum annuis quindecim ſcutatorum millium redditibus. parum Hiſpano favet, ob loca quædam occupata ad lacum Verbanum.

Marchio Caravaggii è gente Sfortia. ejus opes cenſentur duodecim ſcutatorum millibus annuis. parum Hiſpanorum ſtudioſus.

Comes Pyrrhus Vicecomes, cui annua ſunt decem ſcutatorum millia.

Sunt & Corbelloni, quorum opes xxx. ſcutatorum millibus annuis æſtimantur.

Altaitati, Cremonenſes, ditiſſimi; aliique nonnulli, quibus dynaſtiæ non ſunt. iis fere omnibus exoſi ſunt Hiſpani.

In Sardinia.

SVnt dynaſtæ nonnulli, qui in aciem producere poſſint ducentos trecentoſve ſuos vaſallos. in quibus tamen nihil firmi eſt, quod ducentos jam plu-

pluresque annos in Hiſpanorum & linguam & mores omnino tranſierunt.

Regnum Neapolitanum.

AD REgnum Neapolitanum quod attinet, multæ in eo familiæ ſunt præcipuæ, quales ſunt Avallorum, Sanſeverinorum, Caraffarum, Caracciolorum, Picolomineorum, Geſualdorum, Loffredorum, Aquavivarum, Lanſiorum, Spinellorum, Caſtriottarum, Toletorum, aliæque hujus generis ære alieno merſæ & litibus cum vaſallis.

Sunt denique alii infiniti dynaſtæ, Principes, Marchiones, Comites, non magni momenti, quibus redditus ſunt annui quinque, ſex, ſeptem, octo, novem, & decem millium ſcutatorum per omnes Hiſpaniæ Regis ditiones diffuſi.

F I N I S.

IN

IN COMMENTARIUM DE

ITALIÆ PRINCIPIBUS

THOMAE SEGETHI

NOTÆ.

[a] *Ex hiſce ditionibus.*] Acutè obſervavit, eruditione multiplici, judicio exacto vir, Ioannes Deanlius, Sereniſſimi Bohemiæ Principis, &c. FRIDERICI HENRICI familiaris, amicus meus, in ditionum harum enumeratione, deeſſe unam: niſi forte dicere velimus, ſeparatas eſſe ditiones, Ducatum Spoletinum & Marchionatum Anconitanum, qui tamen unius Legationis ſeu Præfecturæ nomine cenſentur.

[b] *Montibus quos vocant*] Montes vocant Itali, menſas nummularias, pecuniæ egentibus levi uſura mutuo dandæ, nempe ut quotannis, pignoribus fidejuſſoribusve datis, ob centenorum uſum terna, quaterna, quina, ad ſummum ſena pendantur. qua re tenuiorum rationibus egregiè conſulitur. Montes vacabiles ſunt, in quibus de-

functo præfecto, Pontificis M. arbitratu alius ſurrogatur: non vacabiles, qui heredem ſequuntur.

c *Arce Sanctangeliana*] Fuit olim Hadriani Imperatoris ſepulcrum.

d *Dataria*] Datarii munus, non ſolet conferri niſi in ſpectatæ virtutis Præſules. Illi facultas eſt conferendorum ſacerdotiorum, quorum annui redditus, non excedunt ducatos quatuor & viginti. Sacerdotiorum, ſi opimiora ſunt, (cujuſmodi ſunt Canonicatus) jus conferendi eſt penes Pontificem, cui à Datario ſupplices petitorum libelli porriguntur, quibus multum ſua apud Pontificem commendatione prodeſſe poteſt. Patet illi quotidie ad Pontificem aditus, ſignandis ſupplicum libellis. Solitus erat Datarius ſupplicum libellis ſubjungere manu ſua; DATVM ROMAE APVD, &c. atque ex hac formula magiſtratus, hujus manaſſe vocabulum creditur. Ab aliquot annis, quibus id munus non niſi Cardinales exercent, deſitum ab ipſis eſt ſubſcribi, aliis demandata hac cura. Qui primus deſiit ſubſcribere fuit Cardinalis Arigonius. Hæc habeo beneficio memorati amici mei Deanlii, in cujus manu eſt inſignis accurateque congeſtus Commentarius,

De

De Pontificiæ Reipubl. adminiſtratione, Italicè ſcriptus; qui fortè olim in Latinum verſus lucem videbit.

[c] *Ioannes Baptiſta Montanus*] Huic poſt merita, cum laude in Belgio ſub Rege Hiſpano ſtipendia, Senatus Venetus ſummam rem militarem commiſit, in qua dignitate obiit.

[f] *Novem numero ſunt*] Ego cum Venetiis agerem, plures fuere. Cauſſa hæc fuit. Exhauſto per bellum Cyprium ærario, certa pecuniæ appenſa ſumma (puto fuiſſe vicena à ſingulis ducatorum millia) adſciti fuere ad ordinarios novem Divi Marci Procuratores, totidem extraordinem. Par utriſque fuit dignitas, par poteſtas: non tamen par exiſtimatio. Hi vocabantur Procuratores ære facti, illi ex merito creati: Italis Procuratori per dinari, Procuratori per dignita. Defuncto è poſterioribus aliquo, ſufficiebatur ſucceſſor; è prioribus non itidem: ita ut arbitror ad novem denuo redactos, numerum in illa civitate dudum vigentem.

[g] *Montes Divi Georgii*] Vide quæ ſupra de Montibus à me ſcripta ſunt litera [b].

[h] *Antiani ſeu Seniores*] Hoc exprimit Antianorum vox cujus uſus eſt

etiam inter Equites Melitenſes, iis ſignificandis qui priores in illum cœtum ſunt lecti.

[i] *Decem millium*] In Italico eſt, *centum millium*. Quæ ſumma, cum mihi videretur & modum, & fidem excedere,pro tam anguſto agro, mutavi *centum* in *decem*.

[k] *Illius urbis*] Mirum, omiſſum ab auctore Rhegium Lepidi, oppidum vetus amplum, quod & ipſum fiduciario jure Dux Mutinenſis à Cęſare poſſidet.

[l] *Eſt & illi*] De quo loquatur fateor non omnino mihi liquere. Suſpicor aliquid deeſſe.

[m] *Ditio eius ſita eſt*] Certum eſt, de Marchione Finalis ſeu Finarii loqui auctorem, cujus tamen nulla mentio. Suſpicor & hic aliquid deſiderari.

FINIS.

DE

TRACTATVS
DE
TERRITORIIS, POTENTIA, FAMILIIS, FOEDERIBVS.

Principum, Rerumpublicarum, & eorum qui hodiè in Italia rerum potiuntur:

è

Variis & probatiſſimis authoribus, magnâ curâ & labore collectus.

Nobiliſsimo, Ampliſsimo, Conſultiſsimoque Viro,

D. CAROLO CÆSARI IVL. CÆS. F. Equiti & & I. V. Doctori atque in Cancellaria Mag. Britanniæ Reg. Aſſeſſori digniſſimo. Affini ſuo plurimum honorando I. DE LAET.

Honorande Domine, Libellum proximè præcedentem, Vir Doctiſsimus Thomas Segethus Scotus, variis acceſsionibus augere deſtinaverat, ſed à morte inopinâ præoccupatus perficere non potuit. Eum cum amicorum quorundam rogatu, ornandum, amplianduмque ſuſcepiſſem, variis collectionibus ex probatiſsimis quibuſque Authoribus, magno labore conquiſitis, auxi, atque illuſtravi; nonnulla etiam jam ante edita ob materiæ convenientiam huc transtuli: Ut jam pene perfectum hîc Commentarium de Principibus Italiæ Politices ſtudioſi ſint habituri Nihil hic de Eccleſiaſtico dominio aut Veneta Republica à me additum, quia jam pe-

culiares libelli de utroque, ab Elzeviriis noſtris excuſi fuerunt. Hanc noſtram opellam tibi inſcribere viſum fuit, non aliam ob cauſam, quam ut publicè profiterer, me quamplurimum tibi debere, neque enim tanti eſt, ut eâ gratiam me referre tibi poſſe confidam; ſi Deus conatibus noſtris annuerit, ampliora in hoc ſtudiorum genere aliquando daturi ſumus: poſtremò hoc te atque illos qui forte hæc lecturi ſunt ſcire velim; cum ætas hæc magno ſinceritatis & veritatis detrimento, ferè inter obnoxios aut infenſos agatur, me nihil in hac opellâ aut cujuſquam gratiæ dediſſe, aut odio in quemquam conſultò præteriiſſe, aut denique ſecus quam res habet fuiſſe interpretatum. Vale. Lugd. Batavorum Idibus Decemb. Anni CIↃ IↃ C XXVII.

CONTENTA
Hoc libello in quibus ordinem præcedentis libelli ſecuti ſumus.

I.

DE ditionibus Hiſpaniarum Regis, Regno Neapolitano & Ducatu Mediolanenſi.

II.

Politia apud Genuenſes deſcriptio.

III.

Ius quod Reges Galliarum ſibi vendicant in Remp. Genuenſem ex Thuano.

IV.

Politici ſtatus apud Lucenſes deſcriptio.

V.

De Ducatu Sabaudiæ.

VI.

De Magno Ducatu Hetruriæ.

VII.

De Mantua & Montiſferrati Ducatu.

VIII.

De Mutina & Rhegii Duce.

IX.

De Parma & Placentiæ Duce.

X.

De Vrbini Duce.

XI.

Illuſtris Cardinalis Oſſati de principibus Italiæ Iudicium.

XII.

Diſcurſus Politicus de Principibus Italiæ, quo animo & inter ſe, & erga Regem Hiſpaniæ affecti ſint, & de ſingulorum potentia: è Gallico anonymo ſcriptore.

De Regno Neapolitano.

CVncta quidem Imperia & Regna varias ſæpè viciſſitudines paſſa ſunt, nullum autem plures quam Regnum Neapolitanum. Sive dominii ipſius, ſive dominorum mutationem ſpectes. Cumque pleraque Regna & Reſpublicæ, ſuo dominationis curriculo abſoluto, alia alteri regno ſive dominio initium dederint; alia crebris hoſtium invaſionibus diu exagitata, aut libertatem penitus amiſerint, aut priſtinam poſtliminiò recuperaverint amplitudinem. Hoc Regnum jam toties excidio ſuo ſuperfuit, & in perpetua licet ſervitute ex hoſtium ſuorum potentia, aliquam invenit libertatem. Id primum ſub Apuliæ & Calabriæ Ducibus fuit, & anno demum cIɔ c xxv. in regnum verſum eſt, & utriuſque Siciliæ Regnum nuncupatum: Id Rogerio primo datum, qui cum ante Siciliæ Comes diceretur, poſt Ducatum hunc Guilielmo ereptum, (qui Conſtantinopolim profectus erat, ut Alexii Imperatoris filiam

in uxorem acciperet) ab Anacleto ut volunt Antipapa, primus utriuſque Siciliæ Rex eſt coronatus. Rogerii hujus poſteri hoc Regnum poſſedere, ad Guilielmum cognomento probum, quo abſque legitimis hæredibus defuncto, Barones Regni naturalem quendam ipſius nepotem, nomine Tancredum in Regem cooptarunt; Clemens vero III regnum ad Eccleſiam devolutum aſſerens, (nam Robertus Guiſcardus anno CIↃ LIX à Nicolao II. P. R. Dux Apuliæ & Calabriæ creatus, univerſam ditionem ſuam, publico jurejurando, Eccleſiaſtico dominio ſubjeciſſe dicitur) eis bellum in Apulia movit. Et poſt hunc Celeſtinus III. Henrico Sexto Imperatori Regnum hoc in feudum conceſſit, eique Conſtantiam Tancredi ſororem Abbatiſſam S. Mariæ Panormi, voti indulgentia facta, in uxorem tradidit: atque ita Regnum à Normannis ad Suevos tranſlatum: Hujus Filium Fredericum II. Imperatorem, Innocentius IV. Imperio & Regno Neapolitano privare conatus eſt, & Ædmundo filio Henrici Regis Angliæ, conceſſit: Cui licet Alexander IV. inveſtituram ut vocant per Legatum miſiſſet, cum ſperata ex Anglia auxilia minimè procede-

cede-

cederent,& Frederici II. liberi jam magnam Regni partem occupaſſent, Vrbanus quartus Alexandri ſucceſſor, idem in Carolum Andegavenſem provinciæ Comitem & Ludovici cognomento Sancti, Gall. Regis, fratrem tranſtulit; qui à Clemente IV. deinde inauguratus fuit, his potiſſimum conditionibus, ut poſthac nullus Neapolitanorum Regum, Imperatoriam dignitatem ambiret, aut oblatam reciperet, neque Lombardiæ aut Hetruriæ negotiis ſe immiſceret, & feudi nomine Eccleſiæ quotannis octo millia ducatorum & album equum penderet. In domo dein Andegavenſi Regnum permanſit ad Ioannam primam Roberti R. neptem; quam Vrbanus VI. quod Clementis VII. Antipapæ electioni ſaviſſet, excommunicatam Regno privavit, eique Carolum Durrachii principem, ex Roberti Regis fratre oriundum ſubſtituit; poſt quem duo alii ex eadem familia ſucceſſerunt Ladiſlaus Hungariæ Rex & Ioanna altera, ſed non ſine variis ſeditionibus & bellis. Nam cum Ioanna illa prima, conſentiente Clemente Antipapa, Ludovicum Andegavenſem Regis Franciæ 2. genitum, hæredem ſuum nuncupaviſſet, & is ſub Bary mœnibus à Caroli Durrachini mili-

militibus profligatus & cæſus fuiſſet, ab eodem Clemente filius ejuſdem Ludovicus, in Regem inauguratus fuit, qui tamen ſub Ladiſlao & Ioanna fruſtra aliquoties regnum adire conatus, voti irritus deceſſit. Martinus porro V. R. P. Ludovicum hujus præcedentis Ludovici filium è Gallia evocavit & Ioannam 2, quod ipſi in bello quod cum Braccio Montone Pontifex gerebat, minime adfuiſſet regno indignam judicavit. Illa autem orba & de Regni amiſſione anxia, Alfonſum Arragoniæ Regem, qui tum in Sardinia erat; ſibi adoptavit & hæredem Regni inſtituit: qui cum Neapolim veniſſet & inſigni ingratitudine Reginam, in carcerem detrudere moliretur, illa profugit & vindictæ cupiditate ardens, Alfonſo abdicato, Ludovicum ſupradictum hæredem adſcivit, & illo vita functo, Renatum Ludovici fratrem: Illa autem defuncta, Ferdinandus vi, Neapolim expugnavit, & regni inveſtituram ab Eugenio P. R. impetravit; ita Regnum ad Catalaunos devenit; qui ſimiliter cum innatæ populorum inſtabilitati ac ſeditionibus impares eſſent, ejecti fuerunt; & poſt Frederici Regis fugam, Ludovicus xii. Galliar. Rex & Ferdinandus Hiſpaniæ regnum

inter

inter ſe diviſerunt. Quo pacto autem hæc res geſta fuerit & quis illius exitus fuerit, operæ pretium eſt, ex Iacobo Aug. Thuano audire. Poſt irritam (inquit) Caroli VIII. in Italiam expeditionem, quæ tamen funeſtiſſimo Italiæ exemplo externis principibus ad invadendas illas otio & alta pace gaudéteis provincias iter aperuit, metus Gallici nominis, quod omnia paullo ante terrore compleverat, aliquantum conquievit. nam Ferdinandus Ferdinandi nothi nepos, Alfonſo patre à regni adminiſtratione ultro ſe abdicante, ut præteritæ ſævitiæ invidiam elueret, brevi tempore amiſſa pæne momento, recuperaverat. & quamvis omnes merito metuerent, ne denuo Carolus, uti rumor erat, eandem expeditionem tentaret, tamen Italorum principum ante diſſidentium recens fœderatio, atque inprimis Ludovici Sfortiæ, qui Carolo in Italiam veniendi auctor & adiutor fuerat, à partibus noſtris defectio; ad hæc Tarrenſis pugnæ exitus dubius, nam ſibi in ea vel victa pars victoriam arrogabat, priſtinum metum magna ex parte minuebant. ſed mortem Ferdinandi victoris ſecuta paullo poſt mors Caroli moram tantiſper bello incepto interpoſuit, donec

Ferdi-

Ferdinandus Hiſpaniæ Rex Gallos inſtigante Alexandro VI. in eam curam intentos interventu ſuo ad illud quamprimum ſuſcipiendum incitaret. is recepto ante ſeptennium Perpiniano & Ruſcinonenſi comitatu, ictum cum Carolo in Italiam profecturo fœdus mox cavillatus fuerat, ſummiſſo in auxilium Arragoniis patruelibus Ferdinando Conſalvo Cordubenſi, qui poſtea magni ducis nomen meruit, & ipſe cum infeſto exercitu contra fidem datam in Septimaniam deſcenderat: poſtremo rebus proſperè à Conſalvo in Calabria & Apulia geſtis, conciliataque ſibi, uti rebatur, populorum illorum benevolentia conſilium mutavit, & pente alienato à patruelibus animo cum Ludovico XII, qui Carolo in regnum ſucceſſerat, clam novum fœdus percuſſit de regno Neapolitano occupando, his conditionibus, ut inter ipſos divideretur, & Neapolis regni caput, Campania, Samnium Gallo cederet; Hiſpano Apulia & Calabria. auxit Ferdinandi perfidiam, quod cum Fridericus Ferdinandi nuper mortui patruus & heres rem ſibi cum Gallo tantum futuram ſperaret, Conſalvum cum exercitu ex Hiſpania venientem benignè in Sicilia exceperat, & in Calabriam

ſub-

ſubſidio, uti putabat, contra Gallos deportandum curaverat; Conſalvo contra rumores, qui de occulta illa conventione jam ubiq; ſpargebantur, etiam poſt publicatum Romæ fœdus affirmante, nihil ſibi aliud in mandatis dediſſe Ferdinandum, quam ut Friderico & regni ſaluti conſuleret. quo factum eſt, ut Fridericus, qui nihil ſibi ab Hiſpano metuebat, à duobus potentiſſimis regibus eodem tempore præter opinionem circumventus facile opprimeretur. exuto ſumma patruelis infamia Friderico, reſtabat Ferdinandus dux Calabriæ cui pater in Galliam abiens clam mandata dederat ut ſe in Tarentinam arcem, cui præfectum Potentiæ ducem impoſuerat, reciperet, & ibi tamdiu moraretur, dum ne ſe neceſſitate præverti ſineret, quo minus dedendo arcem, quo vellet, libere abire poſſet. nam Fridericus odio patruelis in Gallia fortunas omneis ſuas collocaverat, & ut eo filius ſe ſequeretur, ſi Italiam relinquere cogeretur, imperaverat. verum Conſalvus Manfredoniâ captâ, cum Tarentinam arcem his condicionibus accepiſſet, ut liberum eſſet Calabriæ duci, quo vellet, abire, idq; ſolemni jurejurando firmaſſet, arce deditâ cauſſatus novum Ferdinandi

imperium, cui parere neceſſe haberet, Calabriæ ducem contra fidem datam ſub cuſtodia in Hiſpaniam miſit. Sed non diu inter victores reges manſit in ſocietate concordia; nam cum de vectigali, quod in Apulia ad fineis Samnii ex quadrupedum tranſitu colligitur, inter parteis ambigeretur, & multis ultro citroque tractatibus nihil profectum fuiſſet, tandem ad arma ventum eſt: quorum de eventu cum vereretur Ferdinandus, Philippum Auſtrium Maximiliani Imperatoris F. generum ſuum & heredem, cujus animus ad pacem & otium natura ſua ferebatur, induxerat, ut fide accepta in Galliam ad Ludovicum tranſiret, & de componendis diſſenſionibus in regno ea, qua dixi, occaſione exortis cum rege ageret. ſed cum interea Meletio ad Terram-novam in Brutiis cæſo, res Hiſpanorum novis copiis Hugonis Cardonæ, & alteris mox ductu Emanuelis Benavidæ & Antonii Levæ ex Hiſpania miſſis paullum recreatæ; Gallorum contra longa & infelici Baruli obſidione attritæ inde animos adderent, hinc noſtris adimerent, Conſalvus conditionibus de concordia inter Ludovicum & Philippum, quamvis ſolemni jurejurando firmatis, ſtare noluit.

noluit. nec conceptæ de rerum proſpero ſucceſſu opinioni eventus defuit. nam mox Albinii exercitu ad Seminaram in Calabria deleto, ipſoque Albinio cum præcipuis belli ducibus capto: & paullo poſt in Apulia re male geſta ad Gerionem, ac Ludovico Armeniaco Nemorenſi duce in pugna deſiderato, Conſalvus victor à Neapolitanis exceptus eſt; moxque ad Lirim commiſſo cum exercitus Gallici reliquiis ingenti prœlio, victor Cajetam recepit, & Gallis totius regni poſſeſſione dejectis, Hiſpanorum res hactenus dubias in poſterum ſtabilivit. ita Ferdinandus grande perfidiæ ſuæ lucrum tulit, & conſilium de invadendo regno contra patrueles, quod jampridem animo agitatum profunda diſſimulatione texerat, occaſione oblata ad exitum feliciter perduxit. At Ludovicus tot acceptis cladibus, cum non minus pudore quam dolore angeretur, nec inultis tot injuriis honeſte aut ſecure cum Hiſpano tranſigere poſſet, inducias in annum pepigit, ut tantiſper, dum fortuna de rebus ſuis decerneret, ſuſpenſis de bello conſiliis eventum opperiretur; cum ecce commodum de collocanda in matrimonium Ferdinando Germana Foxia ſororis F. quæ honeſta

pacis inter principes contrahendæ ratio eſſe ſolet, actum eſt. nam paullo ante Iſabella Caſtellæ regina Ferdinandi uxor, quæ marito regni Caſtellę procurationem teſtamento legaverat, è vivis exceſſerat: & Philippus Iſabellæ gener, ad quem materni regni ſucceſſio pertinebat, teſtamentum ſocero in dubium revocabat, itaque Ferdinandus, ut hinc res ſuas in Italia ſtabiliret, inde ſe adverſus generum muniret, facile in novas nuptias conſenſit his legibus, ut dotis nomine jus in ea regni Neapolitani parte, quæ in diviſione Ludovico obvenerat, Germanæ ab avunculo cederetur, ita ut ſi ante Ferdinandum moreretur, ea pars marito accreſceret; ſin marito ante ſine liberis mortuo decederet, ad Ludovicum rediret. nec certior in eo fœdere conſervando quam in reliquis Ferdinandi fides fuit. nam contra dotaleis tabulas ipſe mox ſe totum regnum ex ſucceſſione Alfonſi I. Ferdinandi ſpurii patris excluſo Germanæ uxoris jure, poſſidere palàm profeſſus eſt.

Hiſce itaque artibus Neapolitanum regnum ad Hiſpanum pervenit, nunc de ipſo Regno pauca dicamus. Orientalis Italiæ pars (inquit Bernardus Saccus) regno Neapolitano adſcripta, ubi

Apuliæ & ſuperioris Calabriæ opes late patent majore æſtu ac ſiccitate urgetur, quam Campania & Latium, quia Orienti propinquior eſt, præcipuè Apulia quæ magis ſinuoſo littore orientem ſolem æſtivum & hibernum excipit,quam Calabria: & Aquiloni quoque ab Adriatico patet,quod ejus ſiccitatem interdum auget. Vtraque vero mare ab Oriente & montium rupes ab Occidente habet, qua ex re orientis ſolis radii in montium altitudinem inflexi ſimilem caloris repercuſſionem dant, ſicuti in Meridionali diximus. Quid, quod etiam in Apulia montium cornua brachiave in Orientem extenta longe majorem caloris rejectionem in ejus planitie excitant, quam in Latio, ſole videlicet in Meridiem aſcendente, ac matutino, æſtivoque calore cum Meridionali æſtu per montium reverberationem conjuncto & continuato: à qua continuatione, æſtuoſa ſitibundaq; fit Apulia, univerſa planitie ante finem menſis Maji pene exuſta. Additurque aliud ſiccitati malum, innumerabilium muſcarum infeſtatio; à qua re manaſſe populare proverbium conſtat: Quiſquis inferni pœnas ſubire tentat, æſtatem in Apulia, hyemem circa Aquilam agat. Planteque æſtate

in ipſa Regione auſtro vina in vaſibus mutata bonitate reſident, paſſimque flacceſſunt. In tanta tamen rerum moleſtia, pabuli præſtantia celeberrima eſt, vinique & olei ac tritici & amygdalorum & aliorum fructuum copia, tum à ſoli fœcunditate, tum à ſitu Orientalis oræ maxima provenit. Hujus regionis pabulum, equino armento eſt aptiſſimum, tam ad pullorum proceritatem, quam ad robur conſtituendum, ideoque ejus provinciæ equi, optimi bellatores ſunt, ævoque diuturniores aliis Europæ equis: nam ſeptimo ineunte anno, finem corporei incrementi recipiunt, & quartodecimo anno labori probe ſufficiunt, ac diligenter curati, vigeſimum annuſu excedunt, præcipue ii qui albi ac maculoſi ſunt, vulgo à muſcarum ſimilitudine, muſcati appellati. Paſcuntur autem in Apulia equi æſtate in vallibus opacis & montium latebris in Septentrionem verſis & ad algida Apennini juga traducuntur, Hyeme vero in planiciem deſcendunt & per campeſtria ſive per apricos colles ſine ſtabulis & tecto die noctuque vagantur, ſeparatis inter ſe gregibus, quibus pulli à matribus femelliſq; longe ablegantur, ne ſexus agnitione percepta,
temerè

temerè in amores ruant & libidine enervati, fruſtra deinde inter armenta torpeant. Ingruente autem per hyemem procella ſub ilicibus ſe recipiunt, quarum copia & proceritate Orientalis ac Meridionalis plaga referta eſt. Calabria autem aëre puriore fruitur quam Apulia, niſi quod ſtaturæ magnitudine Apuli Calabris ſupereminent, ſed itineri faciendo Calabri aptiſſimi ſunt. Eſtque ipſa provincia minus æſtuoſa quam Apulia, minuſque muſcarum frequentia infamis.

Neapolitanum regnum ambitu ſuo càpit CIↄ CCCC LX. aut uti Collenutius CIↄ Iↄ LXVIII. milliar. Italica, peninſulę in modum inter ortum & meridiem porrectum & undiq; mari incinctum, præterquam CL. milliar. ſpatio, à Supero mari ad Inferum; à flumine nimirum Aufido ſive Ofente, qui in mare Tyrrhenum exit, per Apennini juga & Vmbriæ atque Marchæ Anconitanæ confinia ad flumen Trontum, ubi in mare Adriaticum deſcendit. Patetque in longitudinem à Fluvio Tronto ſive arctoo ad mare Adriaticum limite, ad Promontorium Herculeum, quod vulgo Cabo Spartivento vocant, & auſtrum aſpicit milliar. Italica quadringenta & quinquaginta: maxima

illius latitudo eſt centum & duodecim milliarium à territorio Cajetæ ad fluminis Tronti jam dicti ortum, inter ortum atque occaſum; minima vero milliarium viginti à freto S^{tæ} Euphemiæ ad mare Tyrrhenum, uſque ad Scyllaceum quod Ionio mari alluitur & ſolis ortum reſpicit.

Continet hoc Regnum haſce provincias, à flumine Aufido ſive Ofente ad Lyrim uſque, hodie dictum Gargiliano, partem Latii, quod hodie in tres partes dividitur, Latium nimirum, Campaniam Romæ, & littoralem ſive maritimum tractum quem vocant Marennam. Pars igitur Latii antiqui ab oſtio Terracinæ fluvii Ofentis ad Gargilianum jam Neapolitano regno accenſetur. Inter Lyrim vero & Sarnum complectitur Campaniam veterem, quæ jam Terra di Lavoro appellatur. Poſt quam ſequitur Licentinorum ager à Sarno fluvio ad Silarum qui hodie magna ex parte Principatus vocatur; hanc excipit à Silaro ad Saporim antiquitus Lao dictum Lucania, quæ hodie maxima ſui parte Baſilicata nominatur; Lucaniam ſequitur Brutiorum regio à flumine Sapri ad mare Tyrrhenum ſito, ad promontorium Leucopetram in mari Siculo, quod hodie

hodie vocant Capo dell armi, ubi Apenninus deſinit, cujus extremus ſupra dictum promontorium clivus, à navigantibus punta di Tarlo vocatur. Terra hæc Brutiorum hodie dicitur Calabria. Ab hoc promontorio flectendo verſus Septentriones ſecundum orarum ductum ad Tarentum uſque, magna Græcia ſita eſt, jam quoque Calabria dicta: hanc ſequitur Salentinorum regio ſupra ſinum Tarentinum uſque ad Leucæ caput ſive Salentinorum promontorium: Atque inde verſus Septentriones Brunduſium uſque regio olim Calabria dicta ad mare Ionium, nunc autem cum terra Salentinorum conjuncta regio Tarentinorum appellatur, vulgo Terra d'Otranto. Inter Brunduſium porro & flumen Auſidum, Apulia Peucetia dicta jacet, nonnullis Ætolia, hodie ſecundum oram maritimam Terra de Bari vulgo dicitur, quam excipit Apulia plana, quæ & Daunia olim, hodie Capitaneatus appellatur, inter dictum fluvium Aufidum & Finternum, hodie Fortore, donec promontorium Sancti Angeli ſuperaveris, quod hodie mons Garganus dicitur. Inde uſque ad Trontum fluvium & extimum Regni limitem & aſcendendo per Apennini juga

verſus marcham Anconitanam, inco-
lunt Frentani, Marucinii, Velleni, Pre-
cutii & Marſi, qui unam provinciam
faciunt, quæ hodie appellatur Abruz-
zo. In Mediterraneis autem altera re-
gio jacet quæ planiciem occupat cis &
ultra Apenninum, antiquis Samnium
dicta, hodie vero Vallis Beneventana;
quæ octuaginta milliaria patet in lon-
gitudinem uſq; ad fontem fluvii Silari;
hi autem populi, cum ſex illis ſupradi-
ctis, & Hiſpinis qui fines jungunt cum
Principatu & Baſilicata, ab antiquis
ſcriptoribus confuſe appellati fuerunt
Samnites. Omnes autem hæ provinciæ
hodie ad ſeptem redigũtur. Terram La-
boris, Baſilicatam, Calabriam, regio-
nem Tarentinam, Barenſem tractum,
Apuliam planam, ſive Capitaneatum,
& Aprutium. Verum à Regiis miniſtris
in duodecim ſubdividuntur, Terram
Laboris, Comitatum Moliſſe, qui Val-
lem Beneventanam comprehendit,
Aprutium citerius, Aprutium ulte-
rius, Principatum citeriorem & ulte-
riorem, Capitaneatum, Baſilicatam,
Barenſem tractum, Tarentinam regio-
nem, & Calabriam citeriorem & ulte-
riorem. Hiſce provinciis continentur
cIↃIↃLXIII. oppida inter quæ viginti
ſunt Archiepiſcopatus & centum atq;
ſeptem

ſeptem Epiſcopatus maximam partem opibus perexiguis dotati; quædam item ad oram maris ſita, quæ munitiora judicantur, in quibus cum vis aliqua hoſtilis aut invaſio metuitur, præſidia militaria collocari ſolent, ut Peſcaria in Aprutio; Beſticia & Manfredonia in Baſilicata: Barleta, Tranium, Biſeglia & Monopolis in Barenſi tractu, Brunduſium, Tarentum & Gallipolis in Tarentina ditione, Taranium, Cortonæ & Rhegium in Calabria, Neapolis & Cajeta in terra Laboris, & in Mediterraneis Aprutii Civitella. In *ſingulis hiſce oppidis*, exceptis Peſcaria, *Beſtice* & Civitella, arces ſunt ad antiquum modum fabricatæ, Brunduſii quidem duæ, Barii una haud longe à Puteolis, Neapoli tres, Capuæ una facta ad hodiernum modum, quæ una cum ſancti Ermi arce quæ Neapoli imminet ſolæ hiſce temporibus hoſtibus pares futuræ creduntur. De Civitella ita Thuanus: Civitella in Caracenis arduo colli impoſita eſt ab ea parte prærupto, qua VII. trionem ſpectat & per unam partem Hadriaticum mare deſpicit. in imo colle olim habebat arcem quinque propugnaculis munitam, ab oppidanis ſub Caroli VIII. in Italiam adventum deſtructam

ne

ne præſidiariorum inſolentia ad prædam exponerentur. Ad occaſum ubi declivior eſt Viperatam fluvium ſubjectum habet, haud longè ex Apennino juxta Gercetum ſcatentem, qui flexuoſis anfractibus vallem interſecat, unde illi nomen & ad Ægidii fanum in mare exoneratur: paulo inferius Salinus eſt qui relicto ad lævam Turtureto prope Iuliam novam decurrit.

Portus pro tanta regionum amplitudine admodum pauci, licet quidam ſinus, quos ora variis receſſibus lancinata admittit, urgente tempeſtate ſtationem haud incommodam prębeant: ſed magna ex parte intuti ſunt, & imprimis Neapolitanus qui licet mole objęcta defendi videatur, tamen magis pompæ inſervit quam navigiorum ſecuritati: ideoque graviore tempeſtate ingruente triremes Bajas petere ſolent, à quibus haud longè abſunt mirabilis illius molis à Nerone jactæ reliquiæ, quæ portus vicem præbent; ſinus hic vulgo mare mortuum appellatur. Cajetanus quoque ſinus pro portu habetur licet aquilonibus expoſitus; In Tarentina regione Brunduſinus eſt; in Barenſi portus Tranii ſi reficeretur centum triremium capax eſſet, & Tarentinus in Baſilicata longè

plurium,

plurium, niſi jam occluſus eſſet, ne Turcis, uti creditur, oportunitatem præberet hic claſſem ſuam ſubducendi ad Regnum invadendum.

Flumina pleraque hujus Regni navium feracia ſunt, inter illa autem eminent, Liris hodie Garigliano, Vulturnus, Landus in terra Laboris: Vaſentium & Acriſium in Baſilicata; Aufidus in Barenſi regione: Phiternus hodie Fortore, & Candelorus in Capitaneatu: Iuntum, Aternus Ptolomæo hodie Peſcara, Sangrus in Aprutio.

Porro Civitates de quibus ante diximus pleræque inter particulares dominos Regni hujus indigenas diviſæ ſunt, ſub diverſis titulis, quorum numerus quantum accrevit, tantum dignitas illorum imminuta eſt: tum quod ad vilis cōditionis homines partim donatione, partim pretio pervenerint, tum ob ingentes ſumtus quos ſuperba hæc natio facere conſuevit, denique quia aut numquam aut perrarò ad publica munia adhibentur unde emolumentum aliquod poſſent capere. Nobilitatis vero hic immenſus eſt numerus; Novemdecim Principes; Duces viginti quinque; Marchiones triginta ſeptem, Comites quinquaginta quatuor, & ſupra mille Barones (alii mino-

minorem horum numerum producit) quibus defunctis, niſi conſanguinei ſuperſint, adeo propinqui ut jure pragmaticæ ſanctionis ſuccedere poſſint, eorum dominia ad Regem revertuntur. Qui illa plerumque locupletibus mercatoribus vendere ſolet, ſingulari imperii arcano; nam cum hoc hominum genus plerumque vilis & abjecti animi ſit, nihil ab ipſis timendum; & cum antiquæ nobilitati juxta inviſi ſint, diſcordiæ inter titulatos ut vocant nobiles ſeruntur atque aluntur, ne quid conjuncti audeant. Cætera oppida nullis Baronibus ſubjecta à Rege ſi ita neceſſitas poſtulet divendi poſſunt; ſuntque ita obærata, ut vix liberari poſſe credantur. Annui hujus Regni redditus ad 2. milliones & quingenta millia ducatorum dicuntur aſcendere, ſi millionem & ducenta millia ducatorum comprehendas, quam ſummam Rex ſingulis bienniis Donativi nomine à populo accipit, quod jam in ordinarium tributum converſum eſt; item triginta & unum grana quæ à ſingulis focis ſolvuntur pro hoſpitiis præſidiariorum & Nobilium quorumdam qui Proregem comitantur & continui dicuntur, penſionibus; grana ſeptem pro cuſtodibus Turrium mari-

maritimarum: novem pro ſemitarum refectione: quinque denique pro Circitoribus campeſtribus. Ab hoc redditu ſi deducas millionem & trecenta millia ducatorum, quæ in penſiones, variaſque conceſſiones expenduntur, quę reſtant vix ac ne vix quidem præſidiis, Peditatui, Equitatui, Triremibus aliiſque ſumtibus ordinariis ſufficiunt.

Rex Hiſpaniarum ut plurimum in hoc Regno ſolet alere, peditum quatuor millia ſub diverſis Tribunis, & uno Præfecto quem vulgo *maeſtro di Campo* vocant, & uno Iudice rerum militarium, quem vocant Auditorem; hæ autem copiæ vulgari nomine *il Terzo di Napoli* appellantur. Præterea in arcibus & caſtellis Regni atquę in Turribus quæ juxta littus exſtructæ ſunt, mille ſexcenti pedites Hiſpani in præſidio ſunt, præter officiales qui in iiſdem locis habitant. Equitatus mille cataphractis conſtat, qui in ſedecim turmas dividuntur, & ſub variis Ducibus tam Hiſpanis quam Italis militant; turmæ autem ſingulæ ſexaginta capitibus conſtant, præter Proregis & Columnæ turmas, quæ centum: præterea quadringenti quinquaginta velites in quinque turmas partiti.

In omnibus denique provinciis, quinque

quinque pedites in ſingulos centenos focos extra ordinem imperantur, qui cum per totum Regnum foci numerantur 4011454. efficiunt pedites 240701. Hi autem ubi neceſſe eſt, à deputatis in ſingulis oppidis aut locis nominantur, ita tamen ut ſi ducibus minime placeant nominati, alii rurſus nominentur, donec iiſdem ſatisfiat: atque hi, licet ſatis armati ſint, tamen magis idonei ſunt ad patiendum, quam ad pugnandum, & tamen vulgo peditatus mediæ aciei appellantur; quibus licet ſtipendia non procedant, niſi cum actu ducibus ſerviunt, tamen officiales illorum ordinario fruuntur commeatu.

Quia autem hoc Regnum vix ab ullo hoſte tentari aut invadi poteſt, qui non per mare ſubſidia ſibi comparare valeat, Rex Hiſpaniæ jamdudum per Miniſtros ſuos magnum Triremium numerum ſibi comparavit. Verum id à peritioribus obſervatum invenio, pacis tempore non modo terreſtres copias negligenter haberi, & longè infra numerum præſtitutum conſiſtere, ſed etiam Triremes: Proreges enim aliique regii miniſtri ſtipendia militum in proprium emolumentum ſolent convertere, & ſervitiis

nauticis

nauticis ad alias operas abuti. Vix autem dici poteſt quam licenter Proreges aliique miniſtri Hiſpani plebem exhauriant, & quantas pauculis annis quibus præſunt opes ſibi conquirant, unde minime mirum eſt, interdum graviſſimas ſeditiones in Regno, & præſertim in urbe Neapolitana oriri, quibus tamen Hiſpanus ſatis feliciter ſeſe hactenus extricavit.

Porro regno huic adjacent ſex Inſulæ, Tremythus quidem Aprutio, Liparis Calabriæ, Capreæ quæ omnium maxima, Nicheta Prochyta & Iſchia Terræ Laboris: Iſchia autem, olim Ænaria dicta, munitiſſimam arcem habet, inter duas terras ſaxo impoſitam.

Regnum hoc ab externo hoſte terrâ tentari minime poteſt, niſi qui Pontificem R. & Eccleſiaſticum dominium propitium habeat: quatuor autem viæ è Latio aut Anconitana marcha in Regnum ducunt; prima per Germani fanum (verba ſunt Thuani) olim temporibus Conſalvi magni, à Gallis infeliciter tentata, & periculoſior ob Fruſinonem & Anagniam præter quas tranſeundum eſt, quæ facili negotio muniri poſſunt. Secunda per Taliacotium Columniæ ditionis frequens caſtellum quod in dextra Tucini lacus

ripa ex Samnio venientibus occurrit, & Valerii vicum nobile item caſtellum & Sublacenſe cœnobium, difficilis admodum, propter montium & convallium aſperitatem. Tertia per ducalem civitatem Reate; Quarta denique, quæ ſuperi maris littus legentibus per Firmum, Aſculum, Civitellam ac Iuliam novam Truentum ducit, quæ tutior eſt quia planior: & illuc euntibus expeditior via in Apuliam patet, fertilem regionem & omni rerum copia abundantem.

Eſt Neapoli Senatus inſignium virorum, quos Regentes vulgo appellant, conſiliumque conſtituunt, quod vocant Collaterale, eo quod à latere Proregis aſſideat, Regnique adminiſtrationi una cum ipſo aſſiduam operam impendat.

De moribus gentis hæc accepimus. Calabri in bello præcipites: nulli melius ex Neapolitanis hoſtes adoriuntur, inſtant, premunt ac dextra levaque feriunt; plus quoque cæteris bellorum incõmoda perferre poſſunt. Reſpuunt omnium conſilia Neapolitani: iidem & beneficiorum maxime memores, & injuriarum ſtrenui ultores: nimios in veſtium cultu faciunt ſumtus.

Calabri officioſi ſunt in peregrinos, ſi lucri

ſi lucri ſpes aliqua affulgeat, alioquin quantum poſſunt, vitant, aut donant quæ ſpernunt aut oderunt. Neapolitani amant peregrinum ſi quidpiam in ſe excellens aut eximium habeat.

Ex Thoma Coſto hæc addere operæ pretium duximus. Provincia quæ Terra Laboris appellatur; continet viginti quinque civitates cum ſuis Archiepiſcopatibus & Epiſcopatibus, centum ſexaginta ſex, quâ urbes muro cinctas quâ caſtella & centum ſexaginta pagos, quos vocant Caſate Itali. Vrbes præter Neapolim & Capuam quæ facile Principes, ſunt ſequentes. Nola, quæ quemadmodum primis nequaquam olim ceſſit, neque amplitudine, neque ædificiorum magnificentia, ita hodie plena eſt nobilium familiis & opibus florentiſſima. Puteoli antiquitus Dicearchia dicta, cujus famoſæ reliquiæ, antiqui ſplendoris teſtes, hodieque ſpectatores qui è longinquis regionibus accurrunt in admirationem rapiunt. Averſa & Surrentum à nobilibus familiis habitatæ. Reliquæ ſunt Cajeta, Fundi, Iſchia, Seſſa, Caſtellum ad Mare, vulgo *Caſtellammare di Stabbia*, Maſſa, Vico, Acerra, Alife, Aquinum, Sora, Tianum, Gaiazza, Calvi, Teleſe, Venafrum, Carinola,

Caſerta & Larinum; quæ urbs cum eſſet in Comitatu Moliſino in ultima diviſione à Regia curia facta, huic provinciæ fuit adjuncta. Metropolitanæ quæ Archiepiſcopos habent omnino ſunt tres, Neapolis, Capua & Surrentũ.

Principatus citerior ducentas & triginta habet quâ civitates, quâ pagos atque caſtella. Vrbes ſunt ſedecim, Salernum, & Amalfia, metropolitanæ ambæ, Sarno, la Cava, Nocera, Campagna, Carigiano, Capaccio, Caſtelammare della Bruca, Aterno, Capoleuco, Policaſtro, Ravello, Minore, Lettere Scala & Capri. In principatu ulteriore ſunt centum quinquaginta tria quâ oppida quâ pagi & caſtella: Vrbes undecim ſunt, Conſa metropolitãna, Cedogna, Avellino, Ariano, Biſaccia, Montemarano, Monteverde, Nuſco, Santagatha Gothorum, Santangelo & Vico della Baronia.

Baſilicata nonaginta tres, quâ Vrbes quâ pagos aut arces continet: & Vrbes quidem decem, Cerenza, Melfi, Venoſa, Potenza, Tricarico, Lavello, Montepeloſo, Marſico, Rapolla & Muro. Cerenza Archiepiſcopalis eſt, licet Archiepiſcopus Materæ agat, & utriuſque nomine conjunctim nominetur.

In Calabria citeriore ſunt CLXII. Vrbes autem decem, Coſenza, Roſſano, Biſignano, Cariati, Lamantea, Caſſano, Santo-Marco, Vmbriatico, Martorano & Strongoli: duæ autem primæ ſunt metropolitanæ.

In ulteriore CXXX: Vrbes ſedecim, quarum Rhegium & Sancta Severina Archiepiſcopatus habent, reliquæ ſunt Monteleone, Belcaſtro, Catanzaro, Mileto, Hieraci, Cotrone, Liſola, Squillace, Nicaſtro, Nicotera, Bova, Taverna, Oppido & Tropea.

In Tarentina ditione CLVIII: Vrbes quatuordecim, quarum quatuor ſunt metropolitanæ, Otranto, Brunduſium, Tarentum & Matera; reliquæ Lecce, Nardo, Caſtellanetta, Caſtro, Gallipolis, Oſtuni, Aleſſano, Motola, Vgento & Oira:

In Barenſi tractu non ultra quinquaginta: Vrbes quatuordecim; Bari & Trani metropolitanæ, Bitonto, Gravina, Ruvo, Andri, Briſegli, Molfetta, Converſano, Monopoli, Minorvino, Giovenazzo, Polignano & Bitetto.

In Capitaneatu, CIII: Vrbes tredecim; Aſcoli, Bovino, Manfredonia, Luceria, Leſena, Fiorenzuola, Salpe, Santangelo del monte, Siponto, Vreſte,

Volturata, Termole & Troia; quarum Siponto & Santangelo metropolitanæ quidem ſunt, ſed ab uno Archiepiſcopo hodie reguntur.

In Comitatu Moliſſino CVIII: Vrbes tantum quatuor, Boiano, Guardialferia, Iſernia & Trivento.

In Aprutia CL: quinque tantum Vrbes. Benevento, Lanciano, Civitadichieti, Civitaburella & Sulmona; quarum três priores ſunt metropolitanæ.

Deniq; Aprutium ulterius CCLXXXIV: Vrbes tantum quatuor, Aquila, Atri, Civita di penna & Teiamo.

De urbe Neapoli pauca hic addamus: ea haud dubiè antiquiſſima eſt, ſed Caroli V. ac deinde Regis Hiſpaniarum Philippi auſpiciis mirum in modum ampliarunt, muris, propugnaculis, foſſis, turribus atque caſtellis munierunt & quaſi inexpugnabilem fecerunt, eorum principum Legati qui proximis annis regnum Neapolitanum provinciam obtinuerunt. Sacris etiam ædibus & collegiis, item curiis, atque Principum hominumque illuſtrium palatiis mirifice ubique locorum eſt exornata. Vrbi adjunctum caſtrum Novum, ut nunc appellant, ante trecentos & amplius annos extructum

tructum à fratre D. Ludovici Francorum Regis Carolo primo Neapolitanorum Rege & Andium Comite, ut urbi & portui adverſus maritimos hoſtium inſultus eſſet præſidio. Inſtauravit proavorum memoria Alphonſus primus Arragonum Rex, maximiſque operibus ampliatum ita munivit ut inter Italiæ munitiſſimas arces nunc celebretur: cum maxime Carolus V. & Philippus filius hanc & alias ejus urbis, annona, præſidio militari valido, nec non omni apparatu bellico ad hoſtes propulſandos neceſſario abunde firmarint. Adjacet & Ovi ut vocant Caſtrum, quod propter formam ovalem Scopuli marinis fluctibus inſulæ in modum circumfuſi, in quo illud poſitum eſt, illud nomen accepit. Conditam volunt hanc arcem Guilielmo III. Normanno, ſed Alphonſus reſtauravit, plurimumque ornavit. Portus ampliſſimus à tempeſtatibus præmunitus eſt aggere latiſſimo, per quingentos plus minus à littore paſſus in mare, brachii incurvi forma, procurrente. Is quidem veſtitur atque in altum evehitur è mari quadratis ſaxis immanibus. Molem ex re nunc vulgo quoque nominant; hujus initia poſita conſtat ante annos pluſquam ducentos

à Carolo II: Sed ampliavit mirum in modum, operibus maximis adjectis Alphonſus primus. Santremenſe denique caſtrum longè munitiſſimum, in vertice vicini montis poſitum deſpectat ac detegit urbem, portum, littora atque maris inſulas; Exſtruxit Caroli II. filius Rex Robertus; auxit propugnaculis, reddiditque quaſi inexpugnabile Carolus V. & Philippus; qui & ampliato pomerio conjunxit Vrbi, eamque prolatis mœnibus atque caſtellis magno ſpatio novis ædificiis ſuppleto auxit. Suburbana plura in agro circumquaque fertili, præſertim littoreo, ut amœniſſima ſitu ſic ædificiis villarum ſplendidis, hortorumque pulcherrimorum ſumtuoſa cultura per Principes viros exornata.

Publicum civitatis conſilium conſtat ex VI. viris, quorum quinque ex nobilitate, ſinguli ex ſingulis curiis, in quas omnis diſtributa eſt nobilitas leguntur: unus ex plebe. Iis ſimul jus, eſt de rebus publicis conſulere; ac ſi qua majoris momenti deliberatio incidat, ſinguli ex nobilitate ad ſingulas curias, plebeius item ad plebem referre ſolet. Eſt enim civitas diviſa (ut inquit Mazzella) in quinque ut ipſi vocant Seggi, Petrarcha appellat vicos, qui totidem habent

habent curias theatrali forma, ſub quibus omnes familiæ nobiles comprehenduntur, quorum primus appellatur Capuanus, à porta quæ Capuam ducit, conſtatque hodie familiis quadraginta duabus; ſecundus dicitur di Montagna conſtatque familiis viginti duabus. Tertius del Nido, conſtans familiis LVII. Quartus di Porto, conſtans familiis XX. Quintus di porta nuova, conſtans familiis XVII.

E Scipione Mazzella Neapolitano.

REgnum Neapolitanum dividitur in XII. Provincias, in quibus ſecundum cenſum fiſci Regii continentur foci

in Provincia di Lavoro	58. 152.
in Principatu citeriori	47.562.
in Principatu ulteriori	30.335.
in Baſilicata	38.747.
in Calabria citeriori	50.878.
in Calabria ulteriori	55.457.
in Terra d'Otranto	50.874.
in Terra di Bari	39.141.
in Aprutio citeriori	27.046.
in Aprutio ulteriori	48.689.
in Comitatu Moliſſe	15.693.
in Capitanata	20.804.
ita ut totalis ſumma ſit	483. 578.

focorum, quibus tamen non compre-

 hendunt

hendunt Civitatis Neapolitanæ & vicinorum pagorum foci qui exemti ſunt à tributo focario.

Redditus Archiepiſcopatuum & Epiſcopatuum in quibus Rex jus patronatus habet.

Epiſcopatus.	Cerrenſis duc.	440.
	Aquilæ	600.
	Ariani	500.
	Caſſani	1000.
	Caſtelmaris Stabiæ	700.
	Cajetanus	500.
	Cutronenſis	800.
	Gallipolis	500.
	Giovenazo	500.
	Lanciano	500.
	Motulæ	400.
	Monopoli	800.
	Materæ	1000.
	Potentia	500.
	Puteolanus	1300.
	Tropeæ	2500.
	Trivento	1000.
	Vgento	500.
Archiepiſcop.	Brunduſii	880.
	d'Otranto	1000.
	Rhegii	2000.
	Salerni	3000.
	Tarenti	3000.
	Trani	700.

De

De præcipuis officiis publicis in Regno Neapolitano.

SEptem ſunt officia principalia in hoc Regno.

I. Magnus militiæ magiſter quem vulgo Coneſtabilem vocant, qui tempore belli tantum eligitur, & vice Regis omni militiæ imperat; creatur autem à Rege, qui ipſi baculum aureum tradit cum hocce elogio, accipe hunc ſacrum baculum ad profligandos & arcendos populi mei inimicos. Stipendium illius duc. 2190.

II. Præfectus maris, qui ſolus hodie jus dicit, & Vicarium ſibi eligit, licet hodie Triremibus nequaquam præſit; percipit autem præter ordinarium reliquorum officialium ſtipendium, in ſingulos menſes duc. c. item à ſingulis navibus unum Carlinum. aliaque emolumenta.

III. Magnus Iuſticiarius, qui ſummam de omnibus controverſiis tam civilibus quam criminalibus habet judicandi poteſtatem; una cum Vicario ſuo & aliis judicibus. Stipendium illius annuum 2190. duc. præter emolumentum 2000. duc. quos percipit è licentia gladii portandi.

IV. Magnus Camerarius, qui Cameræ

meræ regalis & omnium rerum quæ ad Regem pertinent curam gerit: illius autem Vicarius tribunali præeſt, in quo haud aliæ controverſiæ ventilantur, quam quæ inter privatos & fiſci Advocatum intercedunt. Stipendium illius duc. 2190. præter varia emolumenta quæ percipit ut minimum 200. duc.

V. Magnus Protonotarius, hic olim coram Rege legere & ſcripta omnia cuſtodire conſueverat; quæ hodie à Secretario conſervantur; quare multum hujus muneris ſplendori deceſſit: habet adhuc poteſtatem Notarios creandi, arbitros conſtituendi, & ſpurios legitimandi: Stipendium illius 2190. duc, præter emolumenta quæ ad 1500. duc. dicuntur aſcendere.

VI. Magnus Cancellarius, qui & Secretarii munia obit & regium ſigillum cuſtodit. Idem & gradus in utroque Iure & Medicina confert. Stipendium illius 2190. duc. emolumenta pene paria.

VII. Magnus Seneſcalcus, qui neceſſaria omnia Regali Curiæ in dies ſubminiſtrat: ſtipendium illius 2190. duc.

Barones (inquit idem Mazzella) titulati hujus Regni ſunt 155. quorum 20. ſunt

20. ſunt Principes, 34. Duces, 40. Marchiones & 53. Comites, Barones autem ſine titulo ſupra 1400. qui omnes tenentur militare abſque ſtipendio ad Regni defenſionem.

Numerus Turrium Littoralium, è Scipione Mazzella.

IN Provincia quam vocant Terra di Lavoro ad oram maritimam exſtructæ ſunt turres præſidiariæ XXXII.

In Principatu citeriore	LXIX.
In Baſilicata	VII.
In Calabria citeriore	XXVII.
In Calabria ulteriore	L.
In Terra d'Otranto.	LXV.
In Terra di Bari.	XVI.
In Aprutio citeriori.	VII.
In Aprutio ulteriori.	VI.
In Capitanata	XXII.

Redditus annuus Regni Neapolitani ex eodem.

REdditus annuus Regni Neapolitani quem Rex Alfonſus anno 1449. cum conſenſu Baronum & ſingulis focis, & liberis communitatibus percepit fuit ducatorum 654873. Eodem tempore & Tributum indictum Feudatariis quod appellant Adogo, quaſi dicas ſervitium reale, quod Feudatarius ſolvebat

vebat pro ſervitio perſonali, quod præſtare Regi tenebatur pro feudi ſui qualitate; & Vaſalli ejuſmodi Feudatarii mediam partem ſolvere tenebantur: quæ res cum varias lites pareret Ferdinandus Rex Catholicus voluit Barones omnes & feuda eorumque reditus denuo recenſeri, omnesque regni focos numerari; & mediam partem quam vaſalli dominis ſuis pendebant pro ſervitio reali, deinceps à quæſtoribus Regiis percipi. Tunc autem Feudatarii quotannis ſolvebant ducatos 75616. & Vaſalli totidem; Hodie autem tributum hoc in ſingulis Provinciis ſolvitur ad hunc modum

	duc.	carl.	gran.
Terra di Lavoro	18346.	0.	9.
Contado di Moliſe	3152.	2.	9.
Principato citra	12489.	4.	17.
Principato ultra	10348.	0.	10.
Baſilicata	14671.	4.	6.
Calabria citra	6962.	4.	0.
Calabria ultra	7317.	2.	9.
Terra d'Otranto	13495.	1.	9.
Terra di Bari	8142.	3.	11.
Abruzzo citra	7280.	0.	12.
Abruzzo ultra	8651.	3.	18.
Capitanata	9569.	2.	11.
Summa ducat.	120568.	1.	6.

Sol-

Solvunt præterea ſinguli foci, exceptis communitatibus liberis, quotannis grana quatuor in ſtipendium peditatus Hiſpani; quæ ſumma aſcendit ad duc. 216.236. carl.4. grana 6.

Item in ſtipendium Circitorum (Barigelli di campagna vulgo) qui Provincias obeunt ut latrocinia & furta impediant, duc. 18.506. 7. 2.

Item in ſtipendium præſidiariorum qui turres maritimas cuſtodiunt duc. 25.348.

Item in complanationem viarum & ſemitarum publicarum in ſingulos annos duc. 41.640.

Item in ſtipendium equitum cataphractorum per ſingulos focos gran. 17. & in totum duc. 74.900.

Item vectigal pecorum & armentorum; atque illorum quidem anno 1592. numerata fuerunt 4. 461. 496. horum autem 9600. pro quibus fiſcus regius percepit duc. 621. 163. ſubductis vero duc. 380. 491. quæ pro paſcuis ſolvuntur ſuperſunt duc. 241.264.

Item vectigal Serici & Croci reddit quotannis duc. 148.003.

Item vectigal Ferri, Chalybis & Picis duc. 61.836.

Item vectigal mercium omnis generis in civitate Neapolitana, Salernitana,

tana, Cajetana, Policaſtro, & Provincia Abruzzo duc. 115.025.

In Provinciis, Terra d'Otranto, Bari, Baſilicata & Capitanata duc. 97.000.

Item vectigal vini; duc. 970.013.

Item vectigal olei & ſaponis duc. 104.000.

Item vectigal chartarum quibus aleatores utuntur duc. 15310.

Item vectigal animalium quæ in urbe Neapolitana necantur 11.690.

Item mulctæ omnes fiſcales, ducat. 34.000.

Item vectigal mannæ duc. 700.

Item jus ſalmarum ut vocant, id eſt, vectigal tritici, hordei, leguminum quæ evehuntur duc. 4000.

Item redditus urbium Veſtinæ, S^t. Severini, & feudi quod vocant di Tacina & aliorum 24.577.

Item quæ fiſcus percipit è releviis & compoſitionibus aliiſque ejuſcemodi cauſis; licet enim redditus incertus ſit, tamen ut plurimum reddit 150.000.

Præterea habet Rex in hoc regno XXIV. Eccleſias Cathedrales, quæ ut plurimum ipſi reddunt 50.000. duc. Minuta quædam conſulto omiſimus; deniq; ut author ille colligit, Rex è regno percipit præter donativum, ordinarii redditus annuatim duc. 2996.937.

Quia

Quia autem donativi mentionem fecimus, operæ precium fuerit à ſuperiori ſeculo repetere, quantum diverſis temporibus Neapolitani, Regi Hiſpaniarum extra ordinem donaverint.

Anno	cIↄ Iↄ XLVI.	240.000.duc.
	cIↄ Iↄ XLVIII.	150.000. duc.
	cIↄ Iↄ XLIX.	600.000.duc.
	cIↄ Iↄ LII.	800.000.duc.
	cIↄ Iↄ LIII.	300.000.duc.
	cIↄ Iↄ LIV.	30.000. duc.
	cIↄ Iↄ LV.	156.000. duc.
	cIↄ Iↄ LVI.	40.000. duc.
	Eodem anno	300.000. duc.
	cIↄ Iↄ LX.	1.200.000.duc.
	cIↄ Iↄ LXII.	1.000.000.duc.
	cIↄ Iↄ LXIV.	1.060.000.duc.
	cIↄ Iↄ LXVI.	1.200.000.duc.
	cIↄ Iↄ LXVIII.	1.200.000.duc.
	cIↄ Iↄ LXXII.	1.200.000.duc.
	cIↄ Iↄ LXXIV.	1.200.000.duc.
	cIↄ Iↄ LXXVII.	1.200.000.duc.
	cIↄ Iↄ LXXIX.	1.200.000.duc.

Atque ita porro ſingulis bienniis eandem ſummam donativi nomine ſolverunt; ut jam ordinarium factum videri debeat.

Vtriuſque Siciliæ Reges,

Ex

ONVFRIO PANVINO.

A. D.

1130. 1. Rogerius, Rogerii F. Tancredi N. ab Anacleto II. creatus regnavit annos XXII. menſ. V.

1153. 2. Guilielmus Malus Rogerii F. regnavit ann. XIII. menſ. III.

1166. 3. Guilielmus II. Bonus Guilielmi mali F. regnavit annos XX.

1186. 4. Tancredus Rogerii Ducis Calabriæ F. regnavit annis IX.

1186. 5. Rogerius II. Tancredi F. vivente patre Rex creatus regnavit cum eo annis plus minus IX.

1195. 6. Guilielmus III. Tancredi F. regnavit menſes aliquot.

1195. 7. Imp. Cæſ. Henric. VI. Frederici Ahenobarbi F. regnavit ann. IV.

1198. 8. Imp. Cæſ. Fridericus II. Rogerius Aug. Henr. VI. F. regnavit ann. LII.

1250. 9. Chunradus Rex Rom. Friderici II. F. regnavit annos III.

1254. Interregnum I. ann. & menſium aliquot.

1255. 10. Manfredus Frederici II. Nothus regnavit ann. XI.

1265. 11. Carol. Ludovici IX. Franc. R. Fil. ex Comite Provinciæ & Andegavenſi XI. Rex, regnavit ann. XIX. menſ. VI.

1285. 12. Carolus II. Caroli F. regnavit annis XXIIII. menſ. III.

1309. 13. Robertus Caroli II. F. regnavit annis XXXIII. menſ. VIII.

1343. 14. Ioanna Regina Car. F. regnavit annis XXXVIII. menſ. VII.

1343. 15. Andreas Caroli Martelli, Hung. Reg. F. regnavit cum uxore Ioanna ann. II. menſ. VIII.

1347. 16. Ludovicus ex Principe Tarentino ſecundus Ioannę maritus regnavit cum illa an. XIV. menſ. IX.

1348. 17. Ludovicus II. Rex Hungar. Caroli Martelli F. regnavit

gnavit contra Ioannam annis v.

1381. 18. Carolus III. de Dyrrhacio, Ludovici Ducis Dyrrhacii F. regnavit annis IV. menſ. VIII.

Reges Neapolitani vel Siciliæ cis Farum.

1386. 19. Ladiſlaus Caroli III. F. regnavit annis XXVIII. menſ. v.

1414. 20. Ioanna II. Soror Ladiſlai regnavit annis XX.

Reges Siciliæ cis Farum Andegavenſes.

1382. 18. Ludovicus Valeſius Ioannis Franc. R. Fil. Dux Andegavenſis adoptatus à Ioanna I. regnavit poſt mortem illius titulo tenus ann. II. menſ. II.

1384. 19. Ludovicus II. Ludovic. F. regnav. an. - - - .

20. Ludovicus III. Ludovici II. F. regnav. an.

1434. 21. Renatus Ludov. II. F. reg. in ſchiſmate contra Alfonſum annos XLVI.

22. Lu-

22. Ludovicus XI. Rex Franc. Caroli VII. F. reg. ann.

1483. 23. Carolus VIII. Franc. R. Ludovici XI. F. reg. annis XIV.

1498. 24. Ludovicus XII. Franc. R. regnavit ann. XVII.

1514. 25. Franciſcus Valeſius Franc. R. regnavit ann. XXXIII.

1547. 26. Henric. II. Valeſius Franc. F. Franc. R. reg. ann. XI.

Reges Siciliæ utriuſque Arragonenſes.

1434. 21. Alphonſus R. Arragon. adoptatus à Ioanna II. poſt illius mortem regnavit ann. XXXV.

1458. 22. Ferdinandus Alphonſi F. Nothus. regnavit ann. XXV. menſ. VI.

1494. 23. Alphonſus II. Ferd. F. regnavit ann. I. & dies aliquot.

1495. 24. Ferdinandus II. Alphonſi II. F. regnavit menſ. IX. aliàs. ann. I. menſ. VI.

1495. 25. Fredericus Alphonſi I. F. regnavit ann. VII. aliàs annis plus minus V. re-

gno exactus ann. cIↄ Iↄ I. in Gallias fugit ubi & mortuus.

1502. 26. Ferdinandus Rex Catholicus Hiſpaniæ annis XV.

1516. 27. Imper. Carolus V. Aug.

1556. 28. Philippus, Car. V. F.

DE DVCATV MEDIOLANENSI.

DVCATVS Mediolanenſis olim latiſſime patuit, nam Ioannes Galeatius primus Dux, à VVenceſlao Imper. dictus, accepit, nominatim has urbes, regiones, pagoſque, Brixiam, Bergamum, Comum, Novariam, Vercellas, Alexandriam, Dertonam, Bobium, Placentiam, Rhegium, Parmam, Cremonam, Laudam, oppidaque conjuncta, Tridentum, Cremam, Soncinum, Burmium, Burgum S^ti Donini, Pontem Tremulum, Maſſam novam, Fælicianum, cum oppido arceque Araſſi ac omni ejus jure in Aſtenſi diœceſi, itemque Ceravallim, præterea Comitatus & Iuriſdictiones ad ſacrum Impe-

Imperium ſpectantes, aquas, ſtagna, torrentes, lacus, fluvios in iiſdem diœceſibus, inſuper Veronam, Vicentiam, Feltrium, Bellunum, Baſſanum cum territoriis, Sarzanam, Laventinum, Carrariam, D. Stephani caſtrum, & arces, oppida, pagoſque diœceſeos Lunanæ omnes. Poſt etiam annum cIↄ ccc-xcvii. Comes Ticini Angleriæque ac omnium oppidorum Verbani Lacus ab eodem Imp. appellatus eſt. Idem ut Marcariam & Caſaticum atque D. Michaëlis oppidum, Campanellumque Mantuano ademit, annoque cIↄcccxcix. Piſas à Gerardo Apiano comparavit. Sed ſub filio illius Ioanne Maria magna commutatio facta, nam omnes fere civitates à diverſis tyrannis invaſæ, aut ad veteres dominos, aut denique in libertatem redierunt: Piſæ Florentinis venditæ, Verona Vicentiaque ſeſe Venetis dediderunt. Philippus deinde Maria ditionem paternam in Lombardia recuperavit; præter Bergomum & Brixiam. Sub Ludovico Cremona & Abduæ Glarea ex fœdere contra Gallos icto Venetis ceſſit.

Ducatus Mediolanenſis hodieque majorem melioremque Lombardiæ partem occupat, tam citra quam ultra Padum; fines habet à Septentrione

quidem ad Verbanum lacum, hodie Lago majore Helvetios. qui Belinzonam tenent ad vicinum fluvium & alia oppida juxta initium Verbani lacus ſita, cum toto Lugani lacu; ad principium vero Larii lacus, hodie Lago de Como Rhætos. Ab Occidente confinia attingit Valleſiæ ultra fluvium Athiſonem, & confinia Ducatus Auguſtæ & Comitatus Vercellarum juxta fluvium Sicciam nec non & Montisferrati fines. Ab Oriente Bergomenſem agrum juxta Abduam fluvium, ab oppido Lecco uſque ad Trozzum; Brixienſemque ab oppido Covo vulgo nuncupato uſque ad Calvatonum, mediante Ollio fluvio, (manente ſub Venetorum ditione Cremæ territorio veluti inſulâ concluſa intra Mediolanenſem ſtatum) ac etiam Mantuanum agrum & Sablonetæ. A Meridie denique Parmenſem Ducatum, Pado intercurrente, videlicet à Caſali majori Arenam uſque, & ab Arena Bobium: addo & in partes Genuenſes alioſque imperiales feudatarios. Ambitu ſuo trecenta milliaria complecti dicitur.

Regio omnis multis fluminibus ſecatur, varioſq; habet lacus; ſolum tritici fœcundiſſimum; itemque optimi vini & omnis generis fructuum feraciſſi-

mum.

mum. Circa metropolim autem tanta oriʒæ copia creſcit, ut pene fidem ſuperet, & quæ merito ubique maximi ſit, & in hoc farris genere paſſim nomen meruit. Cremonenſis ager, & frumenti fertilis & vini & fructuum, lino autem imprimis abundat & melle. Laudenſis denique ſecales, milii, vini, lini & fructuum variorum ferax; & paſcuis adeo locuples, ut ingens numerus armentorum ibi alatur.

Primaria illius civitas eſt Mediolanum, hodie Italis Milano; antiquiſſima & à Gallis Inſubribus uti creditur condita: Situs illi inter Ticinum Aduamque, haud procul Alpibus, peropportunus, natura cœli ſolique temperatus. Inter maximas Europæ urbes merito cenſetur, mercaturâ opibuſque florentiſſima; ſplendore ædificiorum, templorum magnitudine, Prętoriorum amplitudine, platearum pulchritudine ſpectabilis; mœnibus firma, propugnaculis munitiſſima & armamentariis inſtructiſſima: ſpatium immenſum complectitur; ſuburbia habet longa lataque, quorum quædam cum magnis oppidis cõmitti poſſent, foſſæ altæ, & non ſecus, quam urbs ipſa vallo munitæ. Vix dici poteſt quam plena ſit omnium artium, opificiorumque

ſcholis atque officinis; adeo ut vulgari proverbio jactetur, Mediolanum deſtruendo, Italiam inſtrui poſſe; quorumvis puta artificum copia. Arcem habet quam portæ Ioviæ Caſtrum vulgo vocant, qua in Europa nulla eſt fama celebrior, ob ejus magnitudinem, operumque ac munimentorum amplitudinem. Iuſta enim urbs capacitate, vicos, plateas, fora, palatia, fabrum omniſque generis mechanicorum artificum tabernas operarias in ſe complectitur, nullius opis indigens externæ: ſed commeatu, annona, omniumque rerum copia, bello paceque neceſſariarum abundans. Effundit oppidi inſtar undiquaque vaſta propugnacula, circum ambiunt foſſæ latiſſimæ profundis amnibus perfluæ, & utrimque parietibus lateritiis evectæ. Muri craſſitudine ſtupendi fulciunt aggeres latiſſimos & meatibus concameratis pervios. E quorum pinnis & feneſtellis per caſtri totius & propugnaculorum circuitum ſe exerunt, ampla & prægravia ænea tormenta, rotis ferratis impoſita.

In palatio urbis Armamentarium eſt, in quo videre eſt arma multiplicia, precio, artificio & elegantia magnis quibuſque Principibus digna: ſunt

enim non ſolum, auro, argento coloribuſque per encauſticen exornata; ſed etiam cælatura artificioſiſſima per fabricam elaborata.

Adminiſtratio cauſarum civilium & criminalium pendit ab Senatu Mediolanenſi, in quo ſedecim ſunt doctores, & nonnulli Prælati patriciique Mediolanenſes.

Dextra Mediolani parte, atque læva Seneſæ fluminis, adparent, quæ lingua vulgari Mirabello, Vergano, Quanto, Friſiana, Bruzzano Vialba, Bola, Nova, Noia, Corina, Caſſina matta, Garbagna, Sinago, Caſtelletto, Ceſata, Solera, Limia, Boiſio, Cervato: ad amnis Luræ dextrám, Cadifatti, S. Dalmaſio, Monbello, Ceſa, Meſuite, Barlaſſina, Canago, Lazate, Rovellaſca, Birago, Lenta, Crivello, Bricola: altiuſque Chiaſſe & Mandruſio. Læva Mediolani, ad Oronæ dextram conſpiciuntur, Cagnola, la Certoſa, Miſoco, Roſe, Caſſina de Pero, Hoſpitale Paltanello, Reozo, Mazzo, Torreta, Sainct Maria, Roſſa, Carono, Leina, Poliano, Zacona, Orugio, Sainct Lorenzo, Sainct Vittore, Legnano ubi pons ſuper Oronam ſtratus, Cerro, Sainct Maria, Serona ad ſiniſtram Luræ: ulterius Germano, Rovello, Aip, Orona, Marcia, Caſtellago,

lago, Mezza, Preſpiano, Carbona, Gorla, Loro, Rovelaſca, Venian, Senegra, Abiaguazzo, Lunicipino, Trada, Somallæ: & in montibus Caſtighone, Venegono ſuperiore & inferiore, Canoſco, Bellegazzo, Apiano, Guenzo, Lamazzo, Borgoro, Solerona; altiuſque Lulbia, Rocca, Cagno, Monello, Pianaſca. Viſuntur eodem tractu Ponte Vidon, Vodano Rovera, Binago, Mocagna, Malno, Lagurno, Liganetto, Cazzan, Rodere, Bizuchio, Imbruſa, Viglavi, Salvo, Monte Arſo. Reliqua loca ſunt Piſtura, Abia Craſſa, Bruſates, Roſates, Canegra, Vareſium, Caſtellettum, Corbetta, Sibrianum, Vittone, Maxcenta, Galeratum, Sainct Maria Montana, Galla Sicca, Sextium, Arſagum, Sfortiata, Gambolate, Gropetum, Vigeranum, Vallis Plumbana, Martaria, Burgum Lavetium, Barbarica, Laumellum.

In agro Laumellino civitas eſt Novara, in modico ſita colle, diu ſub Mediolanenſium Ducum fuit ditione; inde ab Turrianis, Vice-Comitibus, Sfortiis, Franciæque Regibus poſſeſſa, cum Ducatus capite Mediolano in Hiſpanorum venit poteſtatem. Fruitur eâ certis legibus Parmenſium Dux. Octavius quippe Farneſius anno cIↃ IↃ LVI.

cum

cum Cæſare ſocero reconciliatus eſt accepta Placentiæ, Novaræ ac Novarienſis territorii & caſtellorum in Parmenſi agro à Cæſarianis occupatorum poſſeſſione: hæ vero leges genero à Cæſare dictæ: ut Placentiæ arcibus præſidium Hiſpanorum accipere & illud ſtipendio ſuo alere teneretur. Manerent Imperio & Romanæ ſedi ſalvæ rationes, quas in Parmenſi ditione habent; Novaræ arx in Cæſaris poteſtate eſſet, &c. Epiſcopatus gaudet dignitate. Viſuntur hoc tractu Bremidum, Paleſtrium, Romanianum, Camarianum, Monatium, & alia. Brendronium, Gaviratium, Bruſinum planum, &c. Luganum, Milli, Murcotium, Liſantia, Angleria, Rancotium, Incuſa; Machaneum, Mons Scopatiolus; Belinzona, Rigoretum: cæteris commemorandis ſuperſedeo.

Ticinum hodie Pavia ſub Mediolanenſi Ducatu comprehenditur: urbs minime ſplendida; domus pleræque humiles, neque ad Italiæ morem perpolitæ: viæ rectæ atque patentes. Inter ædificia principem locum obtinent duo palatia commodo ſtudioſæ juventutis exſtructa: alterum à Pio V. Pontif. Max. alterum à Carolo Borromæo. Vrbs univerſim tunc aggeribus, foſſis, late-

lateritiis propugnaculis; inde flumine tuta. Ager hujus urbis optimus, ſupraque modum fertilis tritici, vini, reliquorumque fructuum; tantæ paſſim ubertatis amœnitatiſque, ut vulgò *Il Giardino di Milano* audiat. Via qua Mediolanum itur, vivarium eſt, quadratâ formâ, circuitu xx. milliar. Italicorum, vulgo dictum *Il Barro*; deſinens ad nobile ſumtuoſumque Carthuſianorum monaſterium vulgò La Certoſa. Poſt vivarium occurrunt Mandrino, Vigidulfi & Ticinello fluv. Ticinenſem hiſtoriam eleganter deſcripſit Bernardus Saccus libris decem.

Lauda civitas perhoneſta, dives, lauta, rebus omnibus quæ ſunt ad vitam utiles abundans; populum alit non minus in armis, quam mercatura parandiſque divitiiſque ſolertem. Agrum habet admodum amœnum & fertilem copia, tritici, ſiliginis, milii, æterarumque frugum, vini & aliorum fructuum. Campis latiſſimis & ratis ad rem pecuariam ſummè opportunis felix eſt. quippe ager totus rriguus & crebris rivulis interſectus. nde lactis ſumma hic copia & caſei ngentis molis & magni ponderis hic onficiuntur.

Caſſanum ad lævam Adduæ ripam olim

olim frequens oppidum & arce munitum, ſed bellorum injuria ſuperiori ſeculo miſerè deformatum, nunc nonnihil reſpiravit.

Vavarum non inhoneſtum oppidum, quod alii Vaprium alii Vavire nominant, è regione confluentis Brembi amnis in Abduam.

Treſium munitiſſimum oppidum.

Comum urbs nobilis & opulenta, rebuſque neceſſariis ad uſum hominum affluens; agrum habent à meridie peramœnum & fertilem, ab altera parte lacum Larium

Vigevanum civitas eſt lauta, copiâ rerum ad vitam utilium affluens, agro perbono atque ubere, frumenti, vini cæterarumque frugum fertili, gnavis & induſtriis oppidanis, præſertim commercio textilium è lana, quæ mirâ hic copiâ fiunt.

Alexandria à palea cognominata, urbs inter duos amnes poſita, Tanazo ſuburbia divellente: jacet amœniſſimo plane loco.

Redditus annui hujus Ducatus ampliſſimi ſunt, nam ſuperiori quoque ſeculo, ut Comineus refert, Duces quotannis ad ſeptingenta millia ducatorum perceperunt: nunc autem Rex Hiſpaniarum octingenta percipere dicitur

dicitur præter exactiones multas quæ extra ordinem miſeræ plebi imponuntur: tantaque eſt regiorum miniſtrorum crudelitas & avaritia, ut proverbio in Italia locum dederit, in Sicilia quidem miniſtros Regis arrodere, in Neapolitano autem regno commedere, in Mediolanenſi vero Ducatu penitus devorare.

Maximos autem Rex ſumtus facit; nam utplurimum etiam pacis tempore tria millia peditum Hiſpanorum hic alit, mille velites, & ſexcentos equites cataphractos. Multis autem annis jam impacata hic fuerunt omnia; nunc propter controverſias cum Sabaudo, nunc propter bellum in Rhætia; nuper propter Sabaudi & Gallorum expeditiones in Genuates; quibus haud dubio & incolarum opes exhauſtæ, agri variis locis vaſtati; & Rex ingentes belli ſumtus ſuſtinuit.

Familia Ducum Mediolanenſium ita ſe habet: uti Onuphrius expreſſit: Ioannes Galeacius Vice-Comes, Galeacii filius, Stephani N. Magni Matthæi pron. patri ſucceſſit in adminiſtratione paternæ ditionis, anno cIↃ CCC LXXVIII. Dux primus, Mediolani creatus ab Imperatore VVenceſlao Non. Septembr. anno cIↃ CCC.XCV. Impe-

Imperavit annos VII; à patris verò obitu ad Ducatum ann. XVII. menſ. I. obiit ann. cIↃ CCCCII. Mediolani. Prima illi uxor fuit Catharina filia Ioannis Regis Francorum, è qua ſuſtulit filiam Valentinam, quæ nupſit Ludovico Turonenſi Car. V. Franc. Regis filio, qui ex illa ſuſtulit Carolum Ducem Aurelianenſem & Mediolanenſem, patrem Ludovici XII. Reg. Franc. E Catharina autem Vice-Comitis Barnabæ F. tertia uxore ſuſtulit Ioannem Mariam, qui Dux creatus eſt anno cIↃ CCCC II. & civium aliquot conſpiratione occiſus eſt anno cIↃ CCCCXII. Et Philippum Mariam, qui Dux creatus eſt poſt fratris cædem & imperavit ann. XXXV. obiitque anno cIↃ CCCC XLVII. is ex uxoribus nullos liberos ſuſtulit, è Concubina autem filiam Blancam Mariam quæ nupſit Franciſco Sfortiæ, Sfortiæ Antenduli fil. poſt obitum autem Philippi Mariæ interregnum fuit annis II. menſib. ſex dieb. XIV. tunc vero Franciſcus Sfortia ex Duce exercitus creatus eſt quartus Dux Mediolanenſis, coronatus 8. Cal. Aprilis anno cIↃ CCCC L. fuit gener Philippi Ducis per filiam Blancam & adoptione filius, regnavit annis XVI. obiitque anno cIↃ CCCC LXVI.

ſuſtulit autem ex Blanca hoſce liberos Galeacium Mariam Sfortiam, qui V. Dux Mediolanenſis creatus fuit anno cIↃ CCCC LXVI. & præfuit ann. X. menſ. IX. occiſus in templo conſpiratione civium Mediolanenſium, anno cIↃ CCCC LXXVII. Ejus uxor fuit Bona filia Ducis Sabaudiæ. & Ludovicum Mariam cognomento Morum Sfortiam. Galeatius autem Maria Sfortia è Bona ſuſtulerat Ioannem Galeatium Mariam Sfortiam, qui poſt patris cædem VI. Dux Mediolanenſis creatus ann. cIↃ CCCC LXXVIII. præfuit ann. XVII. menſ. IX. obiitque ann. cIↃ. CCCC XCIV. poſtquam ex Iſabella Alfonſi regis Neapolitani filia ſuſtuliſſet Franciſcum Sfortiam Barri in Apulia Ducem & Bonam Duciſſam Barri uxorem Sigiſmundi Regis Poloniæ. poſt hujus obitum patruus illius Ludovicus Maria VII. Mediolani Dux creatus anno cIↃ CCCC XCIV. qui à Ludovico XII. Gall. R. exactus ann. cIↃ CCCC XCIX. & captus an. cIↃ IↃ. in Gallia in carcere obiit, poſtquam ex Beatrice Herculis Eſtenſis F. ſuſtuliſſet Maximilianum Mariam Sfortiam qui VIII. Dux factus eſt an. cIↃ IↃ XII. & à Gallis captus fuit ann. cIↃ IↃ XV. & Franciſcum Sfortiam qui IX. Dux factus obiit an. cIↃ IↃ XXXV.

L. Stem-

I.

Stemma Galeatiorum

Ioannes Galeatius I. Dux.
Ejus liberi.

Valentina uxor Ludovici Turonenſis.	Ioannes Maria II. Dux. PhilippusMaria III. Dux.
Carolus Dux Aurelianenſis.	Blanca Maria uxor Franciſci Sfortiæ.
Ludovicus XII. Rex Franc.	
Claudia quæFranciſco I. Valeſio Reg. Gall. nupſit.	

II.

Sfortiarum Stemma.

Franciſcus Sfortia IV. Dux.

Galeacius Maria V. Dux.	Ludovicus Maria VII. Dux.	
Ioannes Galeatius Sfortia VI. Med. D.	Maximilianus VIII. Dux.	Franciſcus IX. Dux.
Franciſcus Sfortia Dux Barri.		

Vt autem jus quod Galliarum Reges ſibi vendicant in Ducatum Mediolanenſem melius intelligatur; narrant Valentinam hac conditione à Patre Ludovico Duci Turonenſi, aut ut Galli dicunt Aurelianenſi elocatam, ut ſi fratres illius Ioannem & Philippum ſine legitimis liberis decedere contingeret, Ducatus Mediolanenſis ad Valentinam & illius hæredes & legitimos ſucceſſores deſcenderet; quare & Carolus Aurelianenſis Valentinæ filius patruo ſuo mortuo, Ducatum armatâ manu eſt ingreſſus ; & Ludovicus duo-

duodecimus Gall. Rex Mediolanum vi obtinuit & Ludovicum Sforțiam captivum abduxit. Res tota paulo prolixius refertur à Cominæo lib. 1. de bello Neapolitano. Sed Hiſpanus, Veneti & Papa contra Gallum fœderati, Helvetiorum copiis freti, Gallos Mediolani poſſeſſione, quod jam XIII. annos tenuerant (verba ſunt Thuani lib. 1. Hiſtor.) expellunt & Maximilianum Sfortiam Ludovici F. Mediolani Dominum conſtituunt, tradente civitatis claves Sedunenſi Epiſcopo. Ipſe Ludovicus ab infeſto Pontifice proſcriptus cum redintegrato exercitu rurſus Mediolanum Duce Ludovico Tremollio repeteret, ab Helvetiis ſanguinaria ad Novariam commiſſa pugna victus & tota fere Italia excluſus eſt. Nihilominus Franciſcus primus illius ſucceſſor ſtatim poſt regni ſucceſſionem aditam titulum quidem Ducis Mediolanenſis ſumſit; quippe qui Claudiam Ludovici filiam in uxorem haberet; tamen conſilio diſſimulato ſic res ſuas ordinabat, quaſi minime de recuperando Inſubrum imperio cogitaret: attamen copiis per Cottias & maritimas alpes traductis, poſt cruentum cum Helvetiis prope Mediolanum prælium, Mediolanum
 cepit,

cepit, & arcem in quam Maximilianus Sfortia confugerat deditione accepit. Carolus autem V. Imperator Mediolanum rurſus expugnavit, & Franciſco Sfortiæ Maximiliani fratri attribuit. Quid autem juris Imperator in Ducatum Mediolanenſem ſibi competere prætendat, è Guicciardino operæ pretium eſt audire, è quo ſimul & juris Gallici munimina melius cognoſcentur. Imperiales (inquit) contendebant antiqua jura Ducum Aurelianenſium nullius eſſe momenti, nam quæ de ſucceſſione Valentinæ conveniſſent, nequaquam authoritate Imperiali tum fuiſſe confirmata, hodie autem Ducatum immediate ad Imperium pertinere, quia inveſtitura in Ludovicum Sfortiam & filios illius collata à Maximiliano Caroli avo fuerat revocata, cum tot tamque amplis clauſulis, ut merito & jure valida fuerit, præſertim in præjudicium filiorum qui numquam poſſederant, & tantum jus expectativum habebant & non reale. Quodque propterea inveſtitura in Regem Ludovicum & filiam illius Claudiam facta valida fuerit, verum hac conditione ut Claudia Carolo nuberet, ſin vero conjugium abſque Caroli culpa non ſequeretur, inveſtitura nulla

eſſet,

eſſet, & directe ad Carolum perveniret; qui & in tali caſu coram parente ſuo Philippo fuerit inveſtitus. Ex eo porro ſequi ſecundam inveſtituram in eundem Ludovicum, & Claudiam illiuſque maritum Franciſcum tum Comitem Angolesmenſem collatam nullam eſſe, quippe in præjudicium Caroli adhuc minoris & ſub tutela Maximiliani avi ſui conſtituti, factam: ita ut Rex Franciſcus eo ſe tueri non poſſet. Multo minus allegare poſſe, Ducatum novo jure ſibi eſſe acquiſitum, nam tantum abeſſe ut inveſtituram ab Imperatore obtinuerit, ut ne umquam quidem petierit; & manifeſtum eſſe, ceſſionem à Maximiliano factam illi favere minime poſſe; quia feudum ſine conſenſu ſuperioris Domini alienatum ſtatim ad ſuperiorem revertitur; ideóque Maximilianus Sfortia, licet admiſſus fuiſſet ab Imperatore, & Dux mortuus fuerit, cum numquam inveſtituram acceperit, non potuiſſe in alium transferre jus quod numquam ipſe habuiſſet.

De Finalio.

DE Finalio quod jam Rex Hiſpaniarum ad oram Liguſtici maris tenet ita ſe res habet: Vrbs jacet à mari M.P.

(inquit Leander) in faucibus vallis, ubi modico impoſita colli arx munitiſſima illam tuetur. Olim à Genuenſibus everſam perhibét, ejecta nobili familia Carretorum, quod Galeotus loci Marchio partes Mediolanenſis Ducis adverſus ipſos foviſſet; Philippus tamen Maria, Galeotum rurſus in ditionem reſtituit; cujus filius & oppidum reſtauravit: & ad inſignem nitorem perduxit; cui ſucceſſit in principatu filius Alfonſus: is à Finaliis ipſis ob ſævitiam illius rebellantibus oppido expulſus, & anno cIↃIↃLVIII. à Genuenſibus Duce Andrea Lomelino in arce ſua obſeſſus, fruſtra Senatum dehortante Andrea Auria, qui arcta adfinitate cum Carrectis conjunctus erat, ad Imperatorem de Genuenſium injuriis conqueſturus Ratiſponam venit: Anno demum cIↃIↃLXIII. Cæſar ſecundum Alfonſum pronunciavit, & Genuenſes ad Finalii reſtitutionem & ſumtus in id bellum factos Marchioni refundendos condemnavit. Cum tamen non parerent Genuenſes, poſtremo Cæſar Fæcialem ad eos miſit, ſed irrito initio ſucceſſu, paullumque ob eorum contumaciam à bello abſuit: Verum interventu Philippi Finalium Marchioni invitis oppidanis

danis reſtitutum eſt & Genuenſes Cæſari reconciliati. Anno dein cIↄ Iↄ. lxxi. oppidum & arx ab Hiſpanis ex improviſo capta, ea tamen conditione, ut jura ſua ac fructuum & vectigalium perceptio Marchioni ſalva eſſent. Sed & tum reſtitutum fuiſſe videtur. Anno denique cIↄIↄcii. Finalium ab Hiſpanis occupatum fuit, Carrectorum familiâ aut excluſâ, aut ad diſceptandum jus ſuum in aulam Cæſaream amandatâ. In proximo & Medeſimus vulgo portus captus & milite firmatus.

II.

DE GENVENSIVM REPVBLICA,

Sive

POLITIAE apud GENVENSES deſcriptio.

ANte ccc annos (inquit Thuanus lib. 61.) cum hinc Spinularum & Auriarum, inde Fliſcorum & Grimaldorum, quæ principes familiæ Genuæ erant, odiis privatis & ſimultatibus crudeliter & avarè LXX. amplius annorum ſpacio lacerata fuiſſet Reſpublica, ad extremum qui patrias leges & jugum domeſticum ferre non poterant, ad alienas opes confugere & externorum Principum dominationem experiri coacti ſunt, ſub Henrici VI. Cæſaris, Roberti Andini R. Neapolitani, deinde ſub Regum Gallorum & Vice-Comitum Mediolanenſium imperio per annos complures haud melius habiti. Tandem Simonis Buccanigri virtute priſtinam liber-

libertatem recuperarunt. Is anno cIↄ.
ccccxliv. excuſſo Vice-Comitum
jugo Rempublicam conſtituit, & Dux
creatus ut diſſidiorum cauſas impoſi-
to ambitioni patritiorum freno præ-
cideret, legem condidit, qua nobiles,
ſic vocabantur illi, qui in Republ. ab
anno cIↄc. (neque enim altius rei-
publicæ ſuæ Originem repetunt Ge-
nuenſes) honoribus & muneribus pu-
blicis participaſſent, à principatu &
ceteris fere magiſtratibus arcebantur,
quos ſolis popularibus gerere jus eſſet;
populares autem ii dicebantur, qui
tunc Novi, id eſt, nondum munerum
publicorum participes; qui exinde ſoli
fere ſummos magiſtratus in Republ.
geſſerunt, excluſis Spinulis & Auriis,
qui tunc ejectis Grimaldis & Fliſcis, re-
rum in patria potiebantur. Aſtu ta-
men illorum, quod jam vi aperta non
audebant, tandem effectum eſt, ut
ſubortis inter populares factionibus,
& præcipue inter Fulgoſios & Ador-
nios, dum hi ad has, illi ad alteras par-
tes ſe applicant, cuncta rurſus in urbe
& civili adminiſtratione miſcerentur,
principatu tamen ſummo ſemper pe-
nes populares manente; donec Octa-
vianus Fulgoſius, arce quæ à Gallis
tenebatur receptâ & deſtructâ, xii-
viros

viros Reipubl. ordinandæ creavit, qui ſopitis diſſenſionibus & factioſis nobilium & popularium nominibus extinctis, concordiam inter cives & unionem reſtituerent. Verum cum Adornii rurſus ſummam rerum ad ſe traxiſſent, tam ſanctum ac laudabile Fulgoſii propoſitum exitu caruit. Tandem Andreas Auria cum alieno maxime tempore Gallorum partes deſeruiſſet & hoc operæ pretium à Carolo V. Cæſ. obtinuiſſet, ut patriæ libertas reſtitueretur, pacis in civitate conſtituendæ jactis ab Octaviano fundamentis, ſuperſtruere voluit, & novam hanc reipubl. formam anno CIↃ. IↃXXVIII. inſtituit; qua nobiles & populares, abolitis factionum nominibus, in unum veluti corpus, conjungerentur, & utrique ſummis honoribus, à quibus nobiles qui antea dicebantur per XCIV. annos excluſi fuerant, æquabili jure participarent. ea autem ratio inita fuit, ut recenſitis omnibus familiis, excepta vili plebe, ex toto illo numero ampliores ſeligerentur, quæ ſex domos ſive alias familias ex ſe profectas, ſed diſtinctas tanquam propagines à ſe deductas, haberent, in quas reliquæ omnes, quæ ad minorem numerum redactæ erant,
veluti

veluti adoptione, aſſumtis eorum nominibus, insererentur. Cenſu diligenter habito, hujuſmodi conditionis tantum XXVIII. familiæ repertæ & ex iis XXIII. ex Nobilium ordine, V. tantum ex populari: eæ fuerunt Nobilium quidem (ut Pizarrus annotat) Auriæ, Calvi, Catanei, Centuriones, Cibo, Cicadæ, Fliſci, Gentiles, Grimaldi, Grilli, Imperiales, Interiani, Lercarii, Lomelini, Marini, Nigrii, Nigrones, Palavicini, Pinelli, Spinulæ, Salvagni, Vivaldi, Vſusmarii: è popularibus autem Iuſtiniani, Furnarii, Franchi, Saulii, Promontorii: *Fulgoſiis* & Adorniis ob crebras ſibi invicem clades inflictas, exitia ac proſcriptiones ad minorem numerum redactis, quam ut per eam legem familias in urbe conſtituere poſſent. tum ut diſſidiorum occaſio tolleretur, quæ per factioſa nobilium & popularium nomina ſcrebro renovabantur, nobilium nomen omnibus communicatum; & (ut ſcribit Bodinus) optimatibus ita conſcriptis, in ſingulos annos, decem cives, ex opibus, virtute aut nobilitate cooptandi poteſtas facta: ſed ne ſic quidem res ſatis pacatæ fuerunt, licet Auria ſuperſtite, quietæ; tantum anno XLVII. poſt conjurationem Fliſcorum profligatam,

ex Auriæ conſilio, creati VIII. Reipublicæ ordinandæ, IV. ex Antiquis, IV. ex Novis. jam enim illa nomina in locum nobilium & popularium invaluerant, peſſimo ut poſtea apparuit exemplo. Ii legem in Antiquorum gratiam condiderunt, qua conſilium majus, in quod CCCC. quotannis ex omni numero ſorte legebantur, ad CCC. redigebantur; quibus C. ſuffragio electi adjungerentur. XX. ex primariis civibus delecti; VIII. videlicet qui S. Georgii magiſtratum, VII. qui magiſtratum extraordinarium conſtituunt & V. Syndici. additum poſtremo in favorem item Antiquorum ut C. illi ſuffragio lecti, XXVIII. viros, ſic tamen ut duas tertias votorum partes vincere opus eſſet, eligerent, qui prius à V. ſorte lectis nominabantur. porro in illorum XXVIII. poteſtate erat, ducem & cæteros magiſtratus eligere. Hanc injuriam novi utcunque tulerunt uſque ad annum CIƆIƆLXX. cum rurſus factiones à Novis excitatæ, in tantum incendium exarſerunt ut Antiqui plerique Nobiles urbe denique excederent anno CIƆIƆLXXV. & infeſtis armis cum iis qui in urbe remanſerant contenderent: (ut prolixe commemorat Thuanus Hiſtor. lib. 61.) Tandem

dem tamen Pontifice, Imperatore, Regibus Gall. & Hiſpaniæ intervenientibus, induciæ pactæ, & in certos arbitros convenerunt; qui fuerunt Cardinalis Moronus ſedis Apoſtolicæ Legatus de latere: Petrus Faunus Coſtachiarius S. Imp. Comes & Princeps, Epiſcopus Aquenſis, Cæſareuſque Orator. Don. Carolus à Borgia Gandiæ Dux; Joannes Idiacus Philippi R. Orator apud Genuenſes: qui cum Caſalii S. Evaſii aliquandiu contuliſſent: tandem concordiæ leges perſcriptæ ſunt, & prius à Senatu revocatis exulibus, & viciſſim arcibus ac munitionibus, quæ belli tempore occupata fuerant à nobilibus, reſtitutis, primum Caſalii, dein Genuæ recitatæ ſunt, magno utriuſque partis applauſu, & poſtea leges publicatæ LXI. capitibus comprehenſæ: iis ante omnia abrogantur nomina nobilium veterum & novorum ſive cooptatorum ac popularium, eorumve qui vel in urbe vel extra urbem ſunt: porticuum item S.S. Petri & Lucę nomina & aliæ tam perſonarum quam colonorum aut factionum & familiarum appellationes, earũ omnino memoria ſepulta, additaq; in eos, qui eas renovaverint, pœna, ut omnibus honoribus & nobilitatis commodis ipſo

jure & facto privati cenſeantur. tum decernitur, ut omnes qui in cenſu civitatis deſcripti ſunt & qui in poſterum juxta novæ conſtitutionis formam deſcribentur, in reipubl. adminiſtratione pares & æquales habeantur, ita ut unus nunc & deinceps ſit ſolus & ſingularis, nulliſque terminis aut numeris diviſus Nobilitatis & civium Rempubl. adminiſtrantium ordo; & ut ſimultatum cauſæ radicitus evellantur, qui juxta legem anni XXVIII. alicujus familiæ nomen & inſignia aſſumſerunt, iis dimiſſis in futurum ipſi ac ex iis prognati propriæ & avitæ familiæ inſignia & cognomina in voce & ſcriptis uſurpent: quod & in iis qui poſtea in nobilitatis cenſum referentur locum habere intelligatur: qui artes mechanicas exercent antequam in eum ordinem cooptentur, eas omittere teneantur; collegia duo inſtituantur & CCCC. ab arbitris, qui majori, & ex eo numero quaſi ſubſortitione quadam C. qui minori conſilio præſint, aliique magiſtratus hac vice nominentur formâ præſcriptâ, qua in iis creandis deinceps utantur. Magiſtratus autem hi ſunt: primus & præcipuus Dux, qui publicas ædes, quas palatium vulgò vocant, inhabitat, ejuſque cuſtodiæ

præ-

præſidioque cauſa I ɔ. Stipatores ac ſatellites Germani adhiberi ſolent: biennio autem præeſt, neque quicquam arduum ſine ipſo geri, aut ullum Senatus-Conſultum citra illius ſuffragium condi poteſt. proximi ſunt Octo-viri, qui una cum Duce collegium, faciunt quod vulgo *La Signoria* appellatur: quoniam maxima quæque in Republica tractare, conſueverunt Octo-viri (ut ait Bodinus,) exacto magiſtratu, Reipubl. toto biennio procuratores ſunt, Dux perpetuo: & utrique deinceps quoad vixerint, in Octovirorum Collegium admittuntur. Præterea Imperator una cum Tribunis militaribus quadraginta, qui annuâ poteſtate legionibus præſint, eiſdem optimatum ſuffragiis creantur. Quod ad juriſdictionem attinet, peregrinos arceſſere ſolent; prætorem nempe cum duobus legatis, quorũ alter fiſcalia, alter criminalia tractat: tum quinque viros privatorum judiciorum in biennium, quam ipſi Rotam appellant: at Septem-viri litibus extraordinem definiendis ex albo civium accipiuntur. Item Syndicatus Quinque-virorum, (qui veri Cenſores) qui quæſtiones exercent, tum adverſus Ducem, tum etiam adverſus Octo-viros exacto

magiſtratu, edicto propalam propoſito, ſi quis civium ſe injuriam ab illis accepiſſe conqueratur; quod ſi nemo queſtus fuerit, innocenter exacti magiſtratus decretum datur. Habent præterea alium magiſtratum quem San-Georgianum vocant: Munus hoc nobiliſſimum anno cIↃ CCCC VII. inſtitutum fuit, cui etiam Reſpublica illa magnam ſuæ incolumitatis partem debet. Quamvis enim Genuenſium civitas in ſterili fere ſolo ſita ſit, & opibus ibi genitis parum abundet: magiſtratibus tamen nunquam ad Reipub. ſublevandas neceſſitates, & conficiendam pecuniam rationes defuerunt, quam ii qui ad clavum Reipublicæ ſederunt à privatis hominibus vel invitis, vel volentibus, mutuo ſumpſerunt, ſine tamen ipſorum damno, quippe gravibus uſuris, pro temporis conditione & varietate perſolutis, ne ſcilicet qui publicam rem ſuis facultatibus juvarent, privatim detrimentum paterentur.

Quo vero ad erogandam Reipublicæ pecuniam cives alacriores redderentur, creditoribus, aſſignatis certis hypothecis & redditibus, è frumenti, vini aut aliarum rerum vectigalibus, &c. cavebatur. Et hic quaſi Reipubl-

cum

cum privatis hominibus contractus, *Compera* dicebatur, additumque ut qui centum libras mutuo dediſſet, in hac velut ſocietate unum locum, qui ducentas, duos locos teneret, & ſic deinceps: adeo ut Comperæ ſive ſocietates ejuſmodi valde multiplicatæ fuerint, quarum aliæ dicebantur Capituli, aliæ S. Pauli, aliæ Salis, &c. Harum unaquæque à civibus quibuſdam adminiſtrabatur, quorum erat operam dare, ut creditoribus recte ſatisfieret, & rationes inter hos & Rempublicam juſte ſervarentur. Quum vero, ut fieri ſolet, è multitudine magna nata eſſet confuſio, decretum fuit, ut omnes in unum corpus redigerentur, cui Comperæ ſive Cameræ à D. Georgio nomen inditum, ejuſque cura quibuſdam itidem civibus commiſſa eſt: qui quum ſingulari induſtriâ & prudentiâ munus ſibi injunctum adminiſtrarent, publicæ vero neceſſitates magnos requirerent ſumptus, Locatariorum (ſic enim ſupra diximus, nominari eos qui in hanc ſocietatem admittuntur) numerus valde crevit, adeo ut oppignorata magna publicorum redituum parte, Officii hujus curæ & negocia mirum in modum aucta ſint, & oppida etiam & territoria ejus di-

tioni acceſſerint. Inde factum, vt ſocietas hæc primum ab ipſa Republica, deinde à Pontificibus, Imperatoribus & aliis civitatis dominis multa privilegia impetrarit, ſic ut quamvis hoc officium ab ipſa Republica & iis qui Palatium gubernant dependeat, nihilominus tamen urbano magiſtratui ſubjecta non ſit, ſed omnes etiam qui partem aliquam Reipublicæ capeſſunt, ejus privilegia inviolata ſe ſervaturos promittere & jurare coguntur. Vt verò in aliis fere rebus principia valde tenuia ſunt & contempta, temporis verò ſucceſſu paulatim ad perfectionem contendunt: ita in hoc quoque officio ſive magiſtratu accidit, cujus hodie multo melior & perfectior eſt forma quam olim fuit. Quantum enim ad comparationem utilitatis ſive emolumenti à Locatario percipiendi attinet, non jam certum quid eſt præfinitum aut determinatum, ut olim, ſed pro ratione reditus & ſumtuum, itemque ad conſervationem earum rerum quarum cura officio huic commiſſa eſt, & prout vectigalia fructuoſa fuerint vel minus, omnia diriguntur, quin etiam ipſa redituum percipiendorum quæ hodie in uſu ratio multo ſecurior eſt

& ad conſcientiam accommodatior: præterquam quod, ut diximus hac ratione dominia aliquot & territoria ei ſunt acquiſita, ad quorum faciliorem adminiſtrationem novas regulas & novas leges condere oportuit. Hujus quidem officii ſive magiſtratus reſpectu Genuenſium civitas in duas quaſi Communitates dividi poteſt: quarum prima Major eſt, & ab iis qui in Palatio jus dicunt, gubernatur, & integram fere civitatem comprehendit. Altera eſt, cui San-Georgianus magiſtratus præeſt, & ad Locatarios ſive redituum participes *ſpectat*. Illa quidem multis mutationibns obnoxia & tyrannicum imperium nonnunquam experta eſt; hæc verò libera ſemper & ad certos cives adſtricta, ac proinde firma fuit.

Porro huic officio ſive magiſtratui Octo-viri præſunt, qui Protectores vulgo dicuntur, eorum munus annuum eſt: eliguntur vero ſexto quoque menſe Quatuor-viri ex omni Locatariorum ſive creditorum numero, ſic tamen ut credita pecunia ad certam & præfinitam aſcendat ſummam, eliguntur autem hoc modo. Ex omni illo numero LXXX. viri ſorte ducuntur; hi ſtatim è ſuo numero triginta quatuor

item ſorte ducunt, quibus conclavi egredi non licet, niſi octo prius illis Protectoribus electis; neceſſe vero eſt ut eorum ſinguli decem ſuffragia vel puncta ferant.

Anno cIↃIↃ XLIV. aliud officium S. Georgii in quo octo fuerunt viri, conſtitutum eſt, quod ab anno inſtitutionis hodieque nomen habet & officium XLIV. ſcilicet anni, vocatur. Cauſſa vero ob quam inſtitutum illud fuerit, hæc fertur. Quum officium ſæpedictum triginta ſeptem annorum ſpacio valde eſſet auctum, adeo ut octo illi Protectores negociis tractandis non ſufficerent, nec intra annum vertentem ea poſſent expedire, quæ ad conficiendam pecuniam & promovenda emolumenta ſpectarent: creditoribus neceſſarium viſum eſt, ad reliqua hæc bono ordine conſervanda (in quibus maxime hujus officii opes conſiſtunt) aliquot eligere qui earum rerum curam gererent, & in omnibus San-Georgianæ Societatis utilitatem promoverent, omnia vero ita occulte adminiſtrarent, ne tyrannis illud tollendi daretur occaſio. Et hoc quidem modo octo viri illi electi ſunt, è quibus bini quoque anno permutantur. Horum eſt colligere & adminiſtrare ea

quæ

quæ ex annuis proventibus, quorum cura octo Protectoribus concredita eſt, reliqua fiunt.

Officium hoc Corſicam inſulam aliaſque nonnullas civitates & loca ſub ſuo habet imperio, & omnes ad eorum conſervationem neceſſarios ſumtus facit.

Sunt & officia quædam apud Genuates, quæ expreſſa lege in eos conferuntur qui in libro civitatis deſcripti non ſunt; ea tamen lege, quod ubi in aliquo eorum agitur de tractanda publica vel aliena pecunia, non prius ad illud obeundum admittãtur, quam idoneam cautionem præſtiterint: qualia ſunt omnia officia Scribarum & Notariorum, tam eorum qui à ſecretis ſunt Illuſtriſſ. Dominationis, quam qui in Collegio Procuratorum, officio S. Georgii, Supremis, Prætorii, Rotæ, tam civili quam criminali, omnibuſque magiſtratibus, tam in civitate, quam in Ripariis, in Inſula & demum in univerſo dominio aſſident. Officia omnia Conſulum rationis. Omnia officia receptarum pecuniarum, quos vulgus *Capſeries* appellat, tam apud officium S. Georgii, quam apud licitatores vectigalium & omnium redditũum publicorum. Officium unum

inter Cenſores quorum eſt providere, ut omnis injuſtitia inter ementes & vendentes & alios qui mercaturam vel artem aliquam manuariam tractant, præcaveatur, & omnibus debito pondere & menſura mercimonia miniſtrentur. Vnum inter Conſervatores ſanitatis; unum inter Annonæ præfectos. Præfecturæ inſuper Tabiæ, Rapalli, Caſtrinovi, Gavii Framuræ, Montis Rubei, Vernatiæ & Corniliæ, Sigeſtri, Trioriæ, Moneliæ, Uvadæ, Cerianæ Recchi. Petræ, Cervii, Andoriæ, Vultabei, Coſtæ Vadorum, Varaginis, Stellæ, Caſtilioni Rimazorii & Manarolæ, Portus Veneris, Corvariæ, Carri & Caſtelli, Godani, Arculæ Vezzani; præfecturæ arcis Lericenſis, Arcis Zarzanellæ & Gavii. Officia Vicariatus Savonæ, Clarari, Novarum, Spediæ & Baſtiæ in Corſica. Non niſi aſcriptis autem in civium librum, committuntur Prætura Savonæ, Capitaneatus Clavarienſis, Spedienſis, Zarzanenſis; gubernatura Corſiæ, prætura Ayacenſis; commiſſariatus Bonifacii & Calvæ.

Porro Vrbs Genua ſita eſt in tumulis mari proximis ad flexuoſum ſinum & ſemilunæ in modum incurvum, impendent ab Arcto excelſi & nudis verticibus aſperi atque inculti montes,

qui

qui arcent infeſtos aquilones, ſuperbiſſimis palatiis atque ædificiis ad miraculum uſque nitet, ceterum anguſtis viis impedita, præterquam una quam Novam vocant: Bizarrus ejus ambitum ſupra ſex millia paſſuum continere tradit. Ampliſſimum habet ad ſinum portum, ſed Africo expoſitum, quo ſæviente hic interdum grave damnum naves patiuntur: Cui tamen incommodo ingenti mole ad ſexcentos paſſus in altum jacta mederi ſategerunt. E regione molis hujus promontorium eminet & ſuper illud pharus elegantiſſimi operis; pone quem ſuburbia viſuntur ſplendore & magnificentiâ ædium urbi pene æmula. Porro urbs parochias numerat XXXII. ad Orientem, Feritore amne, qui hodie Biſamnis appellatur, prope ipſa mœnia alluitur; habet ibidem & torrentem potius quam fluvium, Ferixanum dictum, qui e proximis montibus præcipitatus, in conſpectu urbis ſe Biſamni miſcet: ab occaſu flumen Pociferum à quo vallis nomen habet, decurrit. totiuſque illius tractus, præſertim littori maris vicinus, multis nobilibus municipiis & commodis pagis commendatur; inter quos ſane vicos hi fermè ſunt omnium fertiliſſimi &

amœniſſimi, Nervium, Buhaſcum; Saulum, Rechum & Camulcum; paſſimque totis vallibus & collibus villæ inſtar arcium conſpicuæ, ac Porphyrio lapide admodum ſplendido, ornatæ. Ab urbe Mediolanum tendentibus iter eſt primum per vallem Pociferanam, deinceps per arduos montes caſtanearum feraces, frugum non item: vigeſimo ab urbe milliari Ottagium occurrit peramplus & elegans pagus. Clavium deinde munitiſſimum caſtellum & Genuenſi territorii limes. Savona (inquit Leander) urbs eſt perhoneſta, circuitu CIↃIↃ. paſſuum, magnificis ædificiis exornata; ſæpe dominos mutavit, quandoque & libera fuit; nunc Genuenſibus paret, qui & portum illius anno CIↃIↃXXVIII. corruperunt.

Carolus V. (inquit Thuanus) cum de Genua ut rebus ſuis cum multas ob cauſas, tum imprimis ad tranſportandas ex Hiſpania in Italiam copias, opportuna in poſterum firmanda & arce in ea inſtauranda cogitaret, nullis rationibus, nec proprio quidem periculo territo, Auriæ perſuadere potuit, ut arcem Vrbi, hoc eſt, jugum patriæ imponi pateretur: itaque aliam ſibi civitatis frenandæ incundam ratio-

nem

nem exiſtimavit prudentiſſimus Princeps, eamque optimam judicavit, ſi Genuenſium pecuniam, qua fere illorum opes conſtant, grandi fœnore paſceret. Sic enim brevi fore, ut hominum queſtus dulcedine illectorum opes ſenſim ad ſe contraheret & ita urbem in ære ſuo, hoc eſt civium ſtudia, in poteſtate haberet. Ea arte cum erga Genuenſes uſus eſſet Carolus, & patris veſtigiis inſiſtés Philippus qui Belgico bello, ad quod damnoſis ſumtibus opus erat implicatus, ex ea occaſione ingentes ſummas, à nobilium prçcipue ordine, emunxit, pro quibus ingentes pariter uſuras penſitabat, deſtinatis ad eas exſolvendas præcipuis Indiarum & Hiſpaniæ vectigalibus. Cum vero in putandis uſurarum rationibus erratum eſſe & calculi errorem corrigi debere contenderet, ut ſi majores, quam deberentur, uſuræ perſolutæ eſſent, eæ in ſortem imputarentur: interim penſiones eis aſſignatas anno cIↃ IↃ LXXV. revocavit, publicato in Hiſpania edicto. qua re non ſolum Genuæ, ſed Romæ, Venetiis, Mediolani, Lugduni, Rotomagi, Antvverpiæ & pleriſque in Germaniæ locis, omnes argentariam exercentium rationes labefactatæ ſunt, parumque abfuit, quin menſarii paſſim

credi-

creditoribus ſuis decoxerint. Quod à Philippo factum, ſive ut nobiles, quibus alioqui in occulto favebat, tum arridentibus belli domeſtici initiis exultantes & æquas conditiones jam recuſantes in ordinem cogeret. Sive ut captatâ occaſione ex publica calamitate, privatum cõmodum faceret, quippe cum ſciſsâ factionibus Repub. quam quietis rebus, æquiores ſe à creditoribus ſuis conditiones,laturum ſperaret. Rebus autem jam compoſitis Reſpub. ad Philippum Legatum miſit Io. Bapt. Lercarum, qui cum eo de revocatis penſionibus ſedulo ageret. Quâ re, ſecundum tumultum tum ſopitum,non mediocriter res Genuenſium turbatæ fuerant. toto quadriennio cum penſiones revocatæ fuiſſent, eo exacto cum præpotenti Principe, cujus ex arbitrio ac nutu res Genuenſium pendebant, tandem conventum eſt, ut rationes novæ quidem denuo non inirentur,quod ab initio urgebant Hiſpani; quo caſu pecuniarum omnium præſenti numeratione Carolo olim parenti & Philippo filio creditarum dextantes uſuras offerebant; ſed ita ſortis principalis uſuræ deinceps contraherentur, ut quæ prius quaſi ſeptunces erant, hoc eſt pro c. unciis, ſeptem cum

cum tertia paulo minus variabant, in poſterum quaſi trientes eſſent, id eſt, IV. unciæ tantum cum tertia parte quotannis exſolverentur. Quod ob immanitatem ſummæ fortaſſe Genuenſibus tolerabile fuit. Verum amplius illis à Philippo conceſſum, ut creditoribus ſuis, qui cum Philippo minime contraxiſſent, in diſſolvendo ære alieno, quod ab ipſis, ut Philippo crederent, ſumſiſſe ſe ajebant, eadem ratione ſatisfacerent. quod iniquiſſimum per ſe decretum, non ſolum Genuenſium, ſed aliorum Italorum, atque adeo ſparſim toto orbe inſtitorum rationes conturbavit, ac multos ex iis omnino bonis evertit. Idem Rex Philippus ſecundò idem fecit & longe iniquiore ratione Anno cIↄ Iↄ xcvI. Siquidem diplomate xII. Kal. Decemb. Pardi ſubſcripto, ingentia debita & ſumtus quos pro orbis Chriſtiani ſalute facere indies cogitur, maximos cauſſatus, non aliam belli & aliis imperii neceſſitatibus ſubveniendi rationem iniri poſſe declaravit, quam ſi injuſtis ac gravibus uſuris oppreſſum ærarium levaretur; quarum proinde curſum in poſterum ſiſtit, revocatis penſionibus ex quacunque cauſa negotiatoribus, poſt decretum anni

cIↄ Iↄ LXXV.

cIↄ Iↄ LXXV. & cIↄ Iↄ LXXVII. aſſignatis, eaſque in ærarium inferri mandat. hujus diplomatis publicatione triſtis ubique non ſolum in Italia & Hiſpania, ſed in Germania & Belgio facies; cum plerique mercatores verſuram facere & creditoribus ſuis decoquere cogerentur, &c. Thuan. lib. CXVII. Idem jam tertiò factum à Philippo IV. illius nepote, qui hoc an. cIↄ Iↄ c XXVII; ſeptendecim millionum aureorum (id eſt ut nos numeramus quingentarum & decem tonnarum auri) quas Genuenſibus debet, ſolutionem diplomate emiſſo, in annum cIↄ Iↄ c XXXVI. diſtulit, interim uſuram ipſis pollicitus quinque pro centum: quo facto multorum fortunas & fidem evertit.

III. Ius

III.

Ius quod Reges Galliæ ſibi vendicant in

REMPVBLICAM GENVENSIVM.

E Thuani Hiſtor. lib. XII. *ad annum* CIƆ IƆ LIII.

IN Genuenſes, in quorum ditione Corſica eſt, non heri aut nudiuſtertius Reges noſtri (inquit) jus ſibi arrogant. Nam cum cives rerum ſuarum ſtatum pertæſi Remp. in meliorẽ formam reducere cuperent; ante cc. circiter annos Oratores ad Carolum VI. Damianum Cataneum & Petrum Perſium miſerunt deprecatũ, ut Civitatis imperium accipere vellet; hiſque condicionibus, abdicante ſe imperio Antonio Adorneo Duce, transacta res eſt; ut Rex patronus ac legitimus Reip. & omnium ejus ditionum dominus eſſet, ſalvo tamen jure imperii, ipſiuſque nomine præſes natione Gallus imponeretur, qui duo ſuffragia in Senatu uti ſuperiores Duces, haberet; ipſi amicos Regis pro amicis, hoſteis pro hoſtibus haberent, ratis nihilo-

nihilominus fœderibus, quæ ipſis cum Conſtantinopolitano Imperatore & Cypri Rege intercedebant; præcipuæ x. Reipubl. arces Regis fidei ac tutelæ, atque ab ipſius milite ſervandæ committerentur; Reſpublica in fide Regis permaneret, nec ullo caſu à Regia corona alienaretur. Exortis deinde Aurelianenſium ac Burgundionum in Gallia factionibus, quibus pæne regnum peſſumdatum eſt, Mediolani Duces, propter viciniam, jus, quod Reſpubl. ultro regibus noſtris detulerat in Genuenſes uſurparunt. & teſtibus idoneis atque inſtrumentis fide dignis oſtendi poteſt, diu poſt illam uſurpationem, Mediolanenſium Duces Genuenſium principatus ratione Regibus noſtris tanquam directis ac ſupremis Dominis fidem honorifice præſtitiſſe. Idque Ioannem Galeacium feciſſe, Ludovico XI. Rege, ſcriptis prodidit Philippus Comineus noſter, Commentario VI. Tandem dejecto Ludovico Sfortia, Ludovicus XII. antiquam poſſeſſionem recuperavit & impoſito Philippo Clivio præſide per VIII. annos imperium ejus tenuit. rebellante deinde plebe, Paulus Novius expulſis Gallis Dux creatur. Sed Ludovicus mox recepta urbe & ſecuri percuſſo

percuſſo Novio, arcem tanquam frenum ferocienti multitudini impoſuit. Poſtremo Octaviano Fulgoſio ultroſe in Reipublicæ gratiam ac commodum imperio abdicante, Franciſcus rurſus Regum Franciæ jus in ea retinuit. & Fulgoſius ipſe Regis nomine totos IX. annos reipubl. præfuit, donec poſt Ticinenſe prælium Galli omni Italia depulſi, Genuenſi quoque imperio exuti ſunt.

IV.

Descriptio Politici ſtatus apud Lucenses.

Porro Lucenſis civitatis ambitus duo milliaria Italica complectitur, hominum XXIV. millia in ea numerari dicuntur. Familiæ ibi ſunt opulentiſſimæ, mercaturam pleræque exercentes, inprimis ſerici panni, cujus conficiendi artem cives à Caſtrutio Caſtricano tyrannide oppreſſi, relicta civitate Florentiam & ad alias Italiæ urbes pertulerunt. Incolæ humani ſunt & ſinceri. Lingua utuntur præ ceteris Hetruriæ oppidis magis eleganti, & moleſtis illis accentibus purgata. Sola ex omnibus civitatibus, quamvis parva, libertatem tuetur. Politici ſtatus fundamentum Senatus eſt, à quo reliqui omnes Magiſtratus ordinantur. Hic tribus hominum generibus conſtat. Alii enim ordinarii ſunt Senatores, eamque dignitatem per annum tenent: alii extraordinarii, qui prout viſum Senatui fuerit, aſſumuntur: alii in mortuorum locum

locum ſunt ſurrogati, quorum itidem munus eſt annuum. Senatores in univerſum ſunt centum & ſexaginta; ſed ut plurimum ordinarii ſunt tantum centum & viginti.

Civitas univerſa in tres partes diſtributa eſt. Prima S. Salvatoris, ſecunda S Paulini, tertia S. Mauritii vocatur. Ex his Senatus ſupremum Magiſtratum, quem Signoriam vocant, eligit, ternos ſcilicet è ſingulis partibus, quibus additur Gonfalonerius, id eſt, vexillifer, Reipublicæ caput, qui per vices modo ex hoc, altero anno ex altera, tertio ex tertia, & ſic rurſus à prima facto initio ſumitur.

Decem hi tertio quoque anno eliguntur, & Gonfalonerio excepto, Antiani vocantur. Fit autem electio hoc modo. Tres, pro partium civitatis numero, viri ad numeranda ſuffragia deputantur, quos Aſſortatores nominant. Inde Senatus quibuſdam Gonfalonerii eligendi dat negocium. Electioni vero Aſſortatores aſiſtunt, in loco à Conſilio ſeparato & numerant pilulas uſque ad CLXXX. quorum numerus præterquam illis, nemini eſt cognitus, ne quid vero fraudis ab eis committatur, duo monachi eis adjunguntur, unus è S. Dominici, alter è

S. Franciſci familia. Aſſortatores poteſtatem habere magiſtratibus jam creatis tale temporis ſpacium præſcribere quale illis videtur, hoc ſcilicet modo: ut Cajus hoc menſe huic officio, Nævius illo menſe alteri pręſit, &c. Et depûtatio hæc in ſecreto fit, nec cuiquam ſub gravi pœna licet eam revelare. Porro magiſtratus ſive Signoria in Palatio ſemper ſe continet, & publicis ſumtibus alitur, neque inde niſi capitis pœnam incurrere velint, diſcedere eis licet. Ex Decem-viris Commendator eligitur per vices, cujus munus per tres annos durat. Is ceteris adeoque ipſi Gonfalonerio imperandi, & ſolus ad Collegium referendi, non tamen ſine ejus aſſenſu quidquam ſtatuendi habet poteſtatem. Rem à Commendatore collegis propoſitam & probatam, Gonfalonerius inde Senatui proponit. Et illorum quidem imperium ad exteros tantum pertinet, non ad cives; & referendi, nihil tamen decernendi, ut diximus, habent poteſtatem.

Secretariorum iſtorum, qui tres ſunt, officium ad Majeſtatis crimen tantum extenditur: in quo ipſo Gonfalonerio ſunt ſuperiores, nec tamen ſine eo quidquam facere poſſunt. Etſi autem

prius

prius ad Conſilium quod facturi ſunt referre teneantur, fit tamen ſæpe, neceſſitate ſcilicet ita exigente, ut factum anticipent & poſtmodum rationem ejus apud Senatum reddant.

Conſilium Colloquii, ut vocant, conſtat XVIII. viris è Senatu electis. Hi in rebus intricatis & dubiis, de iis quæ in Senatu proponenda ſunt diſceptant, & dictis ſententiis, cum X-viris ſive Signoria deliberant, an res porro Senatui proponenda ſit, nec ne.

Sex-virorum Collegio publicorum redituum & ærarii cura commiſſa eſt. E Majori Conſilio eliguntur, & miniſtrum qui decreta ipſorum exſequatur, habent Camerlingum, quaſi Camerarium, dictum.

Rota (magiſtratus pleriſque Italiæ urbibus) tribus conſtat Iurisconſultis, quorum patria quinquaginta ab urbe miliaribus abſit. Vnus titulum habet Poteſtatis: alter Iudex eſt maleficiorum: tertius cauſſarum civilium; ita ut unoquoque ſemeſtri inter ſe officia permutent. Si Poteſtas civem aliquem in manu non habeat, ſententiam ſuam ſcriptam Conſilio tradit, quod illam vel approbat vel refutat. De peregrinis vero ſolus Poteſtas ſine aliorum interventu, judicat. Breviter, omnes

cauſæ Civiles à tribus his viris tractantur.

Aula mercatorum novem conſtat viris, ternis ſcilicet à ſingulis urbis partibus electis. Ab his res ad mercaturam pertinentes diſceptantur; & delinquentes etiam capite multantur. Iuriſconſultum habent extraneum, tanquam judicem.

Abundantia officium novem itidem viros habet, pari ratione electos. Horum eſt urbi de frumento proſpicere & quæ ad victum & alimoniam pertinent, & de omnibus cauſis quæ hæc concernunt cognoſceere.

Sunt & alii qui reliquarum rerum ad munitionem ſpectantium, eorumque locorum ubi illæ aſſervantur, curam habent.

Itemque alii ſex Commiſſarii dicti, qui rem militarem procurant & eis qui in agris delecti ſunt, ut neceſſitate aliqua ingruente præſto ſint, præſunt, & in ejuſmodi controverſiis judicant.

Nec non tres alii qui Sanitatis curatores dicuntur. Horum eſt operam dare, ut ſordes, immunditiæ, cibi noxii & corrupti, & ea omnia quæ ſanitati nocent, & quantum fieri poteſt, amoveantur.

Porro quia in omnibus civitatibus homi-

homines degere ſolent otioſi, laborum fugientes & variis vitiis & ſceleribus inquinati; Lucenſes Conſilium habent particulare quod de Diſcolis, ut ipſi vocant, id eſt, Maleferiatis & improbis civibus atque incolis cognoſcit. Cognoſcendi modus talis eſt.

Septimana illa proxima ante Paſcha, quæ Sancta dicitur, qui in hoc conſilio ſunt, certo quodam loco congregantur. Ex iis unuſquiſque ſchedulam in qua nomen ejus quem ille pro homine flagitioſo & civitate indigno habet, ſcriptum eſt, in arcam ad id præparatam immittit. Quo facto, ſchedulæ promuntur: ac ſi forte alicujus nomen aliquoties iteratum legatur, res ad Majus Conſilium refertur, ibique rurſus ſuffragia ineuntur: quorum duæ partes ſi nominato illi adverſentur, is talis pro homine nefario & civitate indigno judicatur, ſtatimque exulare eo adhuc veſpere publica præconis voce jubetur. Proſcriptionis vero hic modus eſt, ut intra triennium quinquaginta milliaribus ab urbe abſit: et ſi contravenerit, capitis pœnam incurrit. Finito triennio ſi is reverſus vitam non emendarit, rurſus eodem modo in exilium pellitur. Hæc pœna non multum abſimilis eſt Athenien-

ſium oſtraciſmo, quo eos quorum potentia ipſis ſuſpecta erat, decem annis urbe abſtinere jubebant.

Sunt etiam Octo-viri, qui diverſoria & hoſpites diligenter obſervant & examinant, præſertim in mendaciis deprehenſos.

Ab urbano magiſtratu centum milites extranei, quorum patria quinquaginta milliaribus ab urbe abſit, conducuntur: quibus tamen capitale eſt muros noctu conſcendere, quorum cuſtodia civibus commiſſa eſt, addito menſtruo trium ſcutatorum ſtipendio. In ſingulis portis bini Commiſſarii præſidio adſunt, quorum unus ante, alter poſt meridiem quæ neceſſaria ſunt curat.

V. DE

V.

DE DVCATV SABAVDIÆ.

PEdemontium, quo nomine (inquit Io Boterus) fere comprehenditur quicquid Sereniſſima Ducum Sabaudiæ familia poſſidet in Italia, excepto Comitatu Nizzæ, à flumine Seſia ſeſe extendit ad Delphinatum uſque, inter Alpes, Montemferratum, Mediolanenſem Ducatum & territorium Genuenſe: ſecant illud Padus, Tanarus, Stura, Duria & fere viginti octo alii amnes, qua grandes, qua tenues, & varii alvei, quorum in ſolo territorio Cuni duodecim viſuntur; Padus autem illud illuſtrat ſua origine ſub monte Veſo, antiquis Veſulo, hodie Monviſo. Communis autem opinio eſt, nullam Italiæ partem amœniorem eſſe aut magis fertilem frumenti, vini, fructuum, nullam carnium domeſticarum & ferinarum abundantiorem, aut caſei, caſtanearum, cannabis lini & metallorum feraciorem: unde fit ut vix ulla regio, pro magnitudine ſua, majorem principi ſuo fructum reddat: ubertas ejus vel ex eo patet,

 quod

quod belli tempore quod inter Gallos & Hiſpanos, fere per annos viginti & tres, maximis utrimque exercitibus in hiſce regionibus geſtum fuit, nunquam hic annonæ cujuſvis generis penuria laboratum ſit. Divitiæ vero illius, potiſſimum enituere, poſtremis bellis, quæ Dux Carolus Emanuel ſuperioribus annis religionis conſervandæ (ut videri voluit) gratia, tam in Francia, quam in proprio dominio geſſit: in quæ ſolum Pedemontium paucis annis undecim milliones aureorum extra ordinem contribuit, præter ingentes ſumtus quos in præſidiis militaribus nutriendis ſuſtinuit. Evehuntur frumenta, armenta & pecora, canabes maxima copia; nec non plurimum orizæ, caſei, vini, ferramentorum, chartarum, telarum, & ſerici crudi. Continet circiter quinquaginta Comitatus, quindecim Marchionatus, & ingentem numerum Dominiorum, (quæ neutiquam opulentia ſuperioribus ditionibus cedunt) viginti grandes Abbatias, & maximum numerum ditiſſimorum beneficiorum. Non ſunt quidem hic immenſæ paucorum aliquot divitiæ, cum ad eum modum diviſæ ſint, ut ſinguli pene æquam illarum partem capiant:
neque

neque tamen hic deſiderantur Domini, qui quatuor, ſex, octo, duodecim & qui quindecim millia aureorum annui redditus poſſideant. Neque urbes hic magnæ admodum, quia cum toto regio æque bona & copioſa ſit, ſinguli, ubi commodum maxime videtur, ſibi ſedes capiunt; & quia commoditas ubique obvia, minime neceſſarium longe à domo quærere: nulla tamen Italiæ pars eſt ubi pagi & arces magis frequentes ſint aut grandiores. Denique habitatoribus adeo frequens eſt, ut nobilis quidam Pedemontanus, non inepte alteri cuidam quærenti, quid eſſet Pedemontium; reſpondiſſe videatur, eſſe civitatem quæ trecenta milliaria ambitu complectatur: octo habet Epiſcopatus, Vercellenſem, Aſtenſem, Eporediæ quæ hodie Surea, Auguſtanum hodie Oſta, Taurinenſem, Montis regalis ſive Mondovienſem, Foſſanenſem, Salutiarum: quorum Aſta, Eporedia, Auguſta & Taurinum coloniæ fuerunt Romanæ: præter quas etiam Pollentia ibidem fuit, haud procul à Cheraſco, ubi Alaricus VViſigothorum Rex Stiliconis exercitium fudit, & Pollentiâ exhauſtâ, ad Romam diripiendam contendit. Aſta quidem & Vercellæ tum murorum ambitu,

ambitu, cum ædificiorum magnificentia, tum agrorũ bonitate facile cæteris præſtant; maxime autem Aſta, quæ & numero & amplitudine palatioru**m** facile cum ſplendidiſſimis Lombardiæ urbibus poteſt contendere. Ager quoque illius, amnibus riguus, lucis opacus, amœnis collibus editus, rurſuſque in ſpatioſos campos declivis, & omnis generis annonæ & præſertim mellis fœcundiſſimus, haud dubio excellit: fuit aliquando hæc civitas adeo potens, ut bellum longo tempore feliciter geſſerit cum Marchionibus Montisferrati & illorum confœderatis. Vercellæ civitas antiquiſſima & Lybicorum populorum caput, inter Seſiam & Duriam Baltheam ſita; habitata à populis, qui nobilitati ſtudent; clerum habet honoratum & locupletem; hic candidiſſimus panis commeditur & longe pinguiſſimi capones. Leo IX. hic Concilium celebravit contra Berengarium. Plinius mentionem facit Aurifodinarum Vercellenſium, quarum adhuc veſtigia cernuntur juxta Ponderanum, fortaſſis ab auro ponderando ita dictum. Iurea quæ à recentioribus Lamporeggio dicitur, antiquis Eporedia, ab equeſtribus exercitiis, caput & Salaſſorum populorum

& Can-

& Cannabeſii regionis, à Cannabis ubertate ita dictæ. Sita eſt in faucibus Vallis Auguſtæ ſuper amnem Duriam, qui mediam ſecat (inquit Leander;) arcem habet munitiſſimam cum quatuor altiſſimis propugnaculis ſive turribus, ſitu tam opportuno, ut Berengario ſuo Marchioni & Arduino illius ſucceſſori animos fecerit ad Italiæ regnum ambiendum: maximi, inquit Thuanus, momenti eſt ad copias ex Helvetiis in Italia accipiendas. Auguſta Prætoria ab Auguſto Cæſare condita, hodie Oſta, jacet ſub Graiis & Penninis Alpibus, quæ hodie S. Bernardi Mons major & minor dicuntur: per majorem in Valleſiam tranſitur, per minorem in Tarentaſiam; hæc urbs caput eſt vallis quæ ab ipſa nomen ſortitur, multæ antiquitates hodieque hic viſuntur. Vallis autem duorum dierum iter in longitudinem patet, ad lævam tota frumentis conſita, ad dextram vinetis exculta, quæ optima vina producunt, inter quæ facile excellit Calognenſe: plena habitationibus, & viculis ut pene una civitas videatur; à natura adeo munita, tum propter aditus, & viarum anguſtias, tum propter habitatorum vigilantiam, ut Galli cum vicina omnia te-

nerent:

nerent numquam auſi fuerint (inquit Boterus) hanc vallem aggredi. Metalla hic ſunt auri & argenti ſatis abſoluti. Turinum caput Tauriſcorum, qui à Liguribus originem ducunt, famoſiſſima hodie urbs, tum propter Academiam, tum propter Senatum, denique Ducis Sabaudiæ aulam; vaſtior olim fuit, ſed Galli de amplitudine minus ſolliciti fuerunt, ut munitiorem facerent. Iacet (inquit) Leander ad montium radices, forma quadrata, cum portis quatuor; ſitu valde opportuno ad res Italicas, haud procul à Pado; unde & Romani coloniam huc deduxerant, & Longobardi ſedem unius ex quatuor Ducibus conſtituerunt. Arcem habet pentagonam, ab Emanuele Philiberto Sabaudię Duce conditam. Dux Carolus Emanuel qui hodie rerum potitur, vivario illam decoravit, quod quinque aut ſex M. ambit, longe amœniſſimo ſitu, cincto undique à Pado, Duria & Stura, pleno nemoribus, lacubus, fontibus & omni genere ferarum, quas Dux undique huc conduxit ad filiorum ſuorum exercitium & oblectamentum. Vix quarta milliaris parte ad ripas Padi, mons ſe attollit, qui propter incredibilem ſinuum varietatem, (nam hic ſe attollit,

illic

illic declinat, hac ſe exſerit, illac ſe recipit, ubi aquæ ſcaturiunt, ubique optimos fructus fert, & præſertim vinum,) aureus appellari meretur: tanta ibi villarum & prædiorum, viridariorumque copia, ut alterum Taurinum eſſe videatur. Quia autem jam Duriæ annuis aliquotie mētionem fecimus, non abs re fuerit è Thuano annotaſſe, duos hoc nomine eſſe amnes ex Alpibus in ſubjectam planiciem deſcendentes & regionem vulgo Canarenſem dictam utrimque ab ortu & occaſu claudentes, quorum is qui Duria Bathea appellatur in Padum haud longe à Creſcentio exoneratur, alter qui Duria Riparta & juxta Druentiæ contrario curſu Occidentem verſus tendentis & in Rhodanum influentis fontes oritur, per Seguſionem decurrens, tandem in Padum conſimiliter paulo infra Auguſtam Taurinorum mergitur. Mondovi (quam ſub Conrado Imper. ædificatam volunt) eminenti colli inſidet ſuburbanis hac illac ductis, majora autem ad radicem collis jacent ſuper fluv. Ellam, qui duobus ab hinc milliar. in Tanarum influit: populoſiſſima eſt omnium urbium Pedemontii. Agrum habet ampliſſimum, vini qua in colles aſſurgit,

fru-

frumenti qua in planiciem ſternitur, ferax, in clivis caſtanearum maxima eſt copia. Oppidani breves & conciſi ſunt ſermone, elati animo, manu prompti, nobilitatis ambitioſi. Superāt inter eos factiones Guelforum & Gibellinorum, in reliqua provincia plane exſtinctæ. Unum ſuburbiorum appellatur Vico, à quo nova devotio in ſanctiſſimam Virginem nomen accepit, cui Dux hodie templum ædificat. & in eo Capellam, (in qua inpoſterum Duces omnes ſepeliri vult:) & materia & arte magnificentiſſimam; dum autem hac occaſione ſolum altius effoderetur, venæ pulcherrimi marmoris apertę fuerunt, & maxime nigri, quibuſdam venis interſperſis, quæ metallis relucent. Foſſanum nuper à Duce Carolo Emanuele in Epiſcopatum erectum, ſitum eſt in colle ad ripam Sturæ, in medio agro optimi frumenti feraciſſimo, cujus quotannis hîc ſupra centum millia ſaccorum colliguntur. Et quia multis alveis irriguus eſt, etiam paſcuis abundat & pecore atque animalibus. inter cætera ædificia peropportunum habet caſtellum. Salutiarum civitas in amœno clivo ſub Alpibus poſita, caput eſt Marchionatus, cui Padus ſuam originem debet. Modicæ amplitudinis eſt

cum

cum amplo caſtello, ubi commodiſſima hoſpitia ſunt, tam æſtivis, quam hybernis menſibus, aëre gaudet temperato, unde in hortis & viridariis hic feliciſſime proveniunt omnes fructus regionis Genuenſis. Oppida præcipua hujus Marchionatus ſunt Dronero & Carmagnoala; illud commercia habet cum Provincia Galliæ & plurimi hîc mercatores reperiuntur locupletes, qui ferramentis & armentis rem faciunt: hoc vero veluti in centro Pedemontii ſitum & propter ambitus amplitudinem & incolarum frequentiam, atque opes commerciorumq; abundantiam, civitatis nomen jure ſibi vendicat. Nec prætereundum fuerat Ranellum, arx magni momenti; nec Dogliani optimi vini ferax, per quod maxima commerciorum commutatio fit inter Pedemontium, & Rivieram, id eſt, territorium Genuenſe: Verzel, Manta, Pagni generoſo vino nobile, & ditiſſima Abbatia Staffarda. Marchionatus hic, cum aliquot oppidis Provinciæ Trans-Alpinis, ſuperioribus annis à Duce Carolo Emanuele unitus eſt Pedemontio; quo non modo Dominiis ſuis ſecuritatem attulit, ſed & Chriſtiani orbis paci magnum momentum; nam hoc facto omnium adituum Dominus

effectus eſt, quibus Galli in Italiam poſſunt tranſcendere, & territoriis ipſius incommodare. Et licet plus terrarum Gallis pro ipſo condonarit, tamen plus potentiæ ſibi acquiſivit & majorem ſibi peperit ſecuritatem. In Pedemontio præter civitates ſunt circiter ducenta quinquaginta oppida muris cincta, inter quæ ſunt multa quæ civitatibus vix concedunt; qualia ſunt Biela, Chieri, Cuni, Suſa, Anilagna, Rivoli, Pinarolo, Moncalceri, Carignano, Racconigi, Cheraſco, Bene, Villafranca, Vigon, Pancalieri, Buſca, Barge, Giavenno, Saviglione, Cera. Biela & Penavolo ſub Alpibus utraque ſita ſunt, in areas, clivos & planities diviſa; ſed Biela ampliſſimum eſt ambitu, ædificiis nobile inter quæ excellunt conventus S. Hieronymi, S. Dominici & S. Sebaſtiani; oppidani illius ingenio ſunt acri, attenti ad rem & haud facile in mercium commutatione ſe decipi patiuntur. Pinarolium arcem habet quantivis pretii, quæ toti vicinæ valli dominatur, & agro tam bene vinetis exculto, ut non metuendum ſit ne umquam vina illis deficiant. Multi ibidem panni texuntur: Cherium à Friderico Barbaroſſa titulo maximæ villæ decoratum fuit; & revera

vera talis eſt, tum propter nobilitatem Eccleſiarum, conventuum & omnis generis ædificiorum, tum propter opes incolarum, tum ob ſoli ubertatem, tum maxime ob ſingularum illorum induſtriam. Multæ hic familiæ nobiles, multi mercatores opulenti. Cuni jacet inter Sturam & Gieſſum, è quo tot canales derivant incolæ, ut agrum ſuum alioquin infæcundum & ſaxoſum, fertilem reddant. Abundant caſtaneis, inter quas frumentum ſuum ſerunt, ita ut ex eodem agro duos fructus ad vitam hominum utiles colligant; nec deſunt vineta, aut prata amœna & florida. Oppidani ſunt ſatis induſtrii, & in tribus obſidionibus ſuam fortitudinem atque animoſitatem ſatis probarunt. Suſa quondam maxima fuit & magni momenti, ſed à Frederico Barbaroſſa capta atque direpta, antiquum ſplendorem & opes nondum potuit recuperare. Situ eſt maxime opportuno, nam ab ea duæ viæ ſe dividunt, quarum una per Alpes Brigantionem ducit, altera Sabaudiam Lugdunum: plurimum vini producit quod in Delphinatum, & Mauriennam traducitur: ab hac item mella Suſina nomen acceperunt, quæ magni ſiunt. Avigliana ſive Aviliana per-

lautum & opulentum eſt oppidum, cum agro in colles convalles & planitiem diviſo, & arce quæ impetum Gallorum tempore Ducis Caroli, aliquanto tempore ſuſtinuit. Arx hæc clivo exigui montis adhæret, habetque fontem jugiter ſcatentem. Rivoli commendatur bonitate aëris, agrique amœnitate, maxime vero natalibus Ducis Caroli Emanuelis, qui in Caſtello, ubi primum lucem aſpexit, multa atria porticus aliaque ædificia molitur. Mons Caſerius, hodie Moncalieri, præter amplitudinem, ob vini excellentiam multum celebratur, quemadmodum & vicinum Roviliaſcum, hodie Reviglíaſco, & loca ſecus Padum ſita Gaſſa, S. Maurus & S. Raphaël. Carinianum celebre eſt propter arcem & obſidionem Gallorum quam ſuſtinuit, agri fertilitatem, illuſtres nobiles, qui hic cœnobium nobilium monialium inſtituerunt, Cheraſcum rectitudine & amplitudine platearum ſpectabile: Bene munitiſſimo ſitu, aëris ſalubritate, & incolarum induſtria atque fortitudine nobile: Racconigi ſerici abundantia, palatio, piſcinis, ambulacris à D. Bernardino Sabaudio factis: Vigoni, Pancalieri & Villafranca, ſoli ubertate. Buſca titulo unius è ſeptem Marchio-

chionatibus, qui ab Aleramo deſcendunt. Barga multitudine moletrinarum, & aliarum machinarum; armorumque fabrica: Giavenna non tam armorum fabrica, quam aliorum ferramentorum, quorum hic officinæ ſunt ſupra triginta, multæ inſuper hic telæ texuntur: Savigliano pulchritudine areæ ante Monaſterium S. Benedicti, oppidanorum induſtria commendatur; ſitus autem illius talis eſt, ut Carolus V. hac tranſiens cum exercitu verſus Provinciam, dixerit: numquam ſe vidiſſe locum magis aptum ad quantumvis exercitum alendum; & Dux Emanuel Philibertus aliquando in animum induxerit hic ſedem ſuam figere & urbem Provinciæ metropolim facere. Briqueraſcum, famoſum ſemper erit, tum ſitus ſui opportunitate, tum virtute D. Caroli Emanuelis, qui oppidum à Gallis interceptum & communitum, aſperrimæ hyemis tempeſtate recuperavit; uti & Cavortium.

Briqueraſcum (inquit Thuanus lib. CIII.) municipium eſt XVI. tantum milliaribus Italicis ab Auguſta Taurinorum, infra Lucernam in faucibus Babianæ vallis, loco omnium rerum feraci poſitum. Cavortium locus eſt

ad Pellam amnem, qui Cluſonem, unde dicta vallis Cluſonia, haud longe à Vigone excipit, lateritio muro cinctus, ad radices montis, vice arcis ſive ſpeculæ à natura ſubjectis late campis impoſitus. In ſummo rupis faſtigio arx undique inacceſſa prominet: Turris Gramaſana vulgo dicta arci oppoſita eſt, ab ea C. circiter paſſus diſſita, collimanti ad rectum ſtructa, ut eam tegeret, de cætero in ſaxo undique inciſo fundata ſemilunæ ſpecie ut in illam aliunde deſpectus non ſit. Porro Ceva caput eſt nobiliſſimi Marchionatus, quo viginti quinque municipia continentur; comprehenditque inter alia, vallem Tenari, ſupra quam Ceva ſita eſt & Bagnaſco, Garoſſio, Ormea, à qua xv. milliar. Tenarus è maximo fonte oritur; cætera oppida hac illac ſparſa caſtaneis & animalibus abundant; quibuſdam locis & vinum fit, præſertim Prieri longe ſuaviſſimum. E dominio Cevæ tranſitur ad Mairum, & Onegliam, capita convallium ita floridarum & tam bene cultarum, ut horti eſſe videantur, incolis ita frequentium ut civitas videantur; fructuum denique & præſertim olei optimi fœcundiſſimarum, ita ut illarum beneficio Pedemontium oleo extraneo opus

opus non habeat. Sed rurſus montibus ſuperatis, nimis longum eſſet, ſingula oppida perſequi, præcipua tantum delibabimus: hic primum deſcendentibus occurrit Malazano, & tranſvadato Pex Cluſa, Bernete, Trinitas & Monta; & ad Sturam Grana, caput convallis. Cental à Tribuno Equitum Bellogardio munitum; Polenzo, Genola, Carai; & inter Mairam & Varum, Cavelamor, Caſalgraſſo, Cavallione, Caſtagnole, & Ruffia. Inter Gilben & Padum Moreta, Scarnaſis, Legnaſco, Iraſca, Villar. Inter Padum & Pellam, Carde, Staffarda, Cavor, Garſigliana, Villar de Bobbi; haud procul hinc Lucerna viſitur, caput famoſi comitatus & ampliſſimæ vallis, quam ſupra viginti millia hominum incolunt; ultra quam jacet Beroſa cum ſua valle. Trans Pellam autem jacent, Chiſola, Scalenghe, Cercenaſo de dominio Roverorum, Lombriaſco, Cumiana, Roſazco, Orbazano: & inter Sangonem & Duram, Arpignano, Colegno, Monſterolo. Sequitur dein vallis Stura, & magis inferius gratioſum municipium Ciriè: Tum vallis Pontana intratur ubi Cornie & nobilis Valperga viſitur; & paulo inferius ditiſſima Abbatia S[ti] Benigni: Inter Orcam & Chuiſelam

variæ arces, & ad extremum munitiſſimum oppidum Chivas: & trans Duram, Santia, Maſin, comitatus illuſtris, Cilian, Creſcentino amœnum caſtellum & fertili territorio: Stropiana, S. Germano, Santia infelici Ducis Albani obſidione celebris, & ſuperius Candel oppidum ſexcentorum focorum, Andorno mille & trecentorum, Dioglio mille & trecentorum; Mos ſexcentorum, ubi plurimi panni texuntur: Gattinara generoſo vino nobilis. Hoc oppidum conditum fuit ab Arboreis, qui inde nomen ſortiti, ejuſque uti & vicinorum aliquot locorum multis ſeculis domini fuerunt; & tempore diſcordiæ inter Fredericum Imper. & Pontifices Romanos ſe jugo Imperiali ſubduxerunt, & ita perſtiterunt, donec aviditatem & potentiam Ducum Mediolanenſium veriti, ſub alis Ducum Sabaudiæ ſe abſconderent, tempore Amadei I. Ducis. Cis Padum viſuntur Bra ſexcentorum & plurium focorum, Caramagna, Somarina, Cieresſole; Villalſtellon, Poerino, Villa nova, arx notabilis, & frumento abundans: Cannelli, Curtemilia quam Bormia in duas partes ſecat; arcem habet impoſitam, ac ſubjectum ſuburbium trans fluvium; citra flu. ſub arce cœnobium

nobium jacet; fluvius latericio ponte tranſitur, inquit Thuanus. Sequitur inde orbis caſtellorum, quæ ad Comitatum Aſtenſem pertinent: & ſuperius Cocona, Comitatus, qui paucis ab hinc annis Sabaudo acceſſit induſtria Ducis Caroli Emanuelis.

Nobiliſſimus Nizzæ Comitatus patet in longitudinem viginti duas leucas, in latitudinem undecim; intra Varum amnem (trans quem tamen aliquot loca poſſidet, Delphinatum, Pedemontium, & Territorium Genuenſe: Licet autem ſolum ſit aſperum & montoſum, tamen ita cultum eſt, ut nulla re indigeat (niſi quod urbs Nizza frumenti indigens ſit,) aſperitate autem regionis fit, ut multa hic ſint loca munita à natura & ab arte, multi anguſti calles, ubi decem milites vel decem millium impetum ſuſtinuerint, qualis ille quem vulgo vocant Donzellam. Dividitur Comitatus in quatuor Vicariatus, quorum capita ſunt Nizza, Poggietto, Barcelonetta & Soſpello; cui adjungi poteſt S^ti^ Stephani oppidum cum ſua valle, quod licet Vicariatus nomine minime inſigniatur, tamen per ſe gubernatur. In hiſce Vicariatibus ſupra triginta oppida numerantur, quorum quædam breviter

perſtringemus. Famoſiſſimum oppidú Villafranca propter portus opportunitatem, quem antiqui Herculis Monœci portum dixerunt. Sequitur Eſa, dein Torbida Pertinacis Imper. patria: reliqua ſunt Contes oleo & caſtaneis abundans, Pelia vino, frumentoque & oleo optimo; Sangrio ubi munitiſſima arx viſitur: Porro Briga quadringentorum aut 500. focorum, vino albo, frumento, melle optimo, pecoribus dives: hic & manna, agaricum, Terebinthina aliaque ſimplicia colliguntur: Vallem illius permeat Livenza amnis, qui è fonte ortus brevi ſpatio augetur, rurſuſque ſe abſcondit & deficit. Lantuſca: San Dalmatio: Boglia caput ditis Comitatus ubi frumenta & legumina abunde creſcunt, vina aut oleum nequaquam. Poggietto limitanea Provinciæ itaque præſidio militum munita. Barrelonetta, caput vallis, & mercimoniis florens. Soſpello bellum oppidum & eleganter ſtructum, fontem habet cujus aquæ è vicinis montibus deducuntur. Nizza pulcherrima urbs & munita & populoſa; domus habet altiſſimas, plateas rectas, incolas urbanos, perpolitos, & pariter militiæ àtque mercaturæ peridoneos: cincta eſt firmiſſimis muris & ſo-

& ſolidis propugnaculis, à vallo illius ſe attollit mons qui circiter tertiam milliaris partem occupat, clivis præcipitibus, & abruptis, ſupra quem antiquitus bona pars civitatis fuit, Eccleſia cathedralis, Epiſcopi Domicilium, Monaſterium Virginum, & exigua arx quam hodie vocant Dongione: hunc locum Dux Carolus ita muniverat, ut anno cIↃIↃ XLIII. impetum Turcarum & Gallorum fortiter ſuſtinuerit. poſt illa multis operibus adjunctis longe munitiſſimus factus eſt, ita ut hodie tam munitionum excellentia, quam ſitus opportunitate inter Galliam & Italiam (diſtat enim à Genua CXX. à Maſſilia autem CXXX. mill.) potius primum quam ſecundum locum ſibi vendicet & haud dubio Italiæ propugnaculum cenſeri debeat. Munitionibus autem Caroli, Emanuel Philibertus adjunxit illam quę vulgo Citadella appellatur, qua illum locum complexus eſt, ubi Galli tormenta ſua diſpoſuerant cum urbem obſiderent. Dux hic ut plurimum alit præſidiarios quadringentos. Inter Nizzam & Villamfrancam æquali pene intervallo jacet caſtrum S. Albani. Ad locorum autem firmitatem accedit fides oppidanorum erga principem

ſuum,

ſuum, & ſingularis in bello fortitudo, quæ tum anno cIɔ Iɔ XLIII. tum cIɔIɔc. enituit. Emporium præterea ſingulare eſt, nam merces omnis generis tum è ſuo, tum è vicino agro ad vicinas & longinquas provincias tranſportat, unde maximus vectigalium annuus redditus, & qui expenſas longe ſuperat; oleum, vinum, omnis generis fructus, legumina, telas, retia, chartam, pannos rudiores varii generis, piſces muria conditos, mel, materiem è laricib. & abietibus ad antennas & malos, qui maximo pretio Genuæ venduntur; denique nulla eſt civitas inter Genuam & Maſſiliam quæ adeo mercibus & opibus abundet. Cum Nicæenſi Comitatu conjungitur Tendæ Comitat. ita ut ad Cunium oppidum pertingat. Per quatuor loca è Pedemontio in hunc Comitatum tranſitur, per montem del Corno ut vocant, quæ via ad Tendam ducit, per montem Feneſtræ, quæ S. Martinum; per Arnuovam ſupra Vaudiere, & per Argenteram quę Barcelonettam petit. Hactenus è Botero, paucis exceptis quæ ex aliis interſeruimus.

Hactenus percenſuimus ea quæ Dux Sabaudiæ in Sub-Alpina regione atque Italia poſſidet; idem quoque extra Italiam

Italiam bonam partem poſſidet illius regionis quam Allobroges olim tenuerunt: de qua ita ſcribit *Vander Burchtius*; Antiqua & rerum geſtarum gloria illuſtris claraque admodum in Gallia Narbonenſi gens eſt, quam Allobroges ab Allobroge Rege veteres dixerunt. In hac Vienna (ad Rhodanum ſita civitas, Delphinatus hodie metropolis) principem olim locum tenuit; nunc Chamberinum, aliis Chamberiacum, vulgo Chàmberi; in qua urbe Senatorius ordo (Parlamentum vocant) ſedem habere ſolet, ſeu dignitati urbis, id, quod reliquas omnes antecellat, ſeu loci opportunitati datum eſt. Eum populum, illique finitimos Salienſes (vetus quoque illa & bello inclita gens, quam Saluſianos appellant nonnulli) & quicquid terrarum, eorum ambitu clauditur, Sabaudiam majores noſtri dixere. Solum enim cœlumque & ingenia cultuſque hominum haud multum à Sabaudia differunt. Cæterum haud procul admodum à Lugdunenſi oppido Sabaudiam oriri & ad Genevam vſque Pedemontiumque extendi, Delphinatumque finitimum habere in confeſſo eſt, ſcriptorumque omnium conſtanti aſſeveratione à Sabatiis Vadis populiſque
(qui

(qui inter Alpes Ptolemæo poſiti, Sabaudiæ plerique omnes nunc parent Duci) nomen accepiſſe perhibetur. Præter prædictos autem Allobrogos Salienſeſque, agros nunc tenet qui Vocontiorum, Veragrorum, (Epiſcopo, qui late imperitat & jus gladii habet, hic paret populus) Caturigum, Centronum, Lepontiorumque (qui Alpibus vicini omnes) quondam fuere. Vocontiis ac monti Cineſio proximum eſt oppidum Civario, Bivario aliis, quo initio belli civilis legiones Cæſar traduxit, cujus etiam Plinius nepos in Epiſtola quadam meminit & vivarienſis hodie appellatur civitas, hæc ille. Cæterum bonam hujus regionis partem Dux Sabaudiæ Regi Galliarum ſuperioribus annis ceſſit, de qua tranſactione mox dicemus. Pars autem hujus regionis Cisalpinæ olim Maurienna dicta fuit, cujus nomen hodieque Ioannis Fanum ſervat: Ioannis Fanum (inquit Thuanus) in Maurienna, Civitas eſt undique aperta, regionis metropolis Epiſcopali ſede ornata, in planitie, ut inter montes, ſatis ampla, quæ tres valles concurrentes aſpicit, quarum una præaltis montibus interſecta ad Burgum Oſſanum ducit, V. leucis diſſitum, ſecunda ad Ceniſium

montem

montem pertinet, tertia Confluentem & Mommelianum reſpicit. Civitas tribus pontibus à Camera venientibus aditur.

Vt autem Sabaudiæ, qua Galliam attingit, limites hodierni melius intelligantur, poſtremas pacis cum Henr. IV. Gall. R. à Sabaudo initæ conditiones, hic ex Thuano ſubjiciam: is lib. cxxv. ita ſcribit.

Omnis intra Rhodanum à Geneva urbe tractus, ipſo fluvio comprehenſo, ad ditionem Francicam cum omni jure ſupremi Dominii deinceps pertineat. tantum pro tranſitus in Sequanos commoditate, pons Greſini inter Cluſuras & Arbiæ pontem, cum deſignatis aliquot pagis, Sabaudo reſervatus: ea lege, ut nullum vectigal imponere aut toto illo tractu ullum propugnaculum exſtruere poſſit. Burgi arx bona fide Regi tradatur, cum tormentis & omni bellico apparatu & annona trans Rhodanum præterea Seiſſellium Daira, Chauſſium, Arlæpons, Chava, caſtellum cum omni ſua juriſdictione Regi cedant. præterea Genevenſis præfectura cum omni territorio ac pleno jure, ſicuti iis Sabaudi deceſſores uſi ac fruiti ſunt. quæ omnia regio patrimonio ita lege regni unian-

tur,

tur, ut ab eo alienari deinceps non poſſint.

Habet præterea Dux Sabaudiæ in territoriis ſuis multas arces, & loca, tam à natura, quam induſtria, muniтiſſima; & quidem qua Galliam attingit; Confluentiam in concurſu Arcæ & Iſuræ poſitam ad ſervandum aditum, ex quo in Tarentaſienſem vallem deſcenditur; inde Miolanum caſtellum ſaxo arduo impoſitum undique prærupto, quod Iſaram ſubjectum deſpicit; tum Turrem Carbonariam, quæ munitio aditum in Moriennenſem vallem ſervat, in montium faucibus, quæ per convallem porrectæ ad Ceniſium montem deſinunt; locus eſt Beraldi Saxonis primi Moriennæ Comitis & familiæ Sabaudicæ conditoris, primum domicilio, ac poſtea Thomæ Humberti III. F. curis memorabilis, ad Iſaram ſaxo undique inacceſſibili, niſi qua per callem anguſtum ad Porteriam itur, ſitus, domicilio præterea Comitum Sabaudiæ, cum primum in hanc provinciam migrarunt, nobilis. Huic ſubeſt Aquæ-bellæ municipium. Inter omnes autem arces excellit Monmeliani; arci veteri, nova munitio ſpatioſior circumdata eſt, quæ ſummum faſtigium rupis, cui impoſita eſt, ambitu

ambitu ſuo complectitur, quinque propugnaculis egregie firmata, quorum tria præcipua municipium ſubjectum reſpiciunt, qua parte & foſſam habet: quà, propter Sarci prærupti ſitum, prominentibus ſubſtructionibus muniri non potuit, forcipes artificioſè ducti, qui vice propugnaculorum ſunt; ad meridiem Iſaram habet, qui in Sabaudiam ulterius perrecturis ponte transmittitur. ab adverſa parte altiſſimis montibus cingitur, ad quorum radices collis imminet vitibus conſitus, acceſſu difficilis. Arx diu inexpugnabilis credita, quam tamen Rex Henr. IV. anno cIↃ IↃ c. expugnavit, ſubductis in collem illum machinis, quod hactenus impoſſibile creditum fuerat.

Superioribus annis quæſtio mota fuit Duci Sabaudiæ, à Duce Mantuano, de prærogativa dignitatis, quam ſibi parem cum Sabaudo Mantuanus hodie vendicare conatur: bujus controverſiæ occaſione anno 1622. ab utraque parte ſcripta prodierunt, quæ in x. tomo Mercurii Gallicè extant, prout in Italia fuerunt impreſſa; è quorum uno qui à parte Sabaudi prodiit; hæc ad noſtrum inſtitutum excerpſimus: Iam ſexcentos eſſe annos,

ex quo familia Sabaudiæ rerum potita fuerit in ſuo principatu; à Beraldo quippe Saxone XXVIII. principes numerari, nimirum XVII. Comites, quorum IX. ſimul Duces Chablaſii & Auguſtæ fuerint & deinceps XI. Duces Sabaudiæ; quibus ſi addantur IX. illi Chablaſii, omnino XX. Duces fuerint; præterquam quod Ludovicus etiam Rex Cypri fuerit. Eadem familia diverſis temporibus connubio juncta fuit cum ſummis Principibus, octies nimirum cum Imperatoribus, quatuor quidem orientis, totidemque occidentis; quinquies cum Regibus Franciæ, decies quatuor cum Principibus regii ſanguinis in Francia, quinquies cum domo Auſtriaca, (comprehenſis Imperatoribus & Regibus:) Semel cum Rege Arragonum; bis cum Regibus Caſtellæ & Legionis: bis cum Rege Portugalliæ: ſemel cum Regibus Poloniæ, Angliæ, Scotiæ, Cypri, & Bohemiæ; ter cum Regibus Siciliæ & Ieruſalem.

De potentia Ducis Sabaudiæ vide poſtremum hujus libelli tractatum. Nam qui minutim Ducis potentiam & annuos redditus deſcribere ſatagerunt, longe, prudentiorum judicio, infra dignitatem illos deſignarunt.

Sed

Sed obiter hic obſervandum Regem Hiſpaniarum Philippum II. per tabulas dotales inter filiam illius, & Ducem Sabaudiæ ipſi inter alia promiſiſſe, ſexaginta millia ducatorum annuatim percipienda è reditibus Ducatus Mediolanenſis; itemque octo millia ducatorum, annuatim percipienda è vectigalibus urbis Neapolitanæ; quæ utraque anno cIↃIↃcxiv. Dux conqueritur aliquot annis ſibi minime fuiſſe ab Hiſpano perſoluta; videlicet ſexaginta illa millia ducatorum jam tum ab annis octo; octo autem millia hæc jam ab annis quatuor aut quinque occaſionem dederunt huic rei; diſſidia inter Regem & Ducem, quæ potiſſimum originem ſumſerunt è bello, quod Dux Sabaudiæ movit Mantuano in Marchionatu Montisferratenſi; nam cum Rex Hiſpaniæ, Mantuano faveret, eique per Gubernatorem Ducatus Mediolanenſis auxilium ferret, odium inter hos Principes jam ante è variis cauſis natum, in apertum bellum erupit, cui cum aliorum Principum interventu finis eſſet impoſitus, animi tamen exulcerati, numquam penitus reconciliari potuerunt: querebatur enim Dux ſe ab affinibus ſuis minus amicè habitum, quinimo

contra æquitatem ad iniquas condiciones urgeri, & pœne cogi; quarum præcipuæ erant, ut Dux filiam ſuam Mantuano hoſti ſuo nondum rite conciliato, in uxorem traderet; & conditionibus, quæ in pacis confectæ tabulis pactæ fuerant, nondum plene præſtitis, omnes ſuas copias dimitteret: quibus addebat, filium ſuum primogenitum in Hiſpania indigne & minus decore habitum; ſibique penſiones annuas præter jus faſque jam multis annis detineri, & alia hujuſcemodi. Quid multa numquam ab illo tempore ipſi bene cum Hiſpano convenit, ſed ſemper aut infida & ſuſpicioſa pax inter illos viguit, aut apertum bellum fuit.

Præter autem Provincias, quas Dux Sabaudiæ actu poſſidet, jus ſibi competere aſſerit; primo in urbem Genevenſem; argumenta illius, cum Genevenſium refutatione, egregie explicantur à Thuano lib. cxxv. ad annum cIↃ IↃc. quæ tractatio quia prolixior eſt, eo lectorem remittendum putavimus. Secundo in Marchionatum Montisferratenſem, rationes paulo poſt explicabimus, cum de Mantuano Duce agemus. Tertio in Achaiam; Philippus enim Sabaudus, Thomæ

Thomæ tertii filius, filiam Principis Achaiæ, nomine Iamben uxorem duxerat, ex qua filium Iambum ſuſcepit, qui Princeps Achaiæ factus, Amadeum filium & principatus hæredem reliquit, quo (ſicuti & fratre illius Ludovico) ſine liberis defuncto, Regina Siciliæ tanquam feudi Domina jus ſibi in principatum arrogans, jus ſuum militum Rhodiorum Magiſtro ceſſit, Rhodiis denique Turcarum Imperator una cum Inſula principatum abſtulit. Quarto in Regnum Cypri & Hieruſalem, idque variis argumentis; quæ hic prolixe recenſere nihil opus eſt cum Turca utroque jam potiatur.

Sabaudiæ Comitum & Ducum Stemma & Series è Vander Burchtio.

Anno

1000. 1. Beraldus Moriennæ primus Dominus Hugonis Saxoniæ Ducis F. tertio genitus; Vxor Catharina Schirenſis Palatina. Hic obiit anno cIↃxxvII.

1027. 2. Humbertus I. Beraldi F. primus Moriennæ Comes; uxor Adelis ſive

 Alexia

Alexia Seguſiàni Marchionis filia & unica hęres. obiit anno cIↄ. XLVIII.

1048. 3. Amadeus I. Humb. F. cui uxor Ioanna Burgunda Guilielmi Com.fil. obiit anno cIↄ LXXV.

1076. 4. Humbertus II. Amad F. cui uxor Laurétia Com. Veniciarum F. hujus filia Adelis Ludov. Craſſo Gall. R. nupſit. obiit anno cIↄ C IX.

1109. 5. Amadeus II. Humb. II. fil. primus Sabaudię Comes: liberos ſuſcepit è ſecunda uxore Guigonia Albonia Guigonis II. Com. & Delphini Viennenſis F. obiit an. cIↄ C LIV.

1154. 6. Humbertus III. Amad. II. fil. cui tres uxores fuerunt Iª· Mathildis Fland. Com. fil. IIª· Anna Salingea IIIª· Pernella Burgund. C. fil. obiit cIↄ CC I.

1201. 7. Thomas Humb. F. cui uxor Beatrix Genevenſis

Com.

Com. fil. obiit ann. cIↄ. cc xxxiii.
1233. 8. Amadeus III. Thom. fil. uxor Anna Albonia Guigonis Com. & Delph. Viennenſis & poſt hanc Cecilia Com. provinc. fil. obiit an. cIↄ cc xlvi.
1246. 9. Bonifacius Amad. III. fil. cælebs mortuus anno cIↄ cc lvi.
1256. 10. Petrus Thom. F. uxor Leonora Foukignia. obiit ann. cIↄ cc lxviii.
1268. 11. Philippus Thom. fil. Petri frater: cui uxor fuit Alexia Merany Com. fil. obiit ann. cIↄ cc lxxxv.
1285. 12. Amadeus IV. Thomæ à Thoma filio N. ei fuerunt uxores duæ; Sibylla Breſſana; & Maria Ioannis Brabant. Duc. fil. obiit cIↄ ccc xxiii.
1323. 13. Eduard. Amad. IV. fil. cui uxor Blanca Burgund. obiit ann. cIↄ ccc xxix.
1329. 14. Amadeus V. Amad. IV. fil. uxor prima Iolanda Paleologa; ſecunda Catharina Luxenburg. Imperat.

perat. Car. IV. Fil. obiit
ann. cIↄ ccc XLII.
1342. 15. Amadeus VI. Amad. V.
fil. uxor illi fuit Bona
Borbon. D. filia. obiit
ann. cIↄ ccc LXXXIII.
1383. 16. Amadeus VII. Amad. VI.
fil. uxor Bona Biturigum D. fil. obiit cIↄ.
ccc XCVII.
1397. 17. Amadeus VIII. Amad.
VII. fil. primus Sabau-
D. 1. diæ Dux; uxor Bona Phi-
lippi Burgund. D. fil.
Papa electus anno cIↄ.
cccc XXXIX. obiit ann.
cIↄ cccc LII.
1439. 18. Ludovicus, Amad. VIII.
fil. uxor illi fuit Anna
D. 2. Luſignana Cypri R. filia
obiit cIↄ cccc LXVI.
1466. 19. Amadeus IX. Ludovici
fil. cui uxor Iolanda fuit
D. 3. Car. VII. Gall. R. fil.
obiit ann. cIↄ cccc LXXI.
1471. 20. Philibertus, Amad. IX.
fil. cui uxor Blanca Ma-
D. 4. ria Galeacii Mediolan.
D. fil. obiit anno cIↄ.
cccc LXXXII.
1482. 21. Carolus, Amad. IX. *fil.*
cui

cui uxor Blanca Maria
D. 5. Guilielmi Montisferr.
fil. obiit ann. cIↃ cccc.
LXXXVIII. ut alii cIↃ.
cccc XC.
1490. 22. Carolus II. Caroli fil. qui
D. 6. ſine uxore & liberis de-
ceſſit ann. cIↃ cccc XCVI.
1496. 23. Philippus II. Ludovic. fil.
uxor prima Margareta
D. 7. Caroli D. Borbon. fil.
ſecunda Claudia Breſſe-
ſia. obiit cIↃ cccc XCVII.
1497. 24. Philibertus II. Philipp. II.
fil. cui uxor Margareta
D. 8. Maximil. Imp. fil. obiit
anno cIↃ IↃ IV.
1504. 25. Carolus III. Philippi II.
fil. cui uxor fuit Beatrix
D. 9. Emanuelis Portugalliæ
Regis fil. obiit anno
cIↃ IↃ LIV.
1554. 26. Emanuel Philibertus Car.
III. fil. cui uxor fuit
D. 10. Margareta Franciſci I.
Gall. Reg. fil. obiit ann.
cIↃ IↃ LXXX.
1580. 27. Carolus Emanuel, Ema-
nuelis Philiberti fil. cui
D. 11. uxor fuit Catharina Phi-
lippi II. Hiſpan. Reg. fil.

ex Iſabella Henrici II. Gall. Reg. filia prognata: è qua quinque filios ſuſcepit Philippum Emanuelem, Victorem Amadeum, Philibertum, Mauritium & Thomam; & quatuor filias Margaritam, Mariam, Iſabellam, & Catharinam.

Anno denique cIↄ Iↄ c. xix. Victor Amadeus, Princeps, Pedemontii, duxit in uxorem Chriſtinam ſecundo genitam Henrici IV. Gall. Regis.

APPENDIX
DE
BOBIENSE DYNASTA
Vaſallo Ducis Sabaudiæ.

IN Commentario de Principibus Italiæ pag. 44. mentio fit Dynaſtæ Bobienſis; de quo hic pauca adjungere viſum fuit. Hannibal Grimaldus Comes & Baro Bobienſis anno 1617. ob bellum quod inter Ducem Sabaudiæ & Regem Hiſpaniarum gerebatur, ſe ſub

ſe ſub protectionem Regis Galliarum dederat; & bello jam extincto numquam in gratiam Sabaudiæ Ducis redire potuerat; verum Dux per Senatum Nicenſem cauſam illius cognoſci voluerat, à quo cum eſſet condemnatus, una cum filio ſuo, & bona illius omnia fiſco Ducis addicta; Dux per Gubernatorem Niceæ eundem capi & capite plecti curavit, & ingentes opes tam in parata pecunia, quam monilibus & ſupellectile, quæ in caſtellis illius Aſcros, Thodon Tourette & aliis inventæ fuerunt, eripuit. Varii de hoc judicio & ſupplicio ſermones fuerunt; nam multi contendebant filium qui in Gallia filiam Vice-Comitis Tavanes & Ducis Maynii neptem uxorem duxerat, paternis bonis exui non debuiſſe. Et à Duce Maynio & aliis affinibus & amicis Comitis libellus Duci Sabaudiæ fuit oblatus, quo petunt filium in bona quæ progenitores illius jam ſupra ſexcentos annos poſſederant, reſtitui. 1. Quia progenitores tam bene de Ducibus Sabaudiæ meruere, ut unius culpa huic obeſſe non oporteat. 2. Præſertim quia hic numquam Hiſpanorum partibus favit, neque parentis ſui ſcriptis aut factis conſenſit, imo potius obſtitit

quantum

quantum valuit. 3. Quia iniquum eſt filium propter parentis delictum bonis iis privari, quæ à majoribus per ſubſtitutionem deſcendunt. 4. Quia pœna mortis ſufficere debet, & Principibus familiare eſt, filiis innoxiis bona paterna relinquere aut certa conditione reſtituere. 5. Propter ampliſſimas & potentiſſimas familias, quas hic filius, tam à parte matris quam uxoris attingit; &c. Dux autem Sabaudiæ reſpondit; filium non minus nocentem fuiſſe quam patrem, & utrumque legitimo & juſto judicio condemnatum; licet nequaquam novum ſit in criminibus læſæ Majeſtatis, etiam hæredes & deſcendentes propter delicta majorum puniri.

Porro eorum quæ Comes Bobienſis cum Hiſpanis egerat præcipua capita hæc ſunt. Anno 1616. 1. Rex Catholicus, Comitem & Succeſſores illius, atque ſubditos recipit in patrocinium illoſque contra D. Sabaudiæ & omnes omnino Principes proteget & defendet; viciſſim Comes partes Hiſpanicas ſequetur adverſus quoſcunque. 2. Rex Catholicus daturus eſt. Comiti 4000. militum & argentum ad totidem conducendos; & Comes promittit intra trimeſtre ſpatium Regi tradere civitatem,

tatem, arcem & Comitatum Nicæenſem; Rexque Comitatum & ſubditos omnes Comiti tanquam Domino abſoluto relinquet, excepta ſolum civitate Nicæa, Villa franca, Soſpetto & duobus aut tribus aliis locis quorum tamen Comes & Succeſſores illius perpetuo Gubernatores exiſtent. 3. Rex Cathol. annuatim & in perpetuum Comiti pendet 20.mili. coronatorum. 4. Comes à Rege accepit per deputatos ſuos 12. mill. coronatorum. Cum autem aura hujus rei ad aures Gall. Reg. accidiſſet,& Comitem monuiſſet ne ſe cuiquam præterquam ſibi addiceret, pœnitere facti videri voluit, ſed nihilo ſecius cum Hiſpanis egit, & etiam quædam in præjudicium Galliarum Reg. clam molitus eſt; quæ hic referre longum eſſet; plenius autem commemorantur in confeſſione D. Honorati Malbequii, quam Auctor Mercurii Gallici tomo VII. inſeruit. Quid multa, Comes Bobienſis hoc pacto ſe ſuoſque perdidit; & Dux Sabaudiæ compos eſt factus illius Comitatus,qui inter Galliam & Sabaudiam, qua Nicæenſem provinciam attingit, pene medius eſt.

VI.

DE MAGNO HETRVRIÆ DVCATV.

DVcatus hic, tres reſpublicas olim liberas, complecti- tur; Florentinam, Sienenſem & Piſanam, ita ut longe nobiliſſimam Italiæ partem occupet, idque in ipſo veluti meditullio Italiæ; undique aut altis montibus incinctam, aut mari & plurimis munitiſſimis arcibus, circumſeptam.

Florentia nobiliſſima & pulcherrima civitas, ita ut vulgo apud Italos Bellæ agnomen meruerit, ab Arno fluvio dividitur, qui ex Apennini dextro latere, modicis initiis oriens, inter horridas præcipiteſque convalles in occaſum tendit; deinde collectis fontibus, torrentibus plurimiſque amnibus, intumeſcit, Aretioque ad lævam relicto, Florentinum agrum ingreditur & Florentiam ipſam interſecat: hinc Piſam quoque dividens tandem mari illabitur: In urbe autem Florentina quatuor eximiis pontibus ſternitur.

nitur. Vrbs ab Oriente ac Septentrione amœniſſimis collibus & undique fructiferis arboribus theatri inſtar cincta, ab Occidente pulchra planitie: Apennini aliquot brachiis contra vim externam & incurſiones munita: videturque pæne Italiæ umbilicum tenere. Nitet nobiliſſimis ædificiis tam publicis quam privatis. Vrbis viæ latiſſimæ, maximiſque ſpatiis directæ, magnis ſtratæ lapidibus. Munitiſſimum habet caſtellum ab Alexandro Medice Clementis VII. P. R. nepote conditum, VI. mill. ambitu complectitur, & ſupra XC. millia incolarum numerare dicitur.

Piſa urbs haud dubio antiquiſſima, jacet inter amnes Auſerem & Arnum; Arnus (inquit Leander) ab Aretio magna cum mole accedit, nec tamen integer quoniam in tria flumina dividitur. Auſer aut ut nunc vocant Serchius, ex Apennino profluit. Vrbs quondam potens, & Sardiniæ Domina; ſed Piſani à Genuenſibus ad Lamellum victi, XLIX. longis navibus & XII. hominum millibus amiſſis, numquam poſtea vires recuperare potuerunt, ſed ab aliquot tyrannis vexati, tandem in Florentinorum poteſtatem venerunt; à quibus cum anno

CIↃ CCCC.

cIↄ cccc xciv. defeciſſent & ab Carolo VIII. Gallorum Rege libertatem recuperaſſent, eandem ad ann. cIↄIↄ ix. retinuerunt, quo Ludovico XII. à Venetis profligato, obſeſſi à Florentinis ac omni auxiliorum ſpe deſtituti, tandem ſe dediderunt, maximaq; civium pars aliò in exilium ſponte conceſſit. Ita urbs tum pene deſerta, necdum admodum frequens. Ceterum vaſta eſt urbs & flumine diviſa cujus ripæ duobus pontibus junguntur, muris altis, & marmoreis: Coſmus Hetruriæ Dux illam frequentiorem facere conatus fuit, Academiâ *illius* inſtaurata & Palatio Equitum S. Stephani condito: ſed ne ſic quidem priſtinum ſplendorem recuperavit.

Sena vetuſta quoque urbs, per colliculos porrigitur ſpatioſo ambitu quippe quæ III. fere milliaria complectatur, adhæc optimis muris & profundiſſima propter ſitum foſſa undique fere cincta: Portas habet octo, quarum quæ ſpectat Septentrionem agrumque Florentinum Chamolia vocatur. è Camolliano autem tumulo varii canales in urbem derivantur, quibus ab obſidentibus reſectis, aquæ penuria illam laborare neceſſe eſt; nam cum urbs edito loco ſita ſit, non niſi è ſupe-

ſuperiore illo colle, aquæ in uſus publicos haberi poſſunt, ciſternis in privatorum uſum inſervientibus. Quomodo autem ad Florentinos pervenerit poſtea dicetur.

Præter ampliſſimas haſce urbes ſunt in Ducatu hoc, & quidem in Florentinō agro plures aliæ; & quidem primo Piſtoria vulgo Piſtoia urbs vetus & quondam florens, ſed civium diſſidiis & mutuis cædibus ad ſummam paucitatem redacta; primam hanc eſſe quam Florentini imperio ſuo addiderint, authores memorant. Vallis ad hanc urbem, qua Florentiam itur, patet lata, amœna, omni fructuum genere abundans, oppida, pagos, villas, caſas, palatiaque in univerſum habens quadraginta quatuor millia, ſinui Bajano non abſimilis.

Secundo Volaterræ civitas difficillimo aſperrimoque jugo impoſita; profunda quippe in valle ſublimis & præceps undique collis aſſurgit, in cujus vertice planicies, in qua urbis mœnia poſita ſunt. Mœnia ipſa quadrato lapide longitudine fere ſenum pedum, tam affabre abſque bitumine compoſita, majori ex parte conſtant: quinis in urbem portis aditus patet; pro ſingulis fons eximius nitidiſſimæ

aquas jacit: intus in urbe bini ingentes.

Tertio Aretium,urbs(ut inquit Leander) perhoneſta, jucundis amœniſque in campis ſita, fructuoſo agro, ac frumenti, vini, cæterarumque frugum abundè fertili. Vrbs varias vires experta, tandem ſub Florentinis manſit.

Quarto Burgum S. ſepulchri, urbs nulla antiquitatis nota inſignis, diuque ſub Eccleſiaſtico dominio verſata, ab Eugenio IV. aureorum XII. millibus Florentinis fuit oppignorata.

Quinto Cortona vetus civitas, quam ab Vgitione aliquandiu tyrannide preſſàm Ladiſlaus Neapol. Rex Florentinis vendidit.

Sexto Mons Politianus, nobile oppidum, frequenſque, amœno in colle ac omni optimorum fructuum genere perfæcundo, præſertim vero generoſis vinis, quondam Senenſium ditionis, ſed à Iulio II. P. R. Florentinis traditum.

In Senenſium porro agro ſunt, primo Mons Ilcinus (Thuano) vulgò Mont-Alcin, quod oppidum loco arduo ſitum, per collem porrigitur, tribus fere partibus inacceſſum. Editiori urbis parti, cui arx inſidet, planicies quædam ſubeſt, à qua parte urbs commodę

modo tentari poteſt. Leander Montem Alcinoi vocat, vino quod apricis illis collibus gignitur, nobilem. Secundo Groſſetum præcipua quondam illius ditionis arx, & præcipuum in ora maritima oppidum: à Senenſibus exulibus, una cum Ilcini-monte & Cluſio Gallorum Regi traditum anno cIↄ Iↄ. LVII. Sed anno cIↄ Iↄ LIX. in Florentini manus ab Hiſpano conſignatum.

Pienza quoque, olim Corſinianum dictum, quæ anno cIↄ Iↄ XLV. (ut ſcribit Leander) ingentem ex terræ-motu calamitatem accepit.

Maſſa inſuper pervetuſta civitas, ubi aluminis venæ ſuperiori ſeculo inventæ.

Ad magnam Hetruriæ Ducatum pertinet Glania vallis, quam Thuanus lib. XIV. ita deſcribit. IV. ab Arretio milliaribus copioſa aquarum colluvies in Arnum exoneratur, quæ incerto fonte diverſas in plagas per plana; prout declivius hic vel illic ſolum, modo in hanc modo in illam partem decurrit, & pars Septentrionem verſus, pars ad Orientem tendit, & juxta Vrbeventum in Paliæ flumen delabens, Tiberi abſorbetur, pleriſque locis adeo humili alveo, ut quanquam fluat, paludis tamen potius ſpeciem, quam

fluminis referat, fundumque ita tenacem habet, ut vix vado tranſiri queat. Glanii nomen ei inditum eſt, unde Glaniana Vallis dicta, quæ ab Arno ad Tiberim per LX. amplius milliar. porrigitur, collibus fructiferis undique cincta & à Septentrione quidem Arretium, Caſtellionem, Florentium & Cortonam, quæ Florentinæ ditionis ſunt, ſpectat; ab Auſtro Civitellam, Marcianum & Folianum, ad quæ per Arni-Valleis iter eſt. Habet & ab ea parte Lucinianum, Aſiniam longam, Sarteanum, Clantianum, Cluſium, Cetonam, oppida Senenſium ditionis; inter quæ à Turrita Meridiem verſus Politianum jacet caſtellum, quod ad Florentinos pertinet, nunc illius aquæ derivatione Etruriæ pars ea ſummè fertilis reddita eſt, citra inundationis periculum.

Plures habet portus, ſed nominatiſſimus eſt Lyburnus, hodie Livorni ubi ab aliquot annis nova urbs Ducis auſpiciis ſurgit, unicum penè hujus Ducatus ad mare Emporium. Præjacet in mari ad mille paſſus ſcopulo impoſita Pharos, ingens turris, è cujus faſtigio noctu fax ingens navigantibus prælucet.

Porro Etruriam uti hodie à Magno Duce

Duce poſſidetur ab Occidente claudunt Reſpubl. Genuenſis & Lucenſis; Dux Mutinæ Vallis Caferniana; Vrbini Dux prope Burgum S. Sepulchri; Parmenſis Dux prope Fivizanum & in Ducatu Caſtri; reliquis lateribus, præterquam qua mari alluitur Eccleſiaſtico Dominio undique concluditur, Bononienſi agro, Romandiola, territorio Peruſino, Tifernate & aliis.

Ager Florentinus fertiliſſimus eſt, & frumenti atque leguminum, olei quoque ferax, imprimis autem vini, quod hîc præſtantiſſimum gignitur; excellit autem Trebianum, Apianum, Senenſe, quodque in agro Vulſinio aut ad oppidum Montis Falconis premitur.

Piſanus ager frumenti ita fœcundus, ut omnem Etruriam nutrire poſſet, ſed operarum defectu, agri pene ſqualent, & regio inſalubrior, præſertim advenis, cenſetur. Vina quoque fert, ſed non admodum laudata. Cæteri fructus non inſuaves; melones autem & pepones longe optimi.

Mores Incolarum.

De moribus populorum jam pauca dicamus: quos è Formianis quæſtionibus tales accepimus. Florentini

ſunt callidi, atque ne vel minimam jacturam faciant, quoſvis labores & quævis incommoda libenter perferunt: In præliis tamen hoc tantum ſpectant ut victoria potiantur, ad prædam minime avidi; ſuntque optimi exploratores. Parci ſunt non tam avaritia aut inopia, quam natura; mira ſunt mundicie; habent in deliciis parvos quoſdam caſeos, qui à menſe Martio nomen traxerunt, dictique ſunt Martiolini. Senenſes minus attenti ad rem, minuſque callidi; in victu ſplendidi, erga peregrinos liberales & dapſiles; nulla gens obſtinatius pro libertate certavit, aut adhuc jugum impatientius fert. Inter Italiæ populos ſermonis nitore excellunt Florentini, magis autem Senenſes; Florentini denique ægre injurias condonant.

Opes Provincialium.

FLorentinus quidem ager frumenti indigus eſt, licet vino, animalibus & cæteris ad vitam humanam neceſſariis abundet; Senenſis contra omnibus ita abundat, ut etiam vicinis ſuis elargiatur, & aliorum ſubſidio fere numquam indigeat: nihilo tamen minus Magni Ducis territoria nonnumquam

quam frumentum è longinquis regionibus petere coguntur.

Senenſium opes maxime conſiſtunt in redditibus quos è fundis & campis ſuis percipiunt, exigua ipſis mercaturæ cura. Florentini vero potius è mercatura quæſtum faciunt, cujus admodum gnari ſunt. Vrbs omnis generis artificibus conſtat, qui magna induſtria pannos texunt è lana, maxime vero è ſerico, quorum maxima copia in exteras regiones deportatur, magno oppidanorum lucro. Divitiæ autem illorum maxime enituerunt, dum libertatem ſuam tuebantur, tam bellis foris maximo ſumtu geſtis, quam domi magnificis ædificiis publicis, privatiſque.

Clerus hic ſatis opulentus, ob plures Epiſcopatus, Abbatias, Xenotrophia & ingentem numerum cœnobiorum; quorum omnium redditus annuos ad quingenta millia coronatorum aſcendere fama eſt.

Opes & potentia magni Ducis.

OPes hujus ducis primum æſtimari poſſunt è territorii amplitudine; quod in longitudine ducenta circiter milliaria Italica occupat; in latitudine, ubi minimum, quinquaginta. Deinde

è divitiis ſubditorum, quas in ſuum uſum Dux variis modis poteſt convertere. Hiſce autem modis ærarium ſuum explet. Ex dotibus pro unoquoque centenario accipit octo; ex emtione & venditione domorum & fundorum tantumdem: E locatione ædium decimam pretii partem: Litigantes omnes cum primum actionem ſuam inſtituunt certam ſummam Duci ſolvunt, quam ſportulam vocant. Vectigal quam ipſi Datium vocant, pro animalibus quæ Florentiam ducuntur percipit; carnes item dum ponderantur pro unaquaque libra pendunt Quatrinum unum: Cambia certum quid ſolvunt pro ſingulis centenariis; denique nihil aut foris Florentiam advehitur, aut in urbe induſtria & labore fit, quod non aliquid pendat.

Præterea princeps ubi opus habet, privatorum opibus facile utitur hoc modo; ſi centum aut ducentis millibus coronatorum ipſi opus fuerit, cenſum init eorum qui maxime opulenti habentur, neque enim facile latere poſſunt, & quid à ſingulis pro opum ratione poſtulet explicat, modo ne à quoquam ſupra v. mill. ducatorum exigatur; facta hac diviſione ſingulis indicatur ut illam ſummá intra breve

tempus

tempus in ærarium inferant & mutuam dent; neque quiſquam facile officium ſuum hic deſiderari patitur, ne principis gratia excidat aut mulctetur: ſumma autem perſoluta, tantumdem ſingulis aſſignatur, tributorum aut vectigalium, per totum illius ſtatum, biennii ut plurimum tempore, percipiendorum; atque ita ſummo compendio & nullo aut levi ſubditorum detrimento Princeps ærarium ſuum ſupplebat. Sed ea eſt hodie Ducum opulentia, ut hoc medio uti minime neceſſe ſit, ſed ipſi magnam pecuniæ vim apud menſarios deponant. Redditus annui (ut à Legato Veneto obſervatum invenio) aſcendunt ad ſeſqui millionem aureorum: In Florentina quippe urbe è tributis & vectigalibus aliiſque oneribus colliguntur Ducat. 600000. Senis 150000. Lyburni 13000. Datium molendinarum per totum Ducatum (excepta Senenſi urbe) reddit 180000. Datium carnium Duc. 160000. ex ſalinis, ferri & argenti metallis, pene tantumdem. Lucrum quoque facit è pecuniis quas apud menſarios deponit, quarum ingens eſt ſumma; itemque è naulo duarum triremium, quæ merces quaqua verſum vehunt. Ingentem autem The-

N 5 ſaurum,

ſaurum, à Duce Ferdinando potiſſimum congeſtum, haud fruſtra opinantur, & ut quidam produnt millionum decem, præter gemmas & monilia maximi pretii.

Ad vires militares quod attinet; habet Dux perpetuo deſcriptam militiam triginta ſex aut octo mill. peditum, & armorum exercitio & diſciplina præſtantium; has copias præſtant non modo regiones, ſed & urbes omnes, excepta Florentia (nam oppidanos hoſce armatos eſſe forte minus tutum eſſet, nondum plene oblitos priſtinæ libertatis) nec quiſquam ab hac militia excluditur pręter Clericos & Scholares; neque cuiquam præter hoſce conſcriptos aut extra aut intra urbem arma ferre licet, aut ſtipendium accipere, domi foriſve, ſub gravibus pœnis; gaudent autem milites plurimis privilegiis & immunitatibus, imprimis eo, quod debitorum cauſa incarcerari non poſſint, quare multi qui foris militiæ operam dederunt, huic militiæ aſſcribi unice appetunt: ſinguli autem & arma à Principe pretio accipiunt, eaque nitida ſuis ſumtibus conſervare tenentur. Poteſt autem Dux, intra ſex aut octo dierum ſpatium, omnes haſce copias Florentiam cogere, ut pote quæ pene

pene in medicullio ſit ſita. Habet præterea magnum numerum Foſſorum ſeu Vaſtatorum deſcriptum, quibus & pacis tempore utitur, in arcibus reſtaurandis, aliiſque operis nauticis & agreſtibus. Cataphractorum equitum centum ordinarie alit, quibus pacis tempore in ſingulos menſes numerat VII. coronatos, belli ordinarium ſtipendium. Velitum autem quadringentos, quibus pacis tempore III. coronatos belli ordinarium dat ſtipendium. Hi quoque equites in Territorio Ducis deſcribuntur, & præter ſtipendium multis immunitatibus donati ſunt. Atque hæ quidem ordinariæ illius copiæ, tam pedeſtres, quam equeſtres; non eſt autem dubium quin tempore neceſſitatis longe majores cogere poſſit, tum è terris ſuis ſatis populoſis, tum aliunde ob pecuniæ paratæ abundantiam. Vt autem maris quoque potens eſſet, Coſmo debetur, qui Iluam inſulam à Carolo V. obtinuit, Apianis, veris Dominis, cedentibus; Ilua autem (hodie Elbe) à continentis promontorio (ubi hodie Plombinum, olim paulo ſupra ad Occidentem Populonia erat, quæ nunc Portus Faratus dicitur) x. circiter milliarium ſpatio abeſt, interjacente Pandataria deſerta

fere

fere & nullis operibus munita inſula. In Ilua (inquit Thuanus lib. v.) portus eſt navinm maxime capax, cui duo colles imminent, quos ex conſilio Io. Baptiſtæ Camerini muniendarum arcium peritiſſimi architecti, Coſmus erectis caſtellis firmavit, atq; humiliori quidem, à propugnaculorum forma, quibus tamquam radiis undiq; ſe porrigentibus cingitur, Stellæ nomen; editiori quod alteri tanquam prædæ accipiter incumbit, Falconis datum eſt. Tertium propugnaculum in portus faucibus ædificatum eſt quia linguæ ſpecimen referat, Lingula appellatum. ea quod à ſe invicem longius diſtarent, muro conjungere inſtituit, ut eo magis & portum & urbem ſecuram redderet, tecto milite, & inde tutius cum opus eſſet, ultro citroque ad arces commeante: hactenus Thuanus.

In arcibus hiſce multa ſunt tormenta bellica, & varius belli apparatus. Præterea habet magnus Dux Piſis navale armamentarium, in eoque magnam copiam lignorum, ſtuppæ, cannabis, aliorumque ad ædificandas naves neceſſariorum. Simile armamentarium habet in Inſula Ilua, ubi Ducis triremes ſunt, & magnus operarum numerus. Habuit hic olim duodecim trire-

triremes, & aliquot Galeaſſas ut vocant: item Galeones II. quibus merces devehuntur, magno Ducis emolumento. Vt autem militiæ ſuæ maritimæ nomen & robur conciliaret Dux, Ordinem Equitum S. Stephani inſtituit, obtinuitq; à Pontif. Pio V. multa privilegia; & illius Magiſter ipſe eſſe voluit. Inſtrumentis inſuper bellicis probe inſtructus eſt Magnus Dux, nam in arce Florentina plus minus centum quinquaginta ſunt tormenta campeſtria; & ita in aliis arcibus.

Quibus gradibus domus Medicea ad tantam potentiam aſcenderit.

FLorentinorum res à ſuperiori tantum ſeculo repetemus, quo Ducum Florentinorum res primum ſtabiliri ceperunt: Anno quippe cIↄ Iↄ xxx. poſt diuturnam obſidionem Florentia Cæſari Caroli V. dedita fuit, qui uti inter ipſum & Pontificem convenerat, Alexandrum Medices Nothum Laurentii F. Florentinorum Ducem creavit: Pontifex autem qui patriam, id eſt, Florentinorum Rempubl. everterat, ut navem, quod dicitur, contra proceloſam noctem duabus anchoris firmaret, adfinitatem cum Franciſco I. Gall. Reg. contraxit, & Catharinam,

Laurentii ex Magdalena Turria filiam, Henrico ex Franciſci liberis ſecundo in matrimonium tradidit. Senênſes qui Petrucciis à gubernatione Reipublicæ remotis, populari dominatione regebantur & occultas cum Florentinis inimicitias exercebant, jam ab illo tempore, quo Piſani contra Florentinos pro libertate certantes, Genuenſium, Senenſium & Lucenſiùm opibus ſuſtentabantur, initiò ſuſtulerant animos; Io. Bapt. Palmerii impulſu, qui detecta conjuratione, cives ſuos contra Clementem & Florentinos adeo efferaverat, ut ab injuriis non temperarent. Inde ſequuta mox obſidione Vrbis, quæ magno hoſtium damno & dedecore, deleto pene exercitu & amiſſis tormentis, ſoluta eſt, elatiores redditi; ad hæc Cæſaris cum Pontifice diſſidentis opibus confirmati, jam in apertas inimicitias eruperant. Sed cum poſtea Cæſar, pace cum Clemente facta, & Florentia capta ſtatum Reip. ex ſententia Pontificis ordinaſſet, & Senenſium ſpiritus paulatim infringi & libertas labefactari cœpit.

Florentinorum rebus ita conſtitutis, ut ſummum imperium penes Mediceos eſſet, Alexander Laurentii Vrbini Ducis naturalis F. civitati perpetuus

tuus gubernator imponitur, cui mox Cæſar Margaritam naturalem F. in matrimonium tradidit; qui ſe ita geſſit deinceps, ut omnium odiis in ſe concitatis, à Laurentio in principatu proximo occideretur, qui cum profugiſſet, antequam Alexandri mors evulgaretur, Mediceæ factionis Principes, Coſmum tunc tantum XVI. annorum, Ducem crearunt. Coſmus is Ioannis F. fuit in agro Mantuano occiſi & Mariæ Salviatæ genere & moribus nobiliſſimæ fœminæ: qui, matre licet diſſuadente, principatum adiit, eumque ita geſſit ut plusne fortunæ, an induſtriæ ipſius, tribuendum ſit, difficile fuerit dicere. Nam Reipublicæ optimates à Clemente & Alexandro urbe exactos, nullo negotio cepit, & virivirorum judicio ad mortem damnavit. Hoc metu liberatus, Cæſaris benevolentiam, in cujus clientela poſtea conſtantiſſimus fuit, fide & obſequio demereri ſtatuit; arceſque urbium facile in poteſtatem accepit; cumque Margaritam Alexandri viduam à Cæſare uxorem haud impetraſſet; Heleonoram Petri Toletani, qui tunc Regni Neapolitani præſes erat, filiam, uxorem duxit. Hæc novi, ſed potentiſſimi tota hodie Italia Imperii, in ea familia

familia confirmati, primordia fuerunt. Anno cIↃ IↃ XLVII. præſidium Hiſpanorum à Senenſibus acceptum, annitente Coſmo, qui ſi Cæſarianum præſidium reciperetur, Senis ſe aliquando potiturum ſperabat. Anno cIↃIↃXLVIII. Mendoza Plombinum Apianis veris & antiquis Dominis ademit, ſatagenti itidem Coſmo, qui ſuggerere Cæſari non deſinebat, intereſſe totius Etruriæ, illud in poteſtate Cæſaris eſſe, aut ejus qui Cæſaris partium ſtudioſus ſit, propter Iluam inſulam littori prætenſam, quam ſi quis in poteſtate habeat, is toti oræ maritimæ immineat. Eam igitur & arcem Plombini ſedulo muniendam atque præſidio firmandam. In eam rem c L. aureorum M. numerari juſſerat Coſmus: & fidem interpoſuerat Cæſar, de pecunia illa reddenda, aut de Plombino ejuſque territorio in Coſmi manus conſignando; prius compenſatione Iacobo Apiano facta: ſed Iacobo mortuo, alius color quæſitus; & primum viduæ & pupillo arx Plombini ademta; mox Coſmo qui pecuniam interim repoſcebat, Portus Ferrati (id præcipuæ in inſula urbi nomen) muniendi facultas facta, quod ille ſumma celeritate rebus jam ante proviſis perfecit. Nec dudum

poſt

poſt rumoribus de Gallorum molitionibus ſparſis, à Cæſarianis miniſtris Plombinum & reliquas arces in poteſtatem accepit. Sed cum Apianus Genuenſibus ſuadentibus de his apud Cæſarem queſtus eſſet, Cæſar quæ à ſuis acta eſſent, improbavit, & ſtatum Plombinenſem cum arcibus rurſus in Mendozæ manus tradi voluit: ita Plombinum & Ilua Cæſarianis reddita & triennio poſt rurſus Coſmo tradita, (vide Thuan. lib. xi.) Quæ deinde anno cIↃ IↃ LVII. per Philippum Hiſp. Reg. à Coſmo certis condicionibus recepta & Iacobo Apiano vero Domino reſtituta ſunt. Hęc compendio è Thuani lib. v. Anno cIↃ IↃ XLIX. Res Hiſpanorum in Senenſium urbe confirmatæ ſunt, ad majorem ſecuritatem mutata Reip. forma à Mendoza, qui præter præſidium, cccc. Hiſpanos in vicinia ita locaverat, ut eos introducere poſſet ubi vellet: ut Pontifex, cui aliqua ſpes hactenus affulſerat urbis obtinendæ, jam penitus deſperaret. Anno dein cIↃ IↃ LII. Ab exſulibus Senarum urbs ex inſidiis intercepta: & mox arx ab Hiſpanis dedita, culpa in Coſmum rejecta, qui ſubſidia à Pontifice territus abduxerat & cum Senenſibus certis conditionibus convenerat. Pontifex

deinde Coſmi monitu Cardinalem Senas miſit, qua XVI. viris creatis & conſilio Iↄ ccc. civium inſtituto, novam Reip. formam induxit, ſed in qua pars illa prævaleret, quæ quia Cæſarem graviter offenderat, quamvis retinendæ libertatis cupida, amicitiam Gall. Regis, ut rebus ſuis neceſſariam, amplectebatur. Itaque Legatio ad Regem decreta; qua re offenſus Coſmus à pactis reſiliit, & Mendozæ ut Orbitellum retineret author fuit. Rex vero Galliæ Senas Cardinalem Ferrarienſem miſit; Coſmus autem Ferrarienſem non modo amice excepit ſed & equiti & pediti quotidie è Gallia Ciſalpina in Hetruriam deſcendenti tutum tranſitum conceſſit, diſſimulatione illa periculum quod à victore finibus ſuis immi-nebat, tantiſper declinans, donec Cæſar, cujus opera in eo negotio egebat, verſis in Italiam armis, ad communem hoſtem propulſandum vires conjunxiſſet. Anno cIↄIↄ LIII. Cæſar Petro Toletano Neapol. Proregi bellum adverſus Senenſes mandavit, Coſmo qui à Gallis ſibi metuebat in partes tracto; Toletanus cum Liburnum appuliſſet, Florentiam contendit, & magnum tormentorum numerum cum reliquo apparatu à genero accepit; ſed dum in his

his eſſet deceſſit. Patri in militiæ præfectura ſucceſſit Garſias, qui Aſinam longam & Lucinianum, & ignobilia aliquot in Clanienſi valle oppida, Montem Fellonicum, Corſinianum hodie Pienzam; Monticulum exiguum caſtellum, Bonconventum cepit; & montem Ilcinum obſedit: injectæ à Coſmo qui ob viciniam multum damni accipiebant pacis conditiones; quæ primo non ſatis bene proceſſerunt: nihilo tamen minus Hiſpani in Neapolitanum Regnum retroceſſerunt; quare & Coſmus militem revocavit: Senenſes vero & Lucinianum repoſcentes annitente Pontifice receperunt: Verum anno cIↃ IↃ LIV. Coſmus majore animo bellum paravit, & ut res ſuas magis firmaret, Cæſare alibi ſatis occupato, unam è filiabus Pontificis Nepoti, alterum Paulo Iordano Vrſinæ familiæ Principi deſpondit: interim per Legatum cum Cæſare agit de Gallis Etruria pellendis; hæc quidem licet occulte à Coſmo agerentur, Regem Galliæ minime latuerunt, qui Stroſſio capitali Mediceæ domus hoſti belli Hetruſci provinciam demandavit: quod Coſmum penitus à pacis conditionibus abalienavit: & Ferrarienſem Senis agentem ſegniorem fecit: A Coſmi dein-

copiis munimentum ſub ipſis pene Senarum portis ex inſidiis noctu interceptum; & mox bellum utrimque denunciatum. Senæ arctius preſſæ, vicinis aliquot caſtellis captis, & fontium canalibus reſectis. Multa quoque à Galiis ad obſidionem ſolvendum tentata, quæ irrita fuerunt: præſertim Gallis magno prælio victis; Anno cIↄ Iↄ LV. majori vi Senæ oppugnatæ denique in baſce conditiones conventum eſt: ut Cæſar civitatem ac Remp. Senenſem in fidem ſuam & Imperii acciperet, *Salva libertate* & magiſtratuum antiqua auctoritate; præteritorum oblivio indiceretur, &c. apud Thuan. lib. XV. ita urbs Cæſari dedita, & Galli dimiſſi, una cum multis Senenſibus, qui exilium ſponte amplexi, Ilcini montem conceſſere: ibique novum Senatum & Reipubl. umbram efformarunt.

Senis vero captis præſidium Hiſpanorum & Germanorum introductum; reipubl. ſtatus à Coſmo ordinatus; arma civibus ademta. Vnde multi urbe exceſſerunt. Corſiniano deinde atq; aliquot captis caſtellis, inſtigante Coſmo, copię Herculis portui admotę, qui brevi in Hiſpanorum poteſtatem devenit. Mox Senis non modo nova Reipubl.

forma

forma inſtituta, ſed & omnis libertatis ſpecies prorſus ſublata: denique Cæſar ditionem Senenſium, jure Imperii ad ſe devolutam, Philippo filio conceſſit & reſciſſis pactis à Coſmo conventis ſupremum ac merum in eam rempubl. Imperium, à civibus ipſis in ſe tranſlatum, (eo quippe ipſos partim precibus partim minis adegerat) eidem attribuit, & ædificandarum arcium & quarumvis aliarum rerum etiam citra Senatus & populi conſenſum ordinandarum poteſtatem fecit: quod Coſmus licet in ſui perniciem fieri non ignoraret, prudenter, tempori ſerviens, diſſimulavit: eadem quoque diſſimulatione Pontificis molitiones tranſmiſit; Pontifex cum Gallis fœdus percuſſit, Gallis infauſtum ut poſtea patuit. Crevotium in Hetruria à Cæſarianis occupatum. Anno denique cIↄ Iↄ LVII. magna acceſſio ad Coſmi Florentinorum Ducis fortunam facta eſt, tranſlata in eum à Philippo Hiſpaniarum Rege ingratiis & quod magis mirum eſt invito ipſo qui dabat, Senenſis ditionis, uti à Cæſare parente in Philippum fil. collata fuerat, poſſeſſione: (Quomodo res geſta fuerit diligenter perſcribit Thuanus lib. XVIII.) exceptis Herculis portu, Telamone, Monte argentario,

Orbitello, & Plombini arce quam ſibi Philippus ſervabat. Senis potitus Coſmus, ſic initio magiſtratus ordinari curavit, quaſi adhuc in libera civitate degerent, ſervata magiſtratuum ſupremorum electione, & ablatis rurſus armis: permiſſi dein Senenſes cum Florentinis, & eadem privilegia conceſſa antiquis Senenſium familiis, ſi quæ ademta Senis libertate remanſerant, quæ Florentinis, ut ſic paulatim in unum coaleſcerent & ejuſdem heri jugum ferre in poſterum aſſueſcerent. Senenſes exules qui ſupererant & montem Ilcini & aliquot alia loca tenebant; omni re exhauſti, omne imperium in Gallos transferunt. Anno autem CIↃIↃLIX. pace inter Gallum & Hiſpanum facta, conditionibus inter alia perſcriptum fuit, ut Rex Gall. omnibus oppidis & arcibus in Etruria excederet & iis præſidia deduceret, ea lege ut patritiis Senenſibus & aliis, qui ad Ilcini montem ſe receperant præteritorum memoria condonetur & obtemperantibus omnia bona reſtituantur: ſed illi diu fluctuantes cum etiam Pontifici ſe dedere fruſtra tentaſſent, tandem ab omnibus deſerti, Coſmo ſe dediderunt. Eodem anno Coſmus, Pontifice mortuo interregni occaſione

uſus, Pondium caſtellum in Etruriæ & Vmbriæ limite cepit.

Tum & conjuratio in Coſmum Florentiæ detecta, & in conſcios animadverſum. Anno cIↄ Iↄ LX. Coſmus filiam Ferrarienſi Duci elocavit. Pontifex vero qui ſe è Medicea familia ferebat, ut Coſmum magis extolleret, Hiſpanum ſollicitavit, ut Franciſco Coſmi filio, ſororem ſuam Regis Portugalliæ viduam, in matrimonium traderet, & ne impares nuptiæ viderentur, jus regum & inſignia in illum conferre meditabatur; ſed res minime proceſſit, & magnam Coſmo ubique invidiam concitavit. Tum & Soanum Coſmus Petiliano vi eripuit, & Pontifex ut autoritatem ſuam interponeret à Cæſaris & Regis oratoribus rogatus, eam in Coſmi poteſtatem, altera parte inaudita tradidit, & Coſmi machinationem inſigni violatæ fidei infamia cumulavit. Coſmus dein novum Equitum ordinem, ad Hieroſolymitani imitationem inſtituit, qui de B. Stephani Pontificis nomine appellati ſunt, & ſibi ac ſucceſſoribus ordinis principatum ſumſit. Anno autem cIↄ Iↄ LXII. Franciſum majorem natu filium in Hiſpaniam miſit; ſed & cladem domeſticam inſignem accepit; nam cum

filius ejus Garſias Ioannem fratrem in ſylva occidiſſet, pater mox Garſiam, eodem pugione quo fratrem occiderat, confodit; quod tum aliter in vulgus ſparſum, tanquam uterque morbo interiiſſet: Vxor quoque paulo poſt fatis conceſſit. Anno cIↃ IↃ LXIV. Coſmus publicam imperii adminiſtrationem in Franciſci grandioris natu filii manus reſignavit (is jam XXIV. annum attigerat) titulos ac dignitates ſibi ſervans. Franciſcus dein Ioannam Ferdinandi Imper. filiam in uxorem duxit anno cIↃ IↃ LXV. Diu inter Florentinum & Ferrarienſem de prærogativa dignitatis certatum, cauſam inde Cæſare, hinc Pontifice ad ſe trahente, tandem Pontifex cauſam inſigni præjudicio jugulavit, & Coſmum Magnum Etruriæ ducem creavit anno cIↃ IↃ LIX. Cæſar autem Maximilianus id indignè tulit & per Legatum interceſſit: Magna contentione res acta; ſed Cæſar tandem conceſſit: Coſmus autem anno cIↃ IↃ LXXIV. anno ætatis LV. diſceſſit. Tres filios è priore conjugio reliquit Franciſcum, Ferdinandum Cardinalem & Petrum. Franciſcus jam vivo parente Imperii compos, anno cIↃ IↃ LXXXVII. ſine maſculis hęredibus diſceſſit, eique ſucceſſit Ferninandus frater;

frater; Franciſci filia Heleonora Vincentio Mantuæ Duci nupſerat, Maria poſtea Henrici IV. Gall. Regi nupſit. Ferdinandus anno cIↃ IↃ LXXXVIII. cum bona Pontificis venia Cardinalatu ſe abdicavit, & Chriſtiernam Caroli Lotharingiæ Ducis & Claudiæ Reg. Gall. ſororis filiam in uxorem duxit. Et ann. cIↃ IↃ LXXXIX. Henric III. à Romano Pontif. proſcriptum, conſilio una cum Venetis & Mantuæ Duce, juvit; Salusciarum quidem principatum, pro magna pecuniæ ſumma, pignori oblatum recuſavit; ſed duodecies centena cIↃ. aureorum obtulit. Si certis condicionibus Maſſiliam ſibi oppignorare vellet. Eæ autem erant; ut arces præſidio tenere, & alias ſibi in urbe extruere, ac validis præſidiis firmare ſuo ſumtu liceret, quos Rex refundere cum uſuris teneretur, cum urbem à ſe reciperet. Quod ſumma prudentia ſimul & æquitate Etruſcus facere, videri volebat, ut ſi regnum è tantis tempeſtatibus emergeret, quum vix ſperabatur, merito gloriari poſſet quod Regem tam neceſſario tempore minime deſeruiſſet; ſin periclitari contingeret, hanc præcipuam naufragii tabulam, tanquam optimum tantæ depenſæ à ſe pecuniæ fidejuſſorem haberet &

emporium toto Mediterraneo mari ſitu maxime opportunum, aut ſibi ſervaret, aut Hiſpanis aliquando pro Herculis portu, Telamone & Orbitello, quæ illi in Senenſi ditione tenent, compenſationis loco traderet; quam eandem mentem uſque ad belli exitum conſtanter retinuit, Taxianæ arcis præſidiariis ſemper ſtipendio è ſuo perſoluto & aliis munitionibus in vicinis inſulis exſtructus hoc diligenter interim ſervans, ne urbs Hiſpanorum partibus accreſceret. Poſt nefandam autem Regis cædem, occulto primum favore Regis Henric. IV. proſecutus eſt, & per Thuanum neptis ſuæ Mariæ conjugium alicui è regię ſtirpis proceribus obtulit, & ccc. aureorum cIↃ. ſe nepti pro dote numeraturum promiſit, quæ Rex in ſuos uſus poſſet convertere, aſſignatis in Novempopulonia aliquot ditionis ſuæ oppidis. Rex Henricus IV. anno cIↃ IↃ c. Mariam hanc Franciſci Ducis filiam in uxorem accepit. Anno cIↃ IↃ c IV. Ferdinandus ad incendendas Turcorum naves quæ ad Cæſaream Iuliam in oppoſita Africæ ora hiemabant, triremes inſtruxit; ſed re à Iudæis detecta. conatus irritus fuit. Anno dein cIↃ IↃ c VII. expeditionem in Africam ſuſcepit, ad intercipiendam

piendam & vaſtandam Hipponam; quæ feliciter ſucceſſit, urbe capta & cum ſervari non poſſet, direpta, & ingenti præda abducta. Hactenus è Thuani Hiſtoria. Obiit denique Ferdinandus anno cIↄIↄcix. relicto hærede Coſmo qui anno ſuperiore Mariam Ferdinandi, nunc Imperatoris, filiam uxorem duxerat; ex qua ſuſcepit filium Ferdinandum qui jam rerum potitur, ſed adhuc ſub tutela Aviæ & matris conſtitutus. Obiit autem Coſmus hic ſecundus anno cIↄIↄcxx. menſe Martio. Ferdinandus autem qui hodie rerum potitur contraxit matrimonium cum filia unica Principis Vrbini.

Prin-

Princip. Florentinor. Stemma.

Ioannes Aucarelli F. Capitaneus Iuſtitiæ obiit anno 1428. ei duo filii fuere Coſmus & Laurentius utriuſque genealogiam ſeparatim proſequar.

Coſmus Medices prima ſplendoris famil. Medic. poſuit fundamenta, Pater Patriæ à civib. dictus. obiit ann. 1464.

Petrus Medic. laudabilis Patris æmulator, magis civem quam Principem ſe geſſit. obiit ann. 1472.

Laurentius Medic. Magnus, Princeps Florentinus. obiit ann. 1492.	Iulianus à Paccianis confoſſus ann. 1478.

Petrus Med. in exilium actus periit. 1503.	Ioann. Papa Leo X.	Iulianus Magnificus exul obiit 1516.

Coſmus ob vagas libidines necatus.	Laurentius cum pat. pulſus, Vrbini Princ. à Leon. X. conſtitutus. obiit ann. 1519.

Catharina Henr. II. Gall. R. uxor.	Alexand. Noth. à Car. V. ſocero reſtitutus in adulter. confoſſ. 1537.

Lau-

Laurentius Ioann. Aucarel. F. civis Florent.

Petrus Medices Florentin.

Laurent. Medic. à Petro in exſil. actus.	IoannesMedices exul Gallicas ſecutus partes. obiit ann. 1504.
Iulius. Med. è Concubina, Papa Clem. VII.	Ioannes Ludôvic. ſtrenuus Dux. obiit 1526.
	Coſmus Medices Alexandro agnato ſubrogatus à XLVIII. viris; & à Pio V. magnus Dux nominatus. ob. 1574.

Franciſcus M. Dux II. ob. 1587.	Ferdinand. M. Dux III. ob. 1609.	Petrus Lucret. qui Duc. Bragant. F. in Portugall. duxit.
Maria Hen. IV. uxor.	Coſmus Med. Dux IV. uxor illi Maria Ferdinand. Imp. filia.	
	Ferdinand.	

VIII.

DE

MANTVÆ & MONTISFERRATI DVCATV.

MANTVAE Ducatus partim eſt in Lombardia Ciſpadana, partim in Transpadána; circumvallaturque à Venetorum dominio, ſiquidem Veronenſem agrum habet à Septentrione & ab ortu; à qua parte Ferrariç Ducatum quoque attingit; (ab occaſu autem habet Brixienſe Territorium uti & Cremonenſe). A meridie autem Mutinæ Ducatum habet ac Mirandulanum principatum. Mantua urbs haud dubio antiquiſſima, varia fortuna uſa eſt; anno demum cIↃ CCC XVIII. populi voluntate Ludovicum Gonzagam accepit. is deceſſit ann. cIↃ CCC LX. & Guidonem aut ut alii Philippinum in principatu hæredem reliquit; is diſceſſit anno cIↃ CCC LXIX. poſt ipſum Ludovicus E. Mantuæ capitaneus dominuſque & Vicarius Rom. Imp. perpetuus annis XXI. fuit. huic ſucceſſit Franciſcus filius, armo-

armorum ſtudio ſummam gloriam conſecutus, qui anno cIↃ CCCCVII. deceſſit. Succeſſorem habuit Ioannem Franciſcum F. quem Sigiſmundus Imperatot Marchionem dixit; obiit anno cIↃ CCCC XLIV. diviſo principatu inter quatuor filios; Ludovico maximo natu tribuit Mantuam, Marcheriam, Goitum omnia Veronam verſus ſita; Carolo Regiolum, Gonzagam, Luzariam, Inſulam, Ripariolum, Bozolum, Sanmartinum, Sabulonetam, Gaciolum, Vadianam, Suzariam & Palatium urbis in foro D. Petri, ubi turris; Alexandro, domum ei palatio contiguam Canetum, Rodondiſcum, Marcanam, Caſtellum Ziphræum, Medolas, Caſtilionem Stiverorum, & Oſtianum. Ioanni Lucido in Eccleſiaſtica dignitate locato Rhodigium, Voltam, Caprianam, Cereſariam, Plubecam & Caſtellariam. Poſt Ioannem Franciſcum principatum tenuit Ludovicus ann. XXXII. obiit ann. cIↃ CCCC LXXVIII. Liberos reliquit quinque, inter quos ſua diviſit; Frederico autem natu maximo principatum reliquit. is eximius Princeps obiit ann. cIↃ CCCC LXXXIV. uxorem habuit Margaritam Bavariæ Ducis filiam; è qua tres filios ſuſtulit quorum natu maximus Franciſcus in

princi-

principatu ſucceſſit: *Hic uxorem duxit* Iſabellam Herculis I. Ferrarienſis Ducis filiam, ex qua tres filios & totidem filias ſuſtulit; obiit anno cIↄIↄxix. Fredericus filius illi ſucceſſit, qui ſemper egregiam militaris virtutis laudem tulit;à Carolo V. Dux nominatus ann. cIↄIↄxxx. uxorem duxit Margaritam Guilielmi Palęologi Montisferrati Marchionis F. è qua quatuor filios & unam filiam ſuſtulit: obiitque ann. cIↄIↄxl. Ei ſucceſſit filius Franciſcus puer vii. annorum, principatum pro ipſo adminiſtrante, dum minor eſſet, Hercule Cardinale patruo: anno autem cIↄIↄxlix. Catharinam Ferdinandi Rom. Reg. filiam in uxorem duxit, & anno proximo in lacu Mantuano obrutus interiit. Huic ſucceſſit Guilielmus frater, à Maximiliano II. Imper. in Ducem Montisferrati electus & magnis privilegiis ornatus ann. cIↄIↄlxxiii. Vxor illi Leonora filia Ferdinandi Imp. obiit anno cIↄIↄlxxxvii. & Vincentium annos tunc xxv. natum hæredem reliquit; duxit is in uxorem Magni Hetrurię Ducis filiam, ſororem Reginæ Franciæ; è qua ſuſcepit aliquot liberos: obiit anno cIↄIↄcxii. Illi ſucceſſit filius Franciſcus qui jam ante anno cIↄIↄviii. maximam natu filiam Sabau-

Sabaudiæ Ducis in uxorem acceperat. Sed idem annus qui ipſi parentem abſtulerat & ipſi funeſtus fuit, filiæ filiique unici funeribus, & fatalis: deceſſit enim menſe Decembri anni cIɔ Iɔc xII. unica filia ex uxore relicta; ſucceſſit ipſi frater Ferdinandus Cardinalis. Dux autem Sabaudiæ qui doleret filiæ ſuæ jam nihil in Ducatu Mantuano & Principatu Montisferratenſi reliquum eſſe, filiam & parvam neptem à Ferdinando petiit, quæ cum negaretur, vim paravit, & nobilitate Montisferratenſi variis promiſſis in partes tracta, Montisferratum hoſtiliter eſt ingreſſus, & Trino atque Alba ex inſidiis captis, ad Caſalis & illius arcis obſidionem ſe convertit; ſed cum Ducem Niverniæ ſe illi incluſiſſe, intellexiſſet ſuſtinuit, declarationem edere contentus, qua prætenſiones ſuas in Montisferratum propalabat. Eæ autem ejuſmodi erant; Primo. Cum familiæ Palæologorum maſculi hæredes jam ab anno cIɔ IɔxxxIII. defecerint in Ioanne Georgio; ei quæ ſuperſtes fuerit Margarita filia Guilielmi, ſoror Bonifacii, & neptis dicti Ioannis Georgii, atque in eundem modum avus Sabaudi Carolus ambo deſcendentes à Theodoro Palæologorum parente. Feudorum

autem quæ tam fæmellis quam maribus conceſſa ſunt, eam eſſe conditionem ut licet mas à fæmella deſcendens remotior ſit ab origine quam fæmina, tamen fæmellæ præferatur. Quin etiam cum Violanta dicti Theodori filia Comiti Æmundo Sabaudo in matrimonium traderetur, anno clↄ ccc xxx. diſerte tabulis dotalibus cautum erat, ut ſi contingeret mares è familia Palęologorum quandoque deficere, Marchionatus Dominium ad hæredes & ſucceſſores dictæ Violantæ devolueretur. Secundo jus quod ipſi tanquam Domino feudi competit in terras Ciſpadanas ejuſdem Marchionatus & ultra Tenaram ex pactis conventis inter Ioannem Iacobum Marchionem, & Amadeum Ducem Sabaudiæ, anno clↄ cccc xxxv. à quo tempore dicti Ioannis Iacobi liberi nomine feudi Sabaudis fidem fecerint, & Sabaudo abſolute remiſerint Chivas, Brandis, Settimo & Ozergnam. Tertio ratione Teſtamenti, à Blanca Montisferratenſi Caroli I. Sabaudiæ Ducis uxore facti, in favorem Caroli II. avi præſentis Ducis, tam ratione juris quod ipſi competebat in unam partem Montisferrati, quam nomine dotis, quam Carolus V. Imperator. ei adjudicavit, octua-

octuaginta millium ducatorum: quæ jam ratione ſubducta ad ſummam ſeptingentorum millium ducatorum aſcendant. Dux autem Mantuanus reſpondit, prætenſiones haſce eaſdem eſſe, quas avus præſentis Ducis coram Imperat. Carolo V. protulit, quibus non obſtantibus, Imperator pro Mantuano judicavit. Sed cum non modo plerique Italiæ Principes, ſed & Rex Hiſpaniç è Ducatu Mediolanenſi Mantuano ſuppetias ferrent, tandem pax facta eſt. Sed bellum hoc ingens damnum Mantuano dedit, in quod ſupra millionem aureorum impendiſſe dicitur. Nec tamen hæc pax diu fida fuit ſed ſæpe interrupta & demum anno cIↄ Iↄ c xviii. plene confirmata, & utrimque perfecta. Porro anno cIↄ Iↄ c xxiv. Cæſar affinem ſuum Mantuæ Ducem Generalem ſuum Vicarium per Italiam conſtituit, quo officio Sabaudiæ Dux hactenus functus fuerat.

Iam antè anno cIↄ Iↄ c xxii. gravis controverſia inter Sabaudum & Mantuanum mota fuerat de dignitatis paritate, quæ lis magna contentione inter hos agitata fuit; hoc autem facto Imperator non leve præjudicium cauſæ Sabaudi attulit.

Porro urbs Mantua (inquit Leander) in medio paludum poſita eſt, quas Mincius amnis creat, ut adeo munitum, quam ulla Italiæ urbs, obtineat ſitum: Ampla ſplendideque ædificata eſt & multis ſumtuoſiſſimis ædificiis ornata: omnibus rebus ad vitam humanam neceſſariis cūprimis affluens. Extra urbem alta lataque foſſa cernitur cum valido aggere millia fere xxx. colligens & agri Mantuani partem concludens, quam Seralium vocant; hanc ad urbis tutelam & munitionem Mantuani anno cIↃ cc xLIx. perfecerunt. Tranſito lacu præclara mox apparet villa Marmiroli, à Friderico I. Marchione, magno ſumtu ædificata. Secundum Mincium hinc adverſo itinere Vallecium occurrit oppidum, ubi pons amnis tranſitum jungit. Altius dein ubi flumen è lacū emergit munitiſſimum eſt oppidum Piſcheria cum ponte. Incipit hic Lacus Benaci, (quem hodie Lacum Garde vocant à Caſtrogarda quod juxta ſitum eſt) qui inter Piſcheriam & Rivam xxxv. M. P. in longitudinem patet, latitudo milliarium cenſetur x v. à Salidio ad Occidentalem ripam, ad Gardam aut Lagiſum in Orientali. Rurſus ab urbe Mantua per lævam Mincii ripam x°. lapide

lapide Goitum oppidum; inde quinto Volta, Caprianaque. Cætera loca è Geographis peti poſſunt.

Montemferratum Merula ita deſcribit : Mons eſt perpetuis expanſus jugis totus amænus & fructifer omniumque rerum ad vitam utilium fertilis & colonis admodum frequens. Incipit diurno fere itinere ab Alpibus, planitieque ſeparatur, quæ inter illos colles ac Alpes intercedit. Nihil hic incultum, propter ſoli bonitatem, opportunitatemque. Lævam Tanarus, dextram Padus alluit, nec ullius alveum regio egreditur. Quanto magis autem ab amnibus abſcedunt colles tanto majores amœnioreſque campi inter eos panduntur. Poſt Tanarum ad ejus oſtium quo miſcetur Pado, ubi collis incipit haud procul Baſſiana, ſive Auguſta Vacienorum cernitur: antiquum deinde oppidum Valentia ſequitur. Colli dein Pomarium inſidet, ubi arx tam loci natura quam arte munita. Iuxta eſt Fraxinetum & Caſale S. Evaſii urbs admodum frequens & ſplendidis ornata ædificiis, hodie (inquit Thuanus lib. xv.) principatus Montisferratenſis caput, opibus & nobilitate potens, cujus præcipuæ familiæ ſunt San-Martinorum

& Blandratarum Comitum. Agrum bonum habet & amœnum, tam collinum quam planum, frumenti, vini, cæterarumque frugum fertilem. Dehinc Tanari in dextra ripa Burgetum eſt. Poſt Auguſtam Vacienorum colles Mediterranei undique nitent oppidis, inter quæ Mons Caſtelli, Pavonum & itinere per Montis dorſum incedendo ad D. Salvatorem, ubi arx munitiſſima, item Gerella, Suitianum, Caſtellettum, Lugum, Mons Magnus, aliaque plura.

Rurſus à Caſali per Padi ripam ſi pergas, haud procul duo apparent colles inſtar brachiorum in quæ mons diducitur inter ſe diviſi & flumine circumdati, multaque paſſim hoc ſitu tam in jugis quam convallibus honeſta oppida pagique: nominatim ad Padum Pons Sturæ, ab amne Stura quo alluitur appellatus; Arx hîc tutiſſima: In colle dein ſecundum Padi ripam Caminum, mox Gabianum; ſequitur Verruca, Villaque nova nonnihil à Pado diſtans. Intus ſupra Caſale eſt ad D. Georgium, item Occinnianum honeſtum & frequens caſtrum, ubi vetuſta Montisferrati Marchionum habitatio ſedeſq; fuit. Situ hoc quoque finitimo Burgum D. Martini, Mons Calvus,

Gallia-

Gallianum aliaque oppida complura. Thuanus etiam memorat Villadium caſtellum ſaxo undique prærupto inſidens.

Denique ex Iac. Aug. Thuano operæ pretium fuerit audire quæ ad illuſtrationem Montisferratenſis principatus & cauſam quæ inter Sabaudum & Mantuanum controvertitur facere quivis facile judicabit. Caſalium S. Evaſii vulgo dictum, olim populo frequens & opulentum ob loci commoditatem municipium, quippe in Padi ripa ſitum, neque tamen tunc ullis mœnibus cinctum, poſtea dein variis & amplis privilegiis & immunitatibus ab Imperatoribus ornatum, ac poſtremo meri ac mixti imperii juriſdictione donatum fuit à Friderico I. anno Sal. ſexto ſupra milleſimum centeſimum & octogeſimum; quam & gratiam illis CXXVII. annis poſt confirmavit Henricus. ſed cum poſtea Caſalenſes tanti beneficii immemores cum Ticino, Alba, Pompeia, Vercellis, & Valentio contra Henricum ipſum conſpiraſſent, univerſæ illæ urbes privilegiis & gratia à Cæſaribus conceſſa exciderunt, indicto etiam imperiali exilio, ut Albericus Roſatenſis illius temporis IC. loquitur, hoc eſt, tan-

quam perduelles edicto Cæſareo pro-ſcriptæ ſunt. hujus edicti ſeveritatem veriti Caſalenſes in patrocinium Andronici Palæologi Orientis Imperatoris confugerunt, cujus filius Theodorus Montisferrati principatum tenebat. ea eſt ditio inter Alexandriam & Aſtenſem agrum ſita, quæ à Meridie Liguribus, à Septentrione Pado terminatur Theodoro ſucceſſit Ioannes F. & Ioanni Guilielmus, & poſt eum Iacobus, cujus filius fuit Guilielmus II. qui oppidum primum mœnibus firmavit, & ut civitatis jure atque adeo Epiſcopali dignitate ornaretur, à Sixto IV. impetravit anno cIↃcccc LXXIV. ab eo tempore Caſalium, quod ſecuritatem opes & amplitudinem omnem ſuam Palæologis debebat, poſtquam ab Occidentali Imperio proſcriptum fuit, ſub eorum quoque ditione manſit uſque ad Io. Georgium, qui Bonifacio fratris F. miſerabili caſu inter ludendum occiſo ſucceſſit; quo rurſus paullo poſt defuncto anno hujus ſeculi XXXV, quod nulli maſculi ex illuſtriſſima Palæologorum familia ſupereſſent, ortalis de ſucceſſione inter Ducem Sabaudiæ, Saluciarum Marchionem, & Fridericum Gonzagam Mantuæ Ducem, qui Margaritam Bonifacii II. ſororem

rorem in uxorem duxerat, ſummis ſtudiis & ambitu, ut de re non levi, coram Carolo V. agitata eſt, Caſalenſibus jam tum cauſſam ſuam à Montisferrati cauſſa, tanquam ſingulari jure innixam, ſeparare ſatagentibus, & jura antiqua à Cæſaribus conceſſa in medium proponentibus, beneficiumque illud liberis maſculis deficientibus ad Imperium devolutum dictitantibus. verum pro tempore minime auditi ſunt, & Carolus, qui Friderico Gonzagæ, ne ad noſtras partes tranſiret, gratificari malebat, aditum fæminis ad illud beneficium patefecit, & ſecundum Gonzagam pronunciavit, eique Caſalium cum Montisferrati principatu adjudicavit, non ſine occulta Sabaudi offenſione. ſed cum poſtea Guilielmus Gonzaga Friderici fil. idem ſibi jus à Ferdinando Cæſare confirmari peteret, non primo tenuit, obreptum Caroli fratri contendentibus qui circa eum erant; qua fiducia freti Conradus Mora, & Olivarius Capellius I. C. primariæ inter Caſalenſeis auctoritatis in ſpem libertatis erecti multos ex civibus in ſuas partes pertrahunt, iiſque præeuntibus fit in civitate decretum, ut publicis ſumptibus antiquorum privilegiorum confirmatio à

Maximiliano, qui Ferdinando patri in imperio ſucceſſerat, peteretur, delectique illi ipſi, qui auctores decreti fuerant, ut negotium illud in aula Cæſarea procurarent. igitur Guilielmus Mantuæ dux eo quoque Paullum Æmilium Bardelonum ampliſſimis mandatis egregie inſtructum mittit, qui cauſſam ſuam contra Caſalenſeis tueretur. is cum vetera illa privilegia, quibus ſe Caſalenſes ipſi culpa ſua ab Henrico deficientes privaſſent, revocata & antiquata diceret, & Ioannem Palæologum à Carolo IV. Cæſare poſtea anno ſal. cIↄ ccc IV. in fidem publico inſtrumento acceptum tanquam Montisferrati & Caſalii Marchionem, eique Caſalenſes annuum tributum pactos juxta diploma Cæſareum jurejurando fidem obſtrinxiſſe oſtendiſſet, Maximilianus ſtatuit nihil ea in re innovandum, & Caſalium cum Montisferrati principatu Mantuanis ducibus adduxit. Mola & Capellius ſpe ſua falſi, ultionem veriti, late ac patria relictis diverſi huc illuc abiere; ſollicitatis interim concivibus, ſi quidem occaſio ſe in manus daret, ne ſibi deeſſent, ſed jus ſuum, quod gratia inferiores contra potentiores defendere non potuerant,

vi &

vi & armis tuerentur. & Capellius quidem, homo quam ingenio tam manu promptus, Sabaudo, qui jus ſibi in ea hereditate vindicabat, militabat; ſuſpicioque fuit, quaſi ejus favore factio in urbe foveretur. qua de re multis indiciis ac nunciis & Epiſcopi Alexandrini inprimis literis certior factus Guilielmus Caſalium venerat, cum familia & Veſpaſiano Gonzaga gentili ſuo, ut conſiliis de urbe proditione ab exulibus capienda præverteret; cumque ſe in arcem recepiſſet, diſploſione tormentorum geminata ſigno dato vicinis agreſtibus, ut in urbem armati convenirent, ſummo mane xv. militum vexilla ab agro intra urbem admiſſa ſunt, quibus viribus confirmatior, & irritis Capellii conatibus, qui cum XII CIↃ. peditum venturus dicebatur, redditis, Guilielmus diſcedit, relicto in urbe Veſpaſiano Gonzaga, qui diſcuſſo periculo præſenti per otium in ſuſpectos diligenter inquiſivit, captoſque conſcios ſupplicio affecit. Flaminio Palæologo illuſtris illius familiæ ſpurio, conjurationi participaſſe convicto hoc datum, ut perpetuo carcere capitalem pœnam expiaret; qui paullo poſt ex mœrore obiit in Gotto oppido ad

Mincii

Mincii ripam ſito, ad quod arcem non minus ædificiorum elegantia, quam firmitudine ſpectandam Guilielmus magnis ſumptibus ac cura extruxit.

Ferdinandus Mantuæ Dux obiit anno cIↃIↃcxxvII. menſe Decembr. ſine liberis, ita ut Dux Niverſenſis proximus ſit hæres. Hujus Ducatus & Marchionatus, quod ut liquidius pateat Mantuanorum Ducum ſtemma hic addemus.

Frede-

Frederic. I. Mant. Dux. *ux.* Margarita Montisferrat.

Liberi

Franciſc. Frederic. ſine liberis.

Guilielmus ux. Leonora Ferdinandi Imp. fil.

Ludovicus uxor Henrietta Niverſenſis. obiit 1595.

Vincentius Mant. Dux uxor Mag. Hetruriæ D. filia.

Carolus Dux Niverſii & Rethel.

Franciſc. uxor Dux Sabaud. filia.

Ferdinand. Cardinalis & Mant. Dux.

Filia unica.

VII. De

VIII.
DE
MVTINÆ & RHEGII
DVCE.

MVTINA (inquit Leander Albertus) altiori loco verſus Montes olim fuit, uti adhuc veterum ædificiorum ruinæ demonſtrant. Nunc paulo declivior & paucis ante ſeculis reſtaurata. Ejus dominatum primus Opizo Ateſtinus Raynaldi Ferrarienſis Marchionis filius accepit ann. CIↃ CC LXXXVIII. ann. autem CIↃ CCC XII. Fraſiciſcum Picum Mirandulanum ab Henrico VII. Imperatore. Vicarium Mutinæ conſtitutum, ſic tamen ut integrum urbis jus Imperator ſibi reſervaret. Ex in Paſſarinus, & Butiro Bonacolſius Mantuæ Tyranni invaſere, & tenuere ad annum CIↃ CCC XXVII. Deinde anno CIↃ CCC XXXI. Manfredus Pius Vicarius à Ioanne Bohemiæ R. inſtitutus, mox Principis nomen aſſumſit. Qui illam Opizoni ſecundo Ferrariæ Marchioni conceſſit ann: CIↃ CCC XXXVI. Ex hoc tempore in Ateſtinæ familiæ ditione Mutina perſeveravit

uſque

uſque ad annum cIↃ IↃ x. quo Iul. II. urbem cepit & Maximiliano Aug. ceſſit; à quo anno cIↃ IↃ xiv. Leoni x. pro decem millibus aureorum nummûm pignori data eſt. demum anno cIↃ IↃ xxvii. cum Clemens à Caroli V. legionibus in mole Hadriani obſideretur Alfonſi Ateſtini Ferrariæ Ducis armis recepta eſt. Vnde in illius & Herculis II. ditione permanſit. Herculi II. ſucceſſit Alfonſus II. qui ſine legitimis hæredibus deceſſit. Cæſar tamen filius Alfonſi alterius, qui Alfonſi primi ex contubernio vilis fœminæ gnatus erat, & Iuliæ Roboreæ Guidi Vbaldi Vrbinatis Ducis filiæ, cum Ferrarienſem Ducatum, quod Alfonſus II. obnixè petierat obtinere à Pontifice non potuiſſet, Mutinam, Rhegium Lepidi, & Carporum oppidum aliaſq; ad Imperialem ditionem ſpectantes ditiones retinuit. Quippe hiſce conditionibus cum Pontifice tranſegit: ut è Thuano didicimus lib. cxix. Cæſar cum uxore liberis, ac domeſticis, iiſque qui ipſi hoc bello militarunt à diris Eccleſiaſticis abſolvuntur. P. Aldobrandinus Pontificis Legatus ante diem tertium Kal. Ianuar. Ferrariam non ingreditor. Cæſar ditiones ad ſanctam ſedem non pertinentes & bona propria

propria allodialia ad XL clɔ. aureorum annui redditus, alia item ab Alfonſo Duce profecta paris redditus, hortos ſuburbanos inſuper ac viridiaria quæ Alfonſi fuerant, iis exceptis quæ mœnibus cohærent, ſibi ſervato, cum dimidia parte omnium armorum & machinarum bellicarum; inſtrumenta ac documenta omnia quę ad Sanctam Sedem non pertinebunt ſecum aſportato. Ex Camera Apoſtolica quotannis XVI clɔ. ſaccorum Cerviani ſalis omni tributi onere libera accipito. Hujus tractatus vi Pompoſæ & Bondenæ cœnobia quæ ab Alexandro Cæſaris fratre, poſſidentur XIII clɔ. aureorum annui redditus æſtimata retineto. Paludes territorii Carpenſis, quæ ab Eccleſia Bononienſi poſſidentur & III clɔ. aureorum annui redditus æſtimantur, reſtituantur. Carporum oppidum Epiſcopali dignitate ornator. Romæ eandem ordinis prærogativam, quam Alfonſus Dux olim habuit & nunc habeto. Sancta ſedes ejus patrocinium recipito & omnes ditiones ejus Imperiales contra quemlibet defendito.

Mutinæ & Rhegii Ducatus continet præter has duas civitates, Carpenſe Dominium, Fugnanum atque Cafernianæ

nianæ vallis bonam partem: à Septentrione ſunt Mantuanum & Mirandulanum territoria: ab Oriente Eccleſiaſticum Dominium prope Scultennam: ab Occidente Parmenſis Ducatus; atque à Meridie cum ultra Apenninum extendatur, finitimi ſunt Magnus Hetruriæ Dux & Lucenſes.

Rhegium Lepidi Vrbs eſt perlauta (inquit Leander) nobilis & frequens, omnibuſque rebus ad mortalium uſum affluens, agro, oppido ubere fœcundiſſimoque, ac tritici, fabarum, hordei cæterarumque frugum & vini cum albi, tum helvoli abundante; cœlum habet ſalubre.

Carporum principatum diu tenuit nobiliſſima Piorum familia: Gilbertus autem bonam illius partem Herculi primo Ferrarienſi Duci ceſſit: reliqua pars quæ Alberto ſecundo remanſerat, à Carolo V. Ferrarienſi Duci fuit donata.

Grafiniana vallis (inquit Leander) ultra citraque Sercium amnem jacet (qui ex Apennino oritur ſupra Syllanum & per mediam Caferonianam & propter Lucam tandem mari illabitur) quæ vicis caſtelliſque haud infrequentibus nitet: altiuſque in amnis dextra Caſtellum novum cogno-

mine Graſinianum, pernobile ac opulentum & negotiatoribus frequens olim cum aliis plurimis hujus *tractus* in ditione Bononienſium, nunc in Ferrarienſium.

Porro Mutinæ Ducis filius (nam & connubia Principum noſcere utile & neceſſarium eſt) anno CIↃIↃC VIII. filiam Ducis Sabaudiæ uxorem duxit: quæ obiit anno CIↃIↃC XXVI.

IX.
DE
PARMÆ & PLACENTIÆ
DVCE.

FARNESIORVM potentia ſub Paulo III. Pontifice primum adolevit, qui ſueto Pontificum more, filio ſuo Petro Aloiſio, primo Novariam urbem à Cęſare Carolo V. impetravit; dein nepoti ſuo è Petro Aloiſio Octavio, Margaritæ Auſtriæ Cæſaris filiæ & Alexandri Medices Florentiæ Ducis viduæ nuptias conciliavit; & Camertium principatum, poſt Franciſci Mariæ Ruveri vel Roborei Vrbinatium Ducis obitum, ab hærede illius extortum; cauſa quæſita, quod jam olim ad Eccleſiam per defectum maſculi hæredis devolutus eſſet; grandique pecunia cunctis qui aliquid juris in illo prætendere poterant perſoluta, Octavio Farneſio nepoti ſuo una cum Nepte ditione & Ducatus inſignibus beneficiario jure conceſſit, quũ ipſum paulo ante in ejuſdem Roborei defuncti locum Vrbis præfectum dixiſſet.

Anno autem cIↄ Iↄ XLIV. Parmam & Placentiam à Gallis olim conſervatas, demum Eccleſiæ ademtas, Petro Aloiſio attribuit, Camertium principatu & Nepe Dominio, quæ contracto cum Octavio nepote & Margarita Auſtria matrimonio, avus ipſis liberiſque ipſorum conceſſerat, permutationis titulo in locum illarum civitatum viciſſim Eccleſiæ attributis, cum penſione VIII cIↄ. aureorum, ut ſcribit Thuanus, vel ut Onuphrius x cIↄ. aureorum annuo tributo impoſito. Rem graviſſime tulit Cæſar, quippe qui has civitates ad Mediolanenſe imperium pertinere contenderet: itaque licet urgeret Pontifex, ut id ratum haberet Cæſar, ille primo excuſare & tergiverſari, ad extremum dicere ſuarum non eſſe partium, ſiquidem illæ civitates Eccleſiaſticæ ditionis eſſent, de his ſtatuere; ſi vero ad Imperium pertinerent, non poſſe ſe in ditionis ac dignitatis Imperialis præjudicium illas alienare.

Petro autem Aloiſio omnibus vitæ ſceleribus infami, (& imprimis immani illo facinore, in Coſmum Gherium Epiſcopum Faventinum patrato, quem primo fruſtra blanditiis tentatum, ad extremum ſpecie colloquii in

ſecretius

ſecretius cubiculum ſevocatum, ope ſervorum, quamlibet renitentem, per vim compreſſerat; unde ille ex mœrore animi paulo poſt deceſſit;) & alioqui ſubditis ſuis ſupra modum inviſo; à conjuratis nobilibus trucidato; Placentia à Cæſarianis intercepta fuit; Parma ægre à Pontificiis conſervata, cui mox à Pontifice Camillus Vrſinus cum valido præſidio fuit impoſitus. Cumque Pontifex in Rege Galliæ adverſus Cæſarem concitando fruſtra fuiſſet; placandi Cæſaris conſilium cepit; mittitur Julius Vrſinus qui Margaritæ filię & nepotum nomine Cæſarem exoraret, ut Farneſios, quos in fidem accepiſſet & adfinitate ſibi junxiſſet tuendos ſuſciperet ac Placentiam ipſi per mortem patris, deteſtanda fraude occiſi, ablatam reſtitui impetraret. Sed à Granvellano ad quem remiſſus erat Legatus objectis P. Aloiſii mortui criminibus & inſigni perfidia, quod homo quem Cæſar adfinitate ſua dignatus eſſet tanti beneficii immemor ad Galli partes tranſiiſſet; cujus perfidiæ conſcium fuiſſe ipſum Pontificem ajebat, neque enim patris injuſſu tantas res moliri auſurum filium, quas ſine illius opibus exſequi non potuiſſet: Etiam Parmam Cæſar reddi poſtulat,

compenſatione ampla ultro oblata; ea non accepta, Iulius cum Cæſaris literis peramanter ſcriptis, re nihilominus infecta, ad Pontificem revertitur. Rurſus ſemel atque iterum Iulius ad Cæſarem mittitur, qui de Placentiæ reſtitutione eum urgeret; quam cum ad ditionem Eccleſiaſticam pertinere pernegaret Cæſar, Iulius contra & Placentiam & Parmam, poſtquam oppignoratæ fuiſſent, ex novo fœdere in Eccleſiæ Romanæ ditionem tranſlatas diceret, Cæſar fœderis tabulas exhiberi poſtulat, lætitiam animi præ ſe ferens ſi ſibi ex fœdere facultas daretur, qua ſine invidia rerum Imperii alienatarum, Farneſiis, quos filiorum loco habeat, gratificari poſſet: ſed cum tabularum tantum exemplum exhiberetur, deſcriptum è Codice in Hadriani Mole adſervato, in quem jura R. E. referri ſolent, & ſe ejus minime memorem Cæſar diceret; miſſus Didacus Vrtadus Mendoza Senenſium præſes, qui archetypum inſpiceret; quod cum manu Cæſaris ſubſcriptum non eſſet, nullius fidei eſſe judicatum fuit.

Pontifex de reſtituenda Eccleſiæ Parma & Camertium ditione Octavio nepoti cum ccc. aureorum millibus, reſoluta permutatione, rurſus concedenda,

denda, quod minore cum invidia fieri poſſe exiſtimabat cogitare cœpit; verum Octavius qui non deſperaret ſe aliquando cum Cæſare tranſigere poſſe, induci non potuit ut Parma excederet. Interim dum Cæſaris animus placaretur, ſe veluti in Regis Galliæ tutelam dedit, à quo & Conchyliati torquis honore ornatus & L. haſtatorum equitum præfectura donatus eſt. Pontifex à Cæſarianis, ſpe Senenſis ditionis, compenſationis loco, pro Parma & Placentia accipiendæ, aliquandiu eluſus. Rex autem Galliæ qui arma in Italiam transferre cogitabat, Pontificem ſollicitabat ut Parmam Horatio alteri nepoti, quem ſibi generum deſtinabat, traderet: Coſmus vero Pontificem ad Cæſaris partes pertrahere conabatur & Octavii conſilia cum avo reconciliare: quæ cum non ſuccederent: Octavius de aſtu ſeu vi invadenda Parma præter avi voluntatem conſilium cepit: ſed ſpe ſua falſus, cum Cæſare tranſigendum ducens, ad Cardinalem fratrem dat litteras, ut Pontificem de rerum ſuarum ſtatu certiorem faceret, & ab eo impetraret, ut ſibi Parma reſtitueretur; alioquin fore, ut cum Gonzaga tranſigeret & injuſte ſibi ablata Cæſaris ope & armis perſeque-

retur: has literas cum Cardinalis Pontifici exhibuiſſet, ita ſenex excanduit, ut in animi deliquium incideret, & febri contracta intra triduum decederet.

Poſt Pontificis obitum à Cardinalibus juſſus Vrſinus, ut Parmam Octavio traderet, tamen recuſavit: Sed cum Iulius III. Pontificatum ſuſcepiſſet anno cIↄ Iↄ L. Parmam Octavio reſtituit & ſummam Eccleſiæ præfecturam confirmavit: cumque videret Parmam, vicino tam formidoloſo hoſte, non niſi prçſidio teneri poſſe, initio in eam rem libenter pecuniam contulit; ſed mox ſententiam mutavit, alienoq; ſe prorſus ab Octavo animo eſſe oſtendit; & cum Octavius ſe in Regis Galliæ tutelam dediſſet, Pontifex præcipiti animo Octavio bellum indixit: quæ res Cæſarem & Regem Galliç rurſus commiſit. Anno demum cIↄ Iↄ LVI. Coſmi interventu Octavius Farneſius Parmæ Dux cum Cæſare ſocero reconciliatus eſt, accepta Placentiæ, Novaræ, ac Novarienſis territorii & caſtellorum in Parmenſi agro à Cæſarianis occupatorum poſſeſſione, hiſce legibus, ut Placentiæ arcibus præſidium Hiſpanorũ accipere & illud ſuo ſtipendio alere teneretur, manerent Imperio & R. S. ſalvæ rationes, quas in Parmẽſi ditione habẽt, &c.

Obiit

Obiit Octavius admodum ſenex anno cIↃIↃ LXXXVI. Cum Margarita illius uxor Caroli Cęſaris filia naturalis paulo ante Ortonæ, quæ illi dotalis erat civitas in regno Neapolitano, fatis conceſſiſſet. Succeſſit Alexander filius rebus in Belgio geſtis nobilis: qui anno ſuperiore cum in Antvverpiæ obſidione hæreret, Philippum Hiſpaniarum Regem eo perpulerat, ut Placentinam arcem quam Hiſpani hactenus retinuerant, pene invitus reſtitueret arciſque poſſeſſionem Ranutius Alexandri filius avi nomine caperet. Hic ann. 1592. deceſſit, ætatis XLVII. duos filios relinquens ex Maria Luſitana, Ranutium qui ipſi in ditionibus ſucceſſit, & Odoardum, qui poſtea in collegium Cardinalium cooptatus fuit; Margarita filia poſt nuptias cum Mantuæ Duce, conjugio inhabilis judicata, in cœnobium Placentiæ ultro commigravit.

X.

DE

VRBINI

DVCE.

ROBOREORVM gens, quæ originem ex Savona humili admodum loco habet, à Sixto IV. condita, à Iulio II. evecta, à Pontificibus qui deinceps ſecuti ſunt, pene oppreſſa fuit. Nam Franciſcus Maria Ioannis Mariæ F. Raphaëlis qui Sixti IV. frater fuit, N. cum ex jure matris Ioannæ Guidi Vbaldi Feltrii ſororis in Vrbini principatum ſucceſſiſſet, à Leone X. proſcriptus & multis ac variis modis vexatus, tandem ſub Hadriano, ac deinde ſub Clemente, ſub quo fœderatorum exercitus in Italia Dux fuit, aliquantum reſpiravit. Sed cum commoditate loci & proximitate allectus Camertium ditionem cum Vrbini principatu conjungere cuperet, occaſionem quæ ſe in manus dabat, minime prætermittendam exiſtimavit. Ioanne Maria mortuo ultimo ex familia Varanorum, unica filia ex Catharina Ciboa legitimo matrimonio ſuſcepta ſuperabat: eam Franciſcus Maria

Maria à matre, quæ ſibi & filiæ metuebat, vixque ſe contra Sarram Columnam Matthiæ Varani ſpurii ſocerum tueri poterat, Guido Vbaldo filio uxorem facile impetravit. Ita Camertium ditione potitus eſt, quouſque Paulus III, qui liberorum ad opes provehendorum cupiditate ſupra modum flagrabat, Camerteis, tanquam ad Pontificiam juriſdictionem pertinentes & per vim nullo titulo uſurpatos, ab eo repetiit. Iamque res ad arma ſpectabat, nec generoſus vir tot Palmarum Dux adduci poterat, ut qui Leonis tam vegeti potentiæ reſtitiſſet, effœti & decrepiti ſenis comminationibus victas manus daret. Sed cum ſub id tempus jam rebus omnibus ad bellum paratis, fato conceſſiſſet, Guidus Vbaldus diſpar patri filius, Venetorum & Coſmi novi Florentiæ Ducis promiſſo auxilio deſtitutus, ut ſine periculo cætera oppida retineret, Camertium poſſeſſione ceſſit, quos mox ambitioſus & indulgens Senex Octavio Nepoti attribuit.

Hæc è Thuano. Guidus hic Vbaldus ann. 1547. mortua priore uxore, Victoriam Farneſiam Pontificis neptim in matrimonium accepit. Homo alienis auſpiciis & ſumtibus militare ſolitus, cujus

cujus alioquì ditio optimo milite abundat & unde per Picenum in Samnium deſcenſus in promtu eſt.

Anno cIↃ IↃ LIV. copiarum Pontificiarum præfectus: à Paulo IV. ab Eccleſiæ gubernaculis remotus: inde à Rege Hiſpaniæ Velleris aurei eques eſt factus, anno 1569. obiit anno 1574.

Succeſſit illi filius Franciſcus Maria II. Princeps humanus & literarum amans; uxor illi Lucretia Eſtenſis Herculis II. Ferrariæ Ducis filia. Scribit Boterus lib. XIV. Hunc, cum jam ſenex eſſet & ſine prole, vereretur que, ne orbitate ſua & obitu, Ducatus caduci jure ad Eccleſiam devolveretur, votum D. Franciſco de Paula nuncupaſſe, atque ex ea prole maſcula auctum, votum Auguſtæ Turonum perſolviſſe anno 1607.

Autor incertus qui anno 1624. rationem principatuum Italiæ inivit, de hoc Duce ita infit. Ducatus Vrbini paulo antiquior eſt Parmenſi, ad Roboreorum familiam pertinens per Iulium II. P. multum auctus, qui nepotem ſuum familiæ Montisfeltrii, quæ tum Ducatu potiebatur per connubium inſevit: periculum eſt ne Ducatus hic ad Eccleſiam revertatur haud ſecus quam Ferrarienſis, quandoquidem

dem eiſdem conditionibus ab Eccleſia in feudum tenetur. Dux quippe octuagenarius jam ante paucos menſes Principem filium unicum amiſit, qui uxorem reliquit prægnantem, unde ſucceſſio incerta eſt, quippe cum tantum in maſculum cadat. Papa autem ægerrime tulit, quod Dux nuper admodum, Hiſpanum de tutela appellaverit, ſerioque poſtulaverit, ut ſtatus ſui rationem habere dignaretur, haud fruſtra ſuſpicatus, Ducem iſta moliri in juris Eccleſiæ præjudicium. Cæterum Ducatus hic peropportunus eſſet Eccleſiæ ſtatui, ſiquidem limites conjunctos & permixtos habent verſus Marchiam Anconitanam, ipſeque Ducatus, ſolo gaudet fertili, habetque quinque aut ſex oppida, & annuum redditum trecentorum aut quadringentorum cIↃ. coronatorum. hæc ille.

Mercurius Gallicus de hiſce rebus ſcribit in hunc modum tom. x. ad annum cIↃIↃcxxiv. Iulius II. P. R. cui magis curæ fuit exaltatio familiæ ſuæ quam Italiæ quies, Ducatum Vrbini Laurentio Mediceo ablatum in nepotes ſuos contulit, additis Piſauro, Senegallia, & Ducatibus Montisfeltrii & Caſtelli Durantis, quæ feuda Imperii eſſe dicuntur. Porro feudorum Eccleſiaſticorum

ſiaſticorum ea eſt natura & conditio, ut ſoli mares iis inveſtiantur, neque fœminæ quicquam juris in iis ſibi poſſint arrogare. Dux Vrbini qui hodie vivit filium unicum habuit, qui nuper ſubitanea morte deceſſit; relicta uxore prægnante, magni Ducis Florentiæ qui hodie rerum potitur amita, quæ paulo poſt filiam enixa eſt; quare Ducatus Vrbini poſt obitum præſentis Ducis abſque dubio ad patrimonium Eccleſiæ rediturus eſt, neque umquam alteri infeudari poterit, propter bullas Papales, quas Papæ & Cardinales ſolemni juramento ſe obſervaturos promittunt. Iunior hic Dux paucos dies obiit ante Papam Gregorium X V. Vrbanus VIII. qui illi ſucceſſit nihil prius habuit quam operam dare ut Ducatus Vrbini patrimonio Eccleſiæ ſine ulla contradictione aut imminutione reuniretur: atq; in hunc finem, tres prælatos quibus fidebat, ad vicinas Ducatui provincias dimiſit, cum poteſtate quantas poſſent copias cogendi, ſi quid in Vrbinate Ducatu moveretur. Cauſa præcipua erat, quod Papæ innotuiſſet, Florentiæ conſilium captum eſſe de connubio inter Ducem Hetruriæ & filiolam hanc contrahendo, idque conſcio & authore Imperatore.

tore. Imperator quippe Comitem Franciſcum Gambaram legaverat ad Vrbinatem, in ſpeciem quidem ut ipſum conſolaretur, revera autem ut ab ipſo impetraret ut Ducatum Montisfeltrii & Caſtelli Durantis haud invitus pateretur poſt obitum ſuum ad Imperium redire, ea conditione ut neptis illius iiſdem inveſtiretur, & per conſequens Magnus Dux qui ipſi maritus deſtinabatur. Hæc petitio nequaquam ita à Duce Vrbini fuit accepta, quam ſperabatur; Dux enim qui reliquam ætaté quiete tranſigere deſiderabat reſpondit, ſe Ducatum Vrbini & terras illi conjunctas, tenere à ſede Apoſtolica beneficio Sixti IV. & Iulii II. itaque non licere ſibi conſenſum præbere ulli rei quæ juri ſedis illius præjudicare poſſit; Imperatori autem, ſe defuncto, integrum eſſe cum Papa experiri. Quod frigidum Ducis reſponſum parum placuit Comiti, minuſque Conſiliariis Magni Hetruriæ Ducis. Papa eodem tempore ad Ducem Vrbinatem miſit Cardinalem Cennini, qui ab ipſo haud invito impetravit, ut ſolemniter profiteretur, ſe Ducatum Vrbini & terras omnes illi conjunctas, tenere à ſede Apoſtolica, & ut poſt deceſſum ſuum deficiente maſculo hærede

rede ad patrimonium Eccleſiæ rever-
terentur, jam tum velle & percupere.
Itaque Papa apud Ducem Hetruriæ in-
ſtitit, ut & ipſe tanquam futurus fi-
liolæ Ducis Vrbinatis maritus, decla-
rationem hanc ratam haberet, quod
& poſt aliquot tergiverſationes tan-
dem obtinuit. Verum cum Papa jam
omnia ex voto ſe conſecutum putaret,
incidit res, quæ bene coaleſcentem in-
ter ipſum & Ducem Vrbini amicitiam
pene diſſolvit; Papa quippe ut res ſuas
in Ducatu melius ſtabiliret, & conſilia
Ducis atque aliorum penitius ſcruta-
retur, Santorium ad Archiepiſcopa-
tum Vrbinatem promovit, virum qui-
dem doctum, ſed rudem & ingenii fer-
vidi atque adeo violenti; qui ſimul ac
Epiſcopatum adiiſſet, cum ſe in Ducis
gratiam inſinuare eumque omni offi-
ciorum genere demereri debuiſſet, ob
ceremonias quaſdam cum ipſo alter-
cari & in conſiliis ita diſſidere ab ipſo
cœpit, ut etiam minaretur; quibus re-
bus Dux ſupra modum irritatus, loca
pleraque munire & novis præſidiis Flo-
rentinorum & Neapolitanorum fir-
mare inſtitit; quæ cum animi à Ponti-
fice abalienati, & eorum quæ ante
promiſerat pœnitentis haud dubio in-
dicia à pleriſque acciperentur, Pontifex
haud

haud leviter angebatur; quibus acceſſit incertus rumor, Ducem Hetruriæ qui interim Ducis neptem ad ſe traduxerat, de matrimonio jam minus minuſque cogitare, ſed de illa Imperatoris filio elocanda agere; quo futurum erat ut Imperator jus ſuum eo impenſius urgeret, & Rex Hiſpaniæ, qui Papæ potentiam tanta acceſſione augeri invitus animadverteret diſſidium inter Papam & Imperatorem aleret, quantum poſſet. Ducatus autem Vrbini (inquit author) valet circiter trecenta millia coronatorum annui redditus; abundatque viris militaribus, qui inter omnes Italos longe excellunt, & armorum uſu, & numero. Decem habet Epiſcopatus, duos portus maritimos, ſeptem aut octo arces bene munitas; denique peropportunus eſſet Dominio Eccleſiaſtico, quod illius acceſſione ab uno mari ad alterum ſe extenderet. Neptis autem Ducis abſque hoc etiam ditiſſima futura eſt, nam avus præter hunc Ducatum in regno Neapolitano poſſidet L. mill. coronatorum annui redditus, quos percipit è variis agris & dominiis: itemque terras allodiales quamplurimas in ipſo Ducatu, & trecenta aut quadraginta millia ducatorum in

ſupellectile aliiſque mobilibus bonis. Quid multa, dos illius haud dubio duas myriades aureorum ſuperabit; neque facile Dux Hetruriæ locupletiorem ſponſam poterit reperire. *Hæc ille* ad annum 1624. Ad annum autem 1626. narrat: Vrbanum VIII. cum animadvertiſſet Leopoldum Auſtrium Argentinenſi & Paſſavienſi Epiſcopatibus relictis, cum Ducis nepte conjugium meditari, (inque illum finem jam ab Imperatore feuda Imperialia poſt diſceſſum Ducis impetraviſſe;) neque quicquam ſibi negotii cum Imperatore intercedere cuperet, Papa rem aſtu ita tractaſſe, ut Dux adhuc ſuperſtes, ipſi Ducatum omnem ceſſerit centum millibus ducatorum pro machinis, armis & reliquo apparatu bellico arcium ſuarum acceptis; atque ita Papam jam Ducatus Vrbini potentem factum; & dominium Eccleſiaſticum ſupra centum viginti milliaria in longitudine, à Terracina & ultimis regni Neapolitani limitibus, ad fines uſque dominii Venetorum; ab oſtio autem Tiberis ad Anconam uſque juxta mare ſuperum integram Italiæ latitudinem obtinere.

XL. IV.

XI.

IVDICIVM

Illuſtriſſ.

CARDINALIS OSSATI

de Italiæ Principum potentia & affectu erga Papam aut alios Principes; in Epiſtola ad Regem Galliæ anno 1597. *In controverſia Papæ cum Ferrarienſi Notho.*

QVANTVM (inquit) ad Principes Italiæ in genere attinet, Majeſtas tua minime ignorat, quanta invidia Principes inter ſe flagrent. Vix unus reperitur, qui vicini ſui potentiam augeri cupiat, niſi forte quia incrementum unius, deminutio eſt alterius potentioris, cujus potentia adhuc magis invidioſa eſt. Hæc invidia vel maxime Italorum Principum animos occupat, & imprimis nolunt plerique omnes Papæ potentiam in temporalibus creſcere, quippe cum in ſpiritualibus ſupremus ſit totius Chriſtianitatis, ita ratiocinantur, illum armis ſpiritualibus & cenſuris Eccleſiaſticis,& ſola infula ſine ullis armis temporalibus, ſub jugum miſiſſe aliquando maximos Principes, Reges, & Impera-

 perato-

peratores longe potentiores quam ſunt hodie omnes & ſinguli Principes Italiæ conjunctim; & verentur ſi ſupremæ huic potentiæ ſpirituali, jam ſatis per ſe formidabili, inſignior aliqua poteſtas temporalis acceſſerit, qualis lapſu temporis per tot feudorum Eccleſiaſticorum ad patrimonium Eccleſiæ reditum abſque dubio ſperari poteſt, ſe nequaquam ipſi pares eſſe poſſe, quandocunque cum ipſis voluerit contendere. Fatentur nihilominus pleroſque Papas bonos eſſe ac juſtos; ſed nonnumquam inter illos reperiri à quibus nihil humani alienum ſiet; atque in eum finem ad memoriam revocant bella ſingularia quæ Pontifices aliquando adverſus Principes & Reſpublicas Italiæ geſſerunt. Quibus addunt, nunquam defuturas occaſiones & cauſas diſſidiorum inter Pontifices & Principes Italiæ, vel ratione Iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, cujus reſpectu Pontifex ut plurimum de omnibus queritur & hodie maxime de Hiſpanis in Ducatu Mediolanenſi, & magis adhuc in Regnis Neapolitano & Siciliæ.

Sed ut de ſingulis jam particulatim agamus; Rex Hiſpanię vel maxime iniquo animo feret Papæ potentiam in temporalibus incrementum capere, cum

cum ſibi conſcius ſit, quemadmodum meliorem & potiorem Italiæ partem poſſidet & limites cum Eccleſiaſtico dominio conjunctos habet, ita etiam crebrius & quaſi quotidie Sanctæ Sedi, tam in Iurisdictione, quam juribus Eccleſiaſticis injuriam facere. Solus quoque omnium Principum exterorum in Italia dominatus poſſidet, Principeſque Italiæ illius ſolius dominationem & viciniam haud ſatis æquo animo ferunt; idem quoque particulariter potentiam Pontificis temporalem reformidat, quæ ſupra alios illius ruinam & libertatem Italiæ, quam Hiſpani opprimunt, poteſt promovere; quemadmodum aliquando nonnulli Papæ tentarunt facere & haud ita pridem Paulus & Pius quartus & Sixtus quintus, ſi diutius ſuperfuiſſet. Quinetiam Cæſar Eſtenſis illum judicem à Papa poſtulat, & Pontificem rogat ut litem hanc arbitrio Majeſtatis Archicatholicæ velit deferre.

Poſt Regem Hiſpaniæ, meo judicio, Veneti omnium minime optabunt Ducatum Ferrarienſem ad Sanctam Sedem reverti, tum quod ſapientiſſimi ſunt mortales, & dominii ſui retinentiſſimi quique diligentiſſime proſpiciunt omnia quæ ipſis aut prodeſſe

aut obeſſe poſſent, tam è vicino quam è longinquo; tum etiam quod præoptent vicinum habere particularem potius Ducem Ferrarienſem, quam Pontificem, Ducem Ferrarienſem & prætérea tot aliorum principatuum Dominum. Accedit cauſſa peculiaris quæ illos imprimis movet, quod jam dudum è Ducatu Ferrarienſi uſurpaverint Comitatum Rovigo, atque alias ditiones, quæ una cum Ducatu Ferrarienſi ad Sanctam Sedem reduci debere dicuntur: quare ſi Ducatus ipſe dominio Eccleſiæ reſtituatur, & reuniatur, difficulter ſeſe excuſare poterunt ab iis, quæ ipſi jam detinent, ſimiliter reſtituendis.

Magnus Hetruriæ Dux tantumdem aut amplius, incrementum & exaltationem Sanctæ Sedis ſuſpectam habet, quam alius quivis Italiæ Princeps, quia non ſolum fines dominiorum ſuorum cum ipſa conjunctos habet, ſed quaſi permixtos & terris Eccleſiæ inſertos. Præterea Ducatus Florentinus haud ita antiquus eſt, ut Reipublicæ Florentinæ & Senenſis memoria jam excidiſſe potuerit ex animis multorum, imo ne Pontificis quidem; & quædam diffidentiæ mutuæ inter hos Principes tam vicinos indicia, animadvertere eſt:

Sedeſque

Sedeſque Apoſtolica jus aliquod ſibi vendicat in nonnulla Hetruriæ loca, quorum unus eſt Burgus S. Sepulchri. Cæterum Cæſar Eſtenſis ſororem magni Ducis in matrimonio habet, & ex illa liberos, qui ſunt magni Ducis cognati, quare haud fruſtra plerique indicant, ipſum Ducatum Ferrarienſem affini ſuo & cognatis, quam Papis, præoptare.

Dux Mantuanus limites jungit cum Ducatu Ferrarienſi, & affinitate junctus eſt tam cum familia Eſtenſi, quam cum Magno Hetruriæ Duce, quippe cujus ſoror uxor fuerit poſtremi Ducis Ferrarienſis & jam vidua ſit, ipſe autem cognatam magni Ducis in matrimonio habeat. Mater illius è familia Auſtriaca fuit, amita Imperatoris, & cognata Regis Hiſpaniæ: Nihilominus certior factus ſum, illum auxilia ſua prolixe Pontifici detuliſſe contra Eſtenſem, & jam tum conatum eſſe, oppidum Ducatus Ferrarienſis in finibus Mantuanis, Breſſet nomine, ex inſidiis intercipere. Quinetiam (præterquam quod alias forte cauſas & prætenſiones habere poteſt) Dux Ferrarienſis nuper defunctus, ſorori ipſius viduæ, tantum ad vitam reliquit quatuor millia coronator. annui redditus,

Comes Mirandulę vicinus eſt utriuſque Ducis & Ferrarienſis & Mantuani, habetq. in matrimonio Cæſaris Eſtenſis ſororem; & ſunt qui ipſum jam illius partes amplexum dicant, ſed neutiquam veriſimile eſt, illum adeo præcipitem fuiſſe, cum ſatis tempeſtive venire poſſit, & gratias à Sancta Sede expectet, & ab hoc ipſo Pontifice, tam ſibi quam fratri ſuo Alexandro: & jam certior fio ipſum Pontifici ſignificaſſe ſibi propoſitum eſſe neutrarum partium eſſe.

De Sabaudiæ Duce quid dicam neſcio, & forte ne ipſe quidem novit, cui potiſſimum adhæreat, tantum ipſi negotii eſt domi credo equidem niſi tam egregie à M. T. per Dediguerium fuiſſet caſtigatus, & arrogantia fuiſſe futurum, ut parum curaret cui potiſſimum Ferrariæ Ducatus cederet, & à quocunque tandem illum ſe abripere poſſe ſperaret, non minus quam Marchionatum Saluciar. Regi Galliæ eripuit, etiam eo tempore quo conventus omnium ordinum Regni agebatur; hoc facto evidenter demonſtrans, ſe ne flocci quidem facere Majeſtatem Chriſtianiſſimam, neque totam adeo Galliam; cujus facinoris caſtigatio, ad exemplum poſteritatis, divina provi-

dentiæ

dentiæ fortitudini & felicitati M. T. fuit reſervata.

Nihil hic de Vrbinatium Duce dicam, quia, licet Cæſar Eſtenſis ſit illius è ſorore nepos, & ipſe Dux defuncti Ducis Ferrarienſis ſororem in matrimonio habeat, tamen propter divortium ipſius ab uxore jam à longo tempore, hæc affinitas potius decrementum, quam incrementum attulit, harum duarum familiarum amicitiæ & mutuæ concordiæ. Dux autem Vrbinatium cum ſe poſtremum familiæ ſuę marem animadverteret & Ducatum poſt obitum ſuum neceſſario ad S. Sedem rediturum non ignoret, potius contemplationi quam actioni ſe addixit, videturque omnino quiete vitæ periodum velle abſolvere. præterquam quod certo cognoverim ipſum ad literas Cæſaris Eſtenſis, poſt mortem poſtremi Ducis ad ſe ſcriptas, ita reſpondiſſe ut & titulis honoris parceret, neque illum Ducem Ferrarienſem agnoſceret: & certe minus vicinus eſt directo Domino, quam ut ipſi ullum præjudicium auſit facere.

Non magis de Genuenſi Republ. hic loquor, quia præterquam quod potentia illius tantum mediocris ſit, compoſita eſt ex hominibus, qui plus ſuarum

rerum ſatagunt, quam publicarum; & cum Regi Hiſpaniæ obnoxii ſint, cauſas habent partim metuendi ipſum & nihil quod ipſi ingratum ſit faciendi, partim propter injurias quas quotidie ab illo accipiunt, favendi illis qui ipſum in ordinem poſſent cogere & ipſos ab tyrannide illius liberare: & certe ſe nonnihil Pontificis commodis ſtudere, ipſique placere velle demonſtrant.

Lucenſis Reſp. tam exigui momenti eſt, ut non ſit operæ precium illius hic meminiſſe, aut illius rationem habere; metuit quippe vicinos ſuos omnes, & Ducem Ferrarienſem tam iniquum experta eſt in finibus dirimendis, ut pejus timere ab Eccleſia neutiquam poſſit.

XII.

DISCURSUS POLITICUS DE PRINCIPIBUS ITALIÆ,

Quo animo & inter ſe, & erga Regem Hiſpaniæ affecti ſint, & de ſingulorum viribus, è Gallico Anonymo ſcripto.

REx quidem Hiſpaniæ magnam Italiæ partem tenet, ſed non magna emolumenta ex Regnis illis & Provinciis percipit, quia expenſæ rationes, acceptæ aut æquant aut non raro ſuperant. Quemadmodum autem ingenia ſubditorum illius in Italia multum inter ſe diverſa ſunt, ita etiam rationibus multum diverſis ab ipſo reguntur: Neapolitanis quippe impotenter, Siculis gratioſe, Mediolanenſibus temperate dominatur: Neapolitani enim natura ſua arrogantes, ſeditioſi, ſemperque avidi rerum novarum, & jugum Hiſpanicum impatienter ferunt, & niſi tam duriter haberentur facile excuterent. Variis autem mediis

utitur ad mutabiles hoſce populos in officio, continendos, nam peſſimum quemque & ſeditioſiſſimum per crebros delectus exhaurit & alio ad bellum in Germania aut Belgio gerendum traducit; potentiores vero vanis titulis & honoribus, quorum ſupra modum ambitioſi ſunt, ſibi conciliat atque devincit, cum nullis niſi Hiſpanis, aut ſibi ſerviliter addictis principalia & utiliſſima Regni munia mandet: Proreges autem vigilantiſſimos huc mittere conſuevit, qui omnium actiones atque inclinationes ſedulo inſpiciunt; potiſſimum autem dant operam ut intra triennium, quo plerumque præſunt, ingentes theſauros ſibi conquirant, itaque & plebem miſere exhauriunt, & omnes omnino gravant; idque eo liberius & accuratius, quia certo judicio id facere præ ſe ferunt, ne populus nimia opum affluentia inſoleſcat, & ad ſeditiones ad quas per ſe ſatis propendet eo proclivius ruat. Siculorum autem longe alia eſt ratio, nam & ſponte Regibus Hiſpaniarum ſe ſubdiderunt, & diu in obſequio perſtiterunt, quare multis privilegiis atque immunitatibus à Regibus donati ſunt, quæ Rex ſtudioſe cavet ne ulla ex parte imminuantur, nam cum gens

ita

ita à natura comparata ſit, ut nec ſervitutem ferre poſſit, nec plenam libertatem, ſitque ingenio facile irritabili, & ſemel irritati atque commoti ægerrime ad quietem reducantur, ſtudioſe providet Hiſpanus ne irritentur: itaque pauci admodum Proreges jam à centum annis Siciliæ præfuerunt, quos non Siculi poſtquam è Provincia abierant, graviter apud Regem accuſaverint, quique non aliqua cenſura aut nota fuerint eo nomine affecti. In ſumma Siculi lubenter Hiſpanis parent, Neapolitani inviti, itaque & diverſo modo ab Hiſpanis habentur, evidenti diſcrimine inter voluntarium obſequium & coactum. Mediolanenſis denique Ducatus qui Franciæ vicinior, alteram veluti Italiæ extremitatem occupat, media inter utraque Imperia via gubernatur, Lombardorum enim ingenia obtuſiora ſunt & inurbana, itaque facilius in ordinem coguntur; licet non minus hic quam alibi dominationis firmamenta, arces, aliaque loca munita, & præſidia idoneis locis diſpoſita cernantur; & potiſſima Reipublicæ munia in Hiſpanos aut valde obnoxios conferantur. Dux autem Feriæ homo ſagax & prudentiæ ſingularis, Domini ſui potentiam hic mirum

in

in modum ſtabilivit, & Rhætorum pleriſque aut conciliatis aut ſervitio preſſis ita munivit, ut in rebus in integrum reſtituendis plurimum à vicinis laboretur, & hactenus fruſtra. Porro Mediolanenſis hic Ducatus longe maximi momenti eſt ad Regis Hiſpaniæ res in Italia ſtabiliendas, nam exercitibus illius aditum in Italiam aperiunt, per Genuatium portus, qui perpetuo ipſi patent, cum per Neapolitanum regnum & longior & impeditior via ſit. Idem & delectibus habendis, & copiis conjungendis aptiſſimus eſt, & proclive eſt è Mediolanenſi Ducatu, militem in Germaniam, aut per Burgundiam in Belgium, aut alio traducere. Itaque Hiſpanus de Ducatu hoc conſervando plurimum ſollicitus eſt, haud ignarus, Principes æmulos aut offenſos plurimum illi inhiare, eoque ſemel amiſſo perdifficile ipſi futurum & Neapolitanum regnum conſervare; contra autem quandiu illo potietur & vicinos Principes quorum finibus imminet facilius coërceri aut ſi hoſtile quid moliantur ex hac veluti arce invadi poſſe. Tamdiu autem hæc opportunitas duratura eſt quamdiu amicitia inter ipſam & Rempubl. Genuenſem conſtabit; quam diuturnam &

perennem fore vix dubium eſt, multis quippe & officiorum & neceſſitatum vinculis aſtrictam, niſi Princeps aliquis pari cum Hiſpano aut non multum inferiori potentia, & utriſque æque infenſus, Principum Italię ope Genuam intercipiat, ut facilius Mediolanenſem Ducatum Hiſpano ereptum eat. Sed tantum abeſt ut ab hac parte potentia Hiſpani minuatur, cum nuper adhuc majus incrementum ceperit, Monaco nuper intercepto, & Finalio & Plumbino acquiſitis, poſtquam jam Coregii & Mirandæ compos eſſet factus, Dominis illorumDomininiorum in clientelam receptis. Itaque quod illi à Regni Neapolitani parte propter Eccleſiaſtici dominii vicinitatem non liçet, ab hac parte potentiam ſuam in Italia augere & fines ſuos promovere ſatagit. Quam ſiniſtro autem oculo à Venetorum Republ. & Sabaudiæ Duce, tam propitio à Genuenſibus ab una; & à quinque pagis Helvetiorum qui Regi Hiſpaniæ particulariter confœderati ſunt, ab altera parte adſpicitur. Quibus accedit & Tridentinæ urbis & adjacentium regionum opportunitas, quibus pro libitu utitur Rex Hiſpanus, Madruccos illarum Dominos in temporalibus & ſpiritualibus,

jam

jam dudum plurimis donis & officiis in hunc modum demeritus, ut nihil non ipſi concedant: Vt vere dici poſſit Hiſpanum jam omnium harum terrarum à mari Genuatium ad radices Alpium, atque ultra potentem eſſe, quibus ſi vallem Tellinam cui inhiat, & quæ jam in Rhætorum finibus occupavit adjungas; & magnum triremium numerum quas in hoc mari poſſidet; Non difficile ipſi fore videtur, reliquam Italiam, ad Principatum Auſtriæ & Imperium Germaniæ adjungere.

Verumtamen jam tempus eſt ſerio perpendere, poſt tam ampla Dominia quæ Rex in Italia poſſidet & quæ fere dimidiam illius partem æquant, quid denique in Italia reliquum ſit, quod tantæ Hiſpaniæ potentiæ opponi poſſit, atque adeo impedire ne reliquam Italiam, quod jam diu meditatur, ſubjugum mittat. Principatus ergo Italiæ conditionis ſunt diverſæ, atque adeo duplicis, alii enim quidem ampli ſunt & potentes per ſe, ſed ſoli potentię Hiſpanorum minime pares; ut Reſpubl. Veneta, Dux Sabaudiæ, Magnus Hetruriæ Dux & Pontifex Romanus: alii vero parvi momenti & qui omnes ſimul vix tantum poſſunt, quantum unus

unus horum quatuor, ut Duces Mantuæ, Mutinæ, Parmæ & Placentiæ, Vrbini: nihilo tamen minus omnes de libertate ſua conſervanda ſolliciti; quare & omnes ſed magis impotentiores, Hiſpanum metuunt, & quo minus amant, eo magis in ſpeciem ſe venerari illum ſimulant: nonnulli & patrocinium illius occultis quibuſdam officiis ambiunt & demerentur, ab hac autem ſimulatione ne magnus quidem Hetruriæ Dux penitus liber eſt, qui non raro Regem Hiſpaniæ venerari & ſuſpicere viſus eſt, cum revera illum abhorreret & hoſtium illius moliciones clanculum adjuvaret.

Venetorum autem & Papę longe diverſa eſt ratio. Hic enim propter ſupremam in ſpiritualibus dignitatem, ab Hiſpano qui Catholiciſſimus haberi vult, demiſſe in ſpeciem colitur, licet revera ne in minima quidem re, ubi quicquam inter ipſos controvertitur, Pontifici concedat. Veneti autem fiducia virium ſuarum & animorum, uti non facile tam potentem vicinum palam offendere in animum inducunt, ita nihil quicquam ipſi concedunt: ſed ſedulo ſibi per prudentia conſilia, ab ipſo cavent, & clam hoſtibus illius vires animoſque ſubminiſtrant, nullum

autem ipſi bellum movent. Sabaudiæ Dux licet dudum partes Hiſpanorum ſecutus fuerit, non ſine damno reliquorum Principum Italiæ, tamen poſtea in contrarium vortit, & paulo ante cædem Regis Galliarum, cum quo conſilia ſecreta habebat, etiam hoſtilia auſus fuit, neque ab illo tempore, aut infenſus Hiſpanis, aut apertus inimicus eſſe deſiit. Ex quibus omnibus licet ſatis appareat, quo animo Principes Italiæ erga Regem Hiſpaniȩ affecti ſint; Et quid Rex Franciæ illius æmulus ab iiſdem expectare poſſit, à quo nihil libertati ſuæ adhuc metuunt & plurimum ſperant ſecuritatis: Tamen non abs re fuerit ſingulorum Italiæ Principum & vires ponderare, & quo animo erga hunc illumve Principem affecti ſint, paulo diligentius inquirere.

Veneti reliquos Italiæ Principes & potentia & dominii amplitudine longe præcellunt, fines autem habent ab una quidem plaga dominium Eccleſiaſticum per Ducatum Ferrarienſem, ab altera Ducatum Mediolanenſem, à tertia Rhætos & regiones quæ hodie Auſtriis parent, denique in Dalmatia & ceteris Provinciis quas ad mare Hadriaticum occupant, Turcas. Dominium

nium autem illorum omne contiguum, & optime per ſe diſtinctum, in limite autem munitiſſimis qua urbibus, qua arcibus undiquaque vallatum; quales ſunt Vrſinovi, & Palma in finibus, vel ut quidam volunt in ipſa ditione, Auſtriorum verſus Forum Iulii. Porro inter ea quæ Veneti in continente poſſident, excellunt Lombardiæ quædam partes, ſive oppida reſpicias Patavium, Vincentias, Veronam, Brixiam, Bergamum & plura, & opum affluentia & munimentis præclare adverſus hoſtes quoſcunque comparata: ſive agrorum fœcunditatem; è quibus non minus quam ex commerciis maritimis ingentes fructus percipiunt: Ii ſi ipſis credimus quotannis ad tres quatuorve milliones auri aſcendunt, & licet alii minorem ſummam prodant, tamen magis veriſimile eſt, rem ita uti fertur ſeſe habere, ea eſt ditionis illorum amplitudo & ubertas; quibus accedunt artes ipſis fere peculiares, quibus è ſubditis ſuis haudquaquam invitis, ampla tributa emungere norunt: quæ per ſe gravia, eo æquius & facilius tolerantur, quia ab omnibus æquabili temperamento exiguntur. Magnum autem Theſaurum quotannis accumulare creduntur; nam licet

immenſos ſumtus faciant, in arcibus reſtaurandis, præſidiariis militibus alendis, triremibus fabricandis & inſtruendis & ſimilibus; idq; adeo ſplendide, ut nihil addi poſſe videatur; tamen tanta tamque accurata œconomia ſingula diſpenſant, ut plus uno coronato efficiant, quam alii binis. Vires illorum maritimas longe maximas eſſe vel ſolum illorum armamentarium fecerit fidem.

Nam cum pene ſoli toto illo mari Hadriatico dominentur, omnino pluribus triremibus & navibus ipſis opus eſt: ad maris Hadriatici ingreſſum, Inſulam Corcyram poſſident, bene munitam; dein Cephaloniam, denique Cretam maximam & populoſiſſimam inſulam; è qua ſe decem millia militum educere poſſe non dubitabant, cum ſibi cum Pontifice interdicti cauſa belligerandum nuper exiſtimarent: Cæterum & Albanorum copiis è Dalmatia adjuvantur; & par eſt credere numquam ipſis milites, quandiu hiſce opibus cluent, defuturos: Civitas denique illorum, quod rei caput eſt, ita à natura munita eſt, ut jure inexpugnabilis cenſeatur: Nam cum ſuperiori ſeculo Confœderati Principes omnia ipſis eripuiſſent quæ in conti-

nenti

nenti poſſidebant, tamen ipſam urbem aggredi numquam tentarunt;qua ſalva, longe minori negotio, ſua paucis annis fere ſoli recuperarunt, quam potentiſſimi totius Europæ Principes eadem conjunctim illis eripuerant. Cæterum Veneti jam à multis annis & poſtquam Rex Hiſpaniarum Mediolanenſi Ducatu eſt potitus, hoc tantum videntur agere ut ſua tueantur; nam cum jam olim loca quædam de Ducatu Mediolanenſi delibaverint, hodieque poſſideant, quæ Rex Hiſpaniæ maximopere ſibi reſtitui deſiderat, aut eripere per occaſionem non omitteret; Eſt cur ab hac parte & in continenti hunc vicinum vel ſi verum dicendum inimicum metuant: in mari vero Turcam, qui ſuperiori ſeculo ipſis Cyprum eripuit, & haud dubio Cretæ inhiat; unde ſollicite cum ipſo pacem colunt. Monſtri autem ſimile videri merito poſſit, quo pacto hæc Reſpublica inter duos tam potentes Principes ſua hactenus conſervare potuerit. Superioribus quidem annis bellum geſſerunt cum Ferdinando tum Archiduce, nunc Imperatore, eique facile pares, ſi non ſuperiores, ab omnibus habiti, ſed quia metuebant ne Rex Hiſpaniæ ſe Auſtriacis adjungeret, pacem incerto

 belli

belli eventui prætulerunt: Vt autem ſe adverſus tam potentes adverſarios facilius tuerentur, paulo ante Regis Henrici I V. cædem & quidem ipſo authore, cum Illuſtr. Confœderati Belgii Ordinibus fœdus fecerunt, ipſiſque & ſubſidia miſerunt pecuniaria, & militares copias ab ipſis acceperunt: nam licet ingenti terrarum intervallo à ſe invicem diſiungantur, tamen claſſium, quibús valent, ope ſibi invicem præſto eſſe poſſunt, aut ſaltem nummorum copia ſe mutuo adjuvare. Ad eundem modum anno cIↃIↃ c XIV. cum Bernatibus & Tiguriñis in Helvetia fœdus fecerunt, nec non cum Rhætis, licet minus proſpero ſucceſſu. Denique cum Turcam propter pacem quam diligenter cum ipſò colunt hodie parum metuant, ſolum autem Hiſpanum in Italia vereantur, omnes omnino Principes Europæ cujuſcunque demum religionis ſint, fœdere aut amicitia ſibi propitios reddunt; Regem autem Galliæ in quo ſummum ſibi præſidium collocant, inprimis venerantur.

Poſt Venetos ſecundum ſibi locum flagitare videtur Dux Sabaudiæ, cum propter eximias ipſius virtutes, animi magnitudinem & rerum militarium juxta ac politicarum ſcientiam; tum

propter

propter ditionis illius amplitudinem; nam tranſitus ex Gallia per Alpes in Italiam potens eſt; Sabaudia quidem Delphinatui, Pedemontana autem regione Provinciæ imminet; Comitatu autem Aſtenſi (quem tamen Hiſpanus ſuum eſſe jactat) in Mediolanenſem Ducatum longe lateque invadit. Ducatum denique Montisferrati ad ſe pertinere contendit, qui magnam partem Pedemontii occupat, & hodie à Duce Mantuæ poſſidetur: Sed Rex Hiſpaniæ qui Ducis potentiam tanta acceſſione augeri non vult, numquam videtur permiſſurus us illum Mantuano eripiat; non magis & Veneti ipſi adverſus Mantuanum fauturi ſunt ob eandem cauſam, quippe quibus hoc veluti imperii ſecretum propoſitum eſt, imbecillioribus adverſus potentes auxiliari, nec quemquam tamen in Italia in tantum creſcere ſinere, ut ipſis formidabilis eſſe poſſit; quemadmodum autem Veneti Sabaudum adverſus Mantuanum numquam auxiliaturi ſunt, ita illum ab Hiſpano opprimi numquam patientur. Porro hic Princeps variis fœderibus res ſuas ſtabilire ſatagit atque in eum finem etiam amicitiam colit cum Rege Angliæ, Fœderati Belgii Ordinibus, Principibus Ger-

ma[illegible]æ; & præſertim Electore Saxone, quia [illegible] hac familia genus ducere perhonorificum ſibi putat. Quia autem jam cum Hiſpano haud ſatis bene ipſi convenit, amicitiam Regis Galliæ ſtudioſe captat & omnibus officiis demeretur: quippe potentiſſimis hiſce Principibus Gallo atque Hiſpano, æque opportunus, utri eorum acceſſerit, illi magnum momentum afferre poteſt; ſed difficili inter utrumque temperamento, vix tantillum in unum inclinare poteſt, quin ſtatim alteri ſuſpectus fiat, eumque offendat. Venetos neque metuit, neque ab illis metuitur; cum nihil ipſi cum illis intercedat negotii, quippe finibus longe ab illis diviſo. Cæterum par utriſque ſollicitudo & libertatem Italiæ conſervandi, & ſedulo cavendi, ne potentia Regis Hiſpaniæ majus hic incrementum capiat. Ius autem ſibi arrogat in oppidum Geneventſe, quod jam aliquoties intercipere conatus fuit irrito eventu: itemque in Valleſiæ partem quam Gallicè vocant *le pays de Vaux*, quam à majoribus ſuis tantum exigua pecunię ſumma Bernatibus oppignoratam fuiſſe contendit; Verum cum Bernates nimium potentes ſint, quam ut illos poſſit cogere, hactenus fruſtra illam repetiit. Atque ita

majores

majori ſpe, quam opera, & majoribus animis quam viribus pollens, toto vitę curſu cum fortuna ſua luctatus eſt & nunc ad Galliæ Regem, nunc ad Hiſpanum inclinando, ab utriſque obtinuit, quæ alter ipſi eripuerat; pro re nata, res ſuas alterutrius viribus confirmaturus. Mirum autem merito videri poteſt, quibus modis tantis ſumtibus quos in poſtremum bellum contra Hiſpanum impendit, par eſſe potuerit, licet cōſtans opinio ſit à Venetis ipſum fuiſſe adiutum: magis adhuc mirum, cum ſubditos ſuos ſupra modum exactionibus continuis gravare cogatur, illum tanto affectu à ſuis diligi & coli, quanto vix ullus alius Princeps in Europa.

Sabaudia fere tota montoſa eſt & paucis fertilibus vallibus exceptis, fere indigens & frugum infæcunda: Sed Pedemontana regio multo locupletior eſt & fœcunditatis Lombardiæ particeps: Vtriuſque redditus annui ad duas milliones aureorum putantur accedere: præter hæc neque extraordinarii ærarium augendi modi ipſi deſunt, neque fides apud exteros. Denique ſi fortuna, illius magno animo, reſponderet, quemadmodum poſt Hiſpanum facile cæteros Italiæ Principes

potentia præcellit, ita & inter potentes Europæ Principes omnino eſſet numerandus.

Poſt Sabaudum, jure ſibi locum flagitat magnus Hetruriæ Dux, cujus ditiones cum Eccleſiaſtico Dominio fines jungunt ab una parte,cum Genuatium terris, ab altera: Regiones illius maxima parte montoſæ ſunt, ſed ditis & fœcundæ glebæ, plenæ munitis oppidis; & longo littorum ductu ſecus mare Tyrrhenum porrectæ, ubi nova urbs Livorno cernitur, cujus portus facile omnium qui ad hoc mare jacent primus habetur. Hic & Iluam Inſulam poſſidet, & arcem Coſmopolin, in qua Equites S. Stephani degunt, qui cum triremibus hujus Ducis, in mari Mediterraneo jam famam meruerunt. Magna quoque hujus Principis potentia in terra, nam magnam regionem poſſidet, longam tamen potius quam latam, & frequentiſſimam populo, non modo induſtrio, ſed & bellicoſo, ſi uſus & exercitatio accederet. Sed principatus illius recentior eſt, & ſuperiori primum ſeculo natus, quare & vigilanter ſubditos ſuos obſervat, haud fruſtra metuens ne populi hi qui ingenio atque animi magnitudine inter reliquas Italiæ nationes emi-

eminent, priſtinam aliquando ſatagant recuperare libertatem; præſertim Senenſes, qui ſecundam civitatem hujus Ducatus obtinent, vi atque armis à majoribus illius ſub jugum miſſi, quod ne nunc quidem ſatis patienter ferunt, quare & arcem munitiſſimam urbi impoſuit, & principalium oppidanorum dicta factaque curioſe rimatur. Qui hodie rerum potitur Dux ſub tutela eſt Aviæ ſuæ, Ducis Lotharingiæ ſororis, & matris ſuæ Imperatoris Germanæ; Itaque domui Auſtriacæ ſanguine conjunctiſſimus, nec minus Franciæ propter Matrem præſentis Regis: quæ res ipſi & foris & domi magnam dignationem adfert; Aula illius plus habet veræ magnitudinis, quam pompæ; nam modicam familiam alit; & cum redditus illius annui facile ad duas milliones aureorum aſcendant, magnam illius partem in ærarium recondit, nam haud ita magnos ſumtus facit in quaſdam arces & triremes: præterquam quod magnum Theſaurum ab Avo Ferdinando congeſtum poſſidere credatur: Regi Hiſpaniæ Senarum nomine homagium facit, cætera liber, nullique obnoxius. Licet autem principatus illius novitius ſit, tamen ita bene & intus

intus & foris conſtabilitus eſt, ut difficulter ſubrui poſſit, modo bene ipſi cum Rege Hiſpaniarum & Papa conveniat; Vtrumque autem hodie propitium habere nihil eſt dubitandum, cum ille tot affinitatis conſanguinitatis vinculis ipſi colligatus ſit, hic autem in ditione ipſius natus & educatus. Præterea Regem Hiſpaniæ multis officiis & obſequiis demereri ſatagit, exemplo majorum ſuorum, qui ſæpe Gallis, plene & plane Hiſpani partibus adhærere viſi ſunt, licet Dux Ferdinandus Regi Galliæ in rebus arctis clam ſubſidia ſubmiſerit; quo nomine pene è gratia Hiſpani excidiſſet, niſi novis officiis ipſum poſtea placaſſet. Quantum itaque hodie conjectura aſſequi poſſumus, utrumque Regem pari quidem obſequio colit, Hiſpanum tamen magis metuit quam Gallum.

Porro Dominium Eccleſiaſticum maximi eſt momenti, tam per ſe, quam ratione illius à quo poſſidetur: Quia tamen Papæ optimè norunt quantum ipſis ab omnibus deferatur, propter ſupremam in ſpiritualibus dignitatem, & quia plerumque jam provectæ ætatis ad hoc faſtigium aſcendunt, non magnopere ſtudent limites

ſuos

ſuos munire; neq; ſane neceſſe eſt, nam cum limites jungant ab una parte cum Regno Neapolitano, ab altera cum Venetis & Ducis Hetruriæ quibus hoc jam ſatis notum, nihil ſe Papæ poſſe eripere, quod non mox reſtituere cogantur ingratiis, non eſt quod ſibi à vicinis ſuis metuant. Redditus Papæ ad decies & octo centena millia coronatorum putatur aſcendere; ſed potentia illius & authoritas longe major eſt, neq; ex ærarii copia debet cenſeri, nam ratione præeminentiæ quam ſibi vendicat, arbiter non modo Italiæ eſt, ſed & totius Chriſtiani orbis, omnibus ſingulorum Principum cauſis, controverſiis, actionibuſq; ſe immiſcet, & plurimum poteſt etiam ubi nihil poſſe videtur, & quacunq; inclinat, magnum utrique adfert momentum, aliorumq; conatus aut animat aut enervat; quare & à potentiſſimis officioſe colitur, & ab impotentioribus ſerviliter adoratur. Huic tamen potentiæ aut augmentum aut decrementum affert ipſius Papæ aut præſtantia aut vilitas, quemadmodum ſæpe experientia comprobavit. Studioſe denique ſatagunt pro modo Rex Hiſpaniæ ſed & Galliæ, ut ſibi obnoxios aut ſaltem non infenſos ad hanc dignitatem promoveant.

Poſt.

Poſt potentiſſimos hoſce Italiæ Principes & Reſpubl. ſecundo loco conſiderandi ſunt illi, qui licet ſuperioribus multum potentia concedant, & per ſe ſinguli minus poſſint, tamen alicui ſuperiorum conjuncti non leve pondus addunt, & plurimum valent ad cæteros ab Hiſpani violentia tuendos & conſervandos. Ii ſunt Duces Mantuæ, Mutinæ, Parmæ & Vrbini.

Dux Mantuæ in Ducatu ſuo præter urbem Mantuanam non habet niſi plurima municipia; & Dominium illius undique claudunt, Ducatus Mediolanenſis, Venetorum ditio, & Dominium Eccleſiaſticum per Ducatum Ferrarienſem: ſingulorum autem intereſt, Ducem hunc tueri & conſervare. Idem & Montemferratum poſſidet intra Pedemontium veluti concluſum, in quo & inſignia aliquot oppida poſſidet, & imprimis Caſalium cum munitiſſima quidem arce, & ſeptem propugnaculis, ſed quæ Principi non tam opulento, magnas adferat expenſas. Vterque hic Ducatus quotannis illi reddit, ſexcenta millia coronatorum, ita ut ſi bellum abſit, quod modo habuit, (& fortaſſis poſthac habiturus eſt) cum Duce Sabaudiæ propter Montisferratum, ſatis locuples

ſit

fit tempore pacis eſt; & magnis affinitatibus ſubnixus, quippe frater hodiernæ Imperatricis, & per matrem è domo Auſtriaca deſcendens, affinis & cognatus magni Ducis, & quod vel maximi momenti eſt Regis Galliæ, qui jam rerum potitur, cognatus.

Mutinæ Dux, haud ita magnis affinitatibus ſubnixus eſt, niſi quod filius illius Sabaudiæ Ducis filiam in uxorem accepit. Ipſe autem è ſpuria propagine familiæ Ateſtinæ deſcendit, quæ multis annis Ferrarienſem obtinuit Ducatum, qui tandem anno 1598. ob defectum legitimi maſculi hæredis à Clemente VIII. Eccleſiæ Dominio reunitus fuit. Mutina & Rhegium inter Ducatum Mediolanenſem & Dominium Eccleſiæ concluſa, quæ alterius ſunt qualitatis, & à Ducibus Ferrarienſibus acquiſita, ſolummodo familiæ hujus veluti ſtoloni remanſerunt, antiquæ potentiæ veluti reliquiæ; quæ non niſi octo aut decem milliaria occupant, & Duci ſuo quotannis reddunt circiter trecenta millia coronatorum.

Dux Parmæ & Placentiæ, Mutinenſem neque potentia neque oppidorum numero multum præcellit; Ducatum Mediolanenſem attingit, habetque

Placentiæ arcem ſatis munitam, è qua Hiſpanus præſidium abduxit anno 1586. ob præclaram operam, quam Dux Parmenſis ipſi in Belgio navaverat. Hic Dux apertè partes ſequitur Hiſpani, ipſique magis obnoxius eſt quam aut Mantuanus aut Mutinenſis; nam Cardinalis Farneſius Romæ Hiſpani partes fovet, licet illius potentiam ſuſpectam habeat, neque illam in Italia majores vires cupiat ſumere. Recentior eſt hic principatus, à Paulo III. ante annos octuaginta filio ſuo Petro Ludovico collatus; de quo ſupra egimus.

De Ducatu Vrbini qui multo antiquior eſt Parmenſi, ſupra diximus.

APPEN-

APPENDIX DE CORSICA INSULA.

CVM ſupra de Genuenſium Republica ageremus, Inſulam Corſicam ad ipſorum imperium pertinere diximus, quare operæ pretium fuerit pauca de illa dicere.

Corſica Inſula (inquit Cluverius) hodie noſcitur eſſe longa millia C XX. lata L. Crebra admodum atque extenſa anguſtaque promontoria quum in mare emittat, circuitus illius obſervatu paulo difficilior eſt; at circum extrema promontoria ſi menſuras agas, CC. circiter & LXXX. millia invenias. Cæterum magnitudine tertia habita eſt omnium interni maris.

Inter Corſicam autem & Sardiniam ſtadia ſunt LX. ut habet Strabo id eſt M. VII. paſſ. Io. De cœli ſolique natura ita Diodorus. Inſula univerſa ampla, magna ſui parte montoſa eſt & frequentibus ſylvis opaca, parviſque fluminibus irrigua. Incolæ pro nutrimento utuntur lacte, melle, carnibus, quæ

regio affatim præbet omnia. Multum buxi, ejuſque haud vulgaris, ibi naſcitur; quæ cauſa eſt, cur mel prorſus amarum exſiſtat. Ibidem & Taxus abundat.

Corſorum ingenia mobilia admodum eſſe, à ſcriptoribus obſervatur nec urbanos admodum, ſed rudiores: crudeles ſunt & ſupra modum vindictæ cupidi, ita ut in proverbium abierit apud Italos, Corſo inſenſo neque vivo neque mortuo credendum eſſe; quippe cum occiſorum cognati & affines ſummo ſtudio vindictam proſequantur, neque facile reconcilientur, niſi forte in ſpeciem. Sunt tamen ſtrenui milites & laborum patientes; durum hominum genus.

In hac Inſula primum eſt Baſtia in littore Hetruriæ oppoſito ſita, in qua Inſulæ magiſtratus jus dicunt, muris haud ita altis cincta, ſed adjuncta arce munita: omnium Inſulæ civitatum populo frequentiſſima.

Florentii Fanum LX. à Baſtia milliaribus diſtans oppidum, in ſpatioſa planitie juxta mare ſitum, cæteroqui minimè quondam munitum, ſed demum à Gallis anno cIↄ Iↄ LIII. cum illud intercepiſſent.

Ajacium oppidum, quondam Vrcinium

nium dictum, vulgo Adiazzo, caput totius inſulæ, oppidum mercatoribus Genuenſibus frequens, & opulentum: tribus partibus à mari circumdatum: Ager illius optimum vinum rubrum producit.

Bonifacium primarium (inquit Thuanus) inſulæ oppidum & olim arx belli cum Piſani & Arragonii contra Inſulanos bellum gererent, ideoque à Genuenſibus ſummis ſumtibus & magno ſtudio munitum: ſitum in Peninſula quæ pyri formam æmulatur & anguſto collo reliquæ Inſulæ conjugitur. Portum habet pulcherrimum & ſecurum; quippe pene undique altiſſimis ſcopulis incinctum Ager illius omnium fructuum fœcundus, qui ſ[illegible] nuæ naſcuntur præterquam ceraſorum: mare vicinum corallum ſubminiſtrat.

Calvium oppidum in mari poſitum trilatera forma cui arx munita inſidet, undique fere in acceſſum, niſi ab ea parte, qua Franciſcanorum cœnobium ſubjectum habet.

Curia arx ſaxo fere undique prærupto impoſita in meditullio Inſulæ ſita & qua neceſſario tranſeundum eſt ad utrumvis Inſulæ latus tendentibus.

De Corſica ita ſcribit Petrus Bizarus.

Corſicam hodie recentiores in duas partes diſtinguunt; plagam quæ orientem ſolem reſpicit, Latus interius; partem vero huic obverſam, Latus exterius vocant. Pars quæ Italiæ propinquior eſt Ciſmontana: & quæ Sardiniam verſus excurrit, Vltramontana dicitur. Inſula eſt ab omni parte aditu difficilis, cum præruptis undique collibus comprehenſa ſit. Interius ſimiliter magna ex parte montoſa, ideoque frumenti non adeo fertilis; vino tamen commendatur, quod illinc Romam exportant, Corſicumque à vino nomen habet. Gignit etiam equos feroces & canes venaticos ſpectatæ magnitudinis & Muſinum quoque animal, ut Plinius auctor eſt, Arietis genus, quod lanæ loco villum fert caprinum, Moſoli vulgo appellatum. Incolas pro ſtrenuis militibus habet Italia. Hæc inſula primum à Tyrrhenis occupata fuit, deinde à Carthaginenſibus. His eam eripuerunt Romani, qui eam tenuerunt donec inde à Saracenis expellerentur. hos ex ea profugarunt Ligures. Tandem capta à Piſanis, Pontificibus ceſſit. Vltimo ad

Genuenſium jura rediit, in quorum ditione atque imperio adhuc conſtanter perſeverat.

Ioannes Boterus ſcribit. Inſulam hanc tantum LXXV. millia animarum continere, cum trecenta millia poſſit alere. Situ eſt (inquit) maxima ſui parte aſpero & montoſo, dividiturque per medium, monte Gradaccio, qui in vertice in planiciem perpulchram ſternitur, in qua duo lacus viſuntur quorum unus dicitur Ino, alter Crena; ex illo qui circiter medium milliare ambitu ſuo complectitur, deſcendit fluvius Guolo, veteribus Tavola dictus, ex hoc vero Liamone & Tavignam (olim Ruptanus flu.) quæ tria flumina totius Inſulæ principalia ſunt. Guolo enim agrum urbis Marianæ rigat, Tavignanus Aleriæ, Liamone Sagonæ. Montes autem hi editiſſimi ſunt, & non niſi per anguſtos calles & induſtria hominum ferroque patefactos ſuperantur ſupra LXX. millia in longitudinem porriguntur, ubique denſis nemoribus obſiti, in quibus ſunt larices, abietes, pini, fagi, taxi, buxi, caſtaneæ, aliæque arbores, utplurimum inutiles. Valles hujus inſulæ cum fœcundiſſimis Italiæ convallibus contendunt; Abundant oleo, vino, fru-

mento & omnis generis fructibus; maxime Nicolai Vallis quæ XVIII. millia ambitu capit, & copioſiſſima eſt frumentis & optimis paſcuis dives: præterea Cazachiæ ager, itemque Aliazzo, Balagna & Nebii & promontorii Corſi: Montes denique Scaralaſſino ita abundant paſcuis, ut pene univerſos Inſulæ Paſtores ad ſe alliciant. Plinius XXXIII. oppida in hac inſula numerat, & inter illa duas Romanorum Colonias, Marianam & Aleriam. Habet hodie Epiſcopatus hos, Sagonenſem, Adiacienſem, Alerienſem & Marianenſem. habuit & Nebienſem, ſed Nebio penitus everſo, S. Florentii Fanum illius loco conditum fuit, ad cujus fretum [illegible]ſinum Salinæ viſuntur quas vocant *della Roia*, & Fornoli ſtatio, atque Mortellæ portus, quantarumvis navium capax.

Denique conſtans opinio eſt Rempubl. Genuenſem parum aut nihil ex hac Inſula emolumenti capere; ſed omnes redditus, in ipſa Inſula, in Magiſtratus & præſidia militum rurſus impendi.

DE MIRANDVLÆ ET CONCORDIÆ COMITIBVS,

E Thuani Hiſtor. lib. VIII.

HIc locus (inquit) poſtulat ut de Picorum gente quæ nunc Mirandula & Concordia potitur, & ejus rebus, breviter ediſſeram. Omiſſis fabuloſis initiis, quæ genti huic ab iis affinguntur, qui illius originem ad Conſtantium, Conſtantini Magni F. referunt, conſtat Picos primarios Mutinæ cives in ea civitate multis egregie factis ab anno Chriſti cIↄ c x. floruiſſe, ac demum cc. circiter annis poſtea, Franciſcum Picum à Ludovico IV. Cæſare Vicarium Imperii in ea conſtitutum: ſed mox Paſſatinum Bonacolſium inter Mutinenſes civeis allectum, cum à Pico ſibi timeret, eo de medio ſublato & Prendiparte ac Tomaſſino ipſius filiis occiſis, Mirandulam, quæ illis perfugium fuerat, ſolo æquari juſſiſſe, anno Chriſti

 cIↄ ccc-

cIↃ ccc xxxi. Bonacolſio deinde à Gonzagis, qui tunc Mantua potiebantur, in ordinem redacto, rurſus Mirandula inſtaurari & Picorum gentis reliquiæ colligi cœpere.

Ex Franciſco Nicolaus ſuperabat, qui Curiæ Quadragenariæ municipum favore adiutus, rurſus Mirandulam Gonzagarum beneficio recepit.

Nicolao Prendipartes & Prendiparti Paulus ſucceſſit. Hujus filius Franciſcus Ioannem & Franciſcum ſibi cognominem ſuſtulit qui Concordiæ Comites à Frederico III. creati ſunt.

Franciſco Ioannes Franciſcus & huic Nicolaus & Nicolao rurſus Ioannes; ac Ioanni, Ioannes Franciſcus ſucceſſit, is qui arcem à nullo antea ſeptam maxima ſua impenſa cingendam curavit, anno Chriſti cIↃ cccc lx. & moriens Galeotum, Antonium Mariam, & Ioannem filios reliquit; Ioannem, inquam, illum qui ob admirabilem linguarum & ſcientiarum omnium accuratiſſimam ſcientiam, cum rara morum probitate & ſumma pietate conjunctam, jam in juvenili ætate ſeculi ſui Phœnix vocari meruit.

Hujus tam excellens & omni genere litterarum ornata pietas certe merebat, ut gens Pica exemplo domeſtico

meſtico admonita, pietatem inter ſuos religioſius coleret: ſed cum Galeotus Ioannem Franciſcum, Ludovicum & Fridericum reliquiſſet, Ludovicus natu minor jure gentium violato, in Ioannem Franciſcum inſurgens ope Herculis I. Ferrarienſ. Ducis, fratrem Mirandulâ ejecit, is Franciſcam Io. Iacobi Trivultii Notham F. in uxorem duxerat, ex qua Galeotum ſuſtulit.

Ludovico mortuo Ioannes Franciſcus & ipſe in litteris ac Philoſophiæ Theologiæque ſtudiis patrui æmulatione verſatiſſimus, à Iulio II. in avitam poſſeſſionem reſtituitur, ex qua rurſus poſt Ravennatem pugnam à Ludovico XII. ejectus, poſtremo à Mathæo Lango Cardinali Gurgenſ. Maximiliani I. Legato reſtitutus Mirandulam uſque ad annum CIↃ IↃXXXIII. tenuit; quo Galeotus Ludovici F. noctu oppidum cum XL. armatis ingreſſus, patruum ſumma pietate virum ante Chriſti in Cruce pendentis imaginem ſuppliciter proſtratum, & Dei opem implorantem, immani parricidio obtruncavit, unaque Albertum filium, Ioanna Caraffa Alberti uxore cum Paulo filio in carcerem conjecta & Carlota Vrſina Ioannis Thomæ alterius ex filiis itidem

uxore. Ita per ſummum ſcelus Mirandula potitus, cum ſibi merito à patruelibus timeret anno cIↃ IↃ XLVIII. Mirandulam in Henrici II. Galliar. Reg. manus tradidit, accepta in Gallia ex regio patrimonio compenſatione.

Anno dein cIↃIↃ LXXI. (inquit Thuanus lib. L.) Mirandulæ res turbavere. Nam Fulvia Corregia Galeoti Comitis vidua cum in ſuſpicionem veniſſet, Ludovicum viri defuncti fratrem ac liberorum tutorem, qui olim Lemovicum in Gallia Epiſcopus, poſtea vitam ſacerdotalem ejeraverat, occulta conſilia cum Ferrarienſi, jamdudum Mirandulanæ ditioni inhiante, agitare, eum cum Oliva ſorore, quæ ſpecie amicitiæ ad viſendos fratris filios venerat, intempeſta nocte oppido expellit: moxque ad Regem Galliæ, in cujus patricinio Mirandula erat, dat litteras. quibus factum neceſſitate excuſabat. Arnoldus Ferrerius regius apud Senatum Venetum Orator, cui id negotii datum fuerat, cum de re per indicia ac probationes diligenter cognoviſſet ad Regem retulit; qui non ſolum id diſſimulavit ſed tutelam Galeoti liberorum Corregię matri attribuit & CC. militum præſidio Duce Artuſerio locum firmavit. Hactenus Thuanus.

Ita

Ita dudum Mirandula ſub patrocinio Galliæ Regis manſit, quando autem & qua cauſa, Mirandulani ab illius patrocinio receſſerint nondum inveni.

DE
PLOMBINO.

Ex eodem Thuano lib. v. Hiſtor ad Ann. CIↃ IↃ XLVIII.

PLombinum & in ejus territorio Burianum, Scarlinum & Suberetum præcipua caſtella, atq; adeo Iluam Inſulam in Tyrrheno mari ferri fodinis nobilem, ad Cæſaream jurisdictionem pertinere non ambigitur. Ea in Apianorum familia jam ab illo tempore fuere, quo Petrus, cui Gambacurtæ nomen, poſt Ioannem Agnellum, res Piſanorum, in quorum ditione Plombinum erat, diſcordiis civilibus labefactatas, in ſæviſſimam ſervitutem redegit.

Hujus temporibus circa annum CIↃ CCC XC. celebratur Iacobus Apianus ab Apiano in ora Piſana pago cognomentum adeptus, vir ingenio nobilis, qui primum ſub Petro ſcribæ munus obiit. poſtea ortæ inter eum & Petrum capitales inimicitiæ, quarum

exitus fuit,ut Petro cum filiis à Iacobo occiſo, hinc diſtrahente civeis Florentinorum *republica*,inde *Galeacio* Vice-Comite ac Senenſibus arto fœdere cum eo conjunctis, opera Iacobi, Piſæ in Galeacii poteſtatem devenirent. qui ut Iacobo gratiam rependeret, Plombinum cum omni illo territorio ei emancipavit.

Ab hac origine Apianorum gens fluxit, qui fuere, Iacobus ille, de quo locuti ſumus & Gerardus Iacobi F. cui ſucceſſit Iacobus II. huic Emanuel, quem Iacobus III. IV. V. ordine ex eadem familia ſecuti ſunt. Hic poſtremus Ioannis Cardinalis Salviati ſororem in uxorem duxit; & dum ipſi res cum Coſmo magno Hetruriæ Duce eſſet, diſceſſit, relicto Iacobo VI. puero in matris tutela. Quæ deinceps ſecuta ſunt ſupra, cum de magno Hetruriæ Duce ageremus, diximus.

DE

DE
ITALIA,

Ex Ioannis Barclaii libro qui Icon Animorum inſcribitur cap. VI.

ITALIAM intra exiguas olim aquas quæ Rubiconem faciunt æſtimatam, nunc Alpium clauſtra, propius ad Naturæ mentem, definiunt. Tellus multum ſuis bonis, ſed amplius propitiæ famæ debens. Olim Græcorum coloniis ad Orientem celebrata, tum magnitudine Imperii, quo illuſtrius nulla ætas aſpexit; & ſuorum ingeniis culta; nunc etiam poſt exciſos Romanæ magnitudinis nervos, adhuc multis gentibus manet omnis vitæ & inſtitutionis exemplum. Ibi lævigari juventutem, ibi humanitatem velut ludum aperire, noſtri homines arbitrantur. Ipſa nomina urbium, locorumque; tot hiſtoriis fabuliſque vulgata, ad ſtuporem imperitorum valent, ſemperque aliis ſyncerius quam ſibi credentium. Hoc mortalium favore, & Italiæ mala teguntur, & bona ſpecioſiora ſunt. Nec dubium quin aliquot locis amœna ſit

ſupra cæterarum regionum felicitatem; qua Benacus maſculis undis per montium clauſtra ludit, qua Avernus, Puteoli, Cumæ, laſciviunt. Etiam quicquid Gallico nomini Longobardi eripuerunt, ferme æquis & irriguis agris, pulcritudinem ſuam habet. Sed ſi totius Italiæ fortuna cum vicina conferatur Germania, Galliaque, & ad Septemtriones pertinente Britannia, tunc fortaſſe & erubeſcemus, quod prævaricatione noſtra qui tantam illius famam ultro alimus dotes premat noſtrarum regionum.

Tellus frequentia montium aſpera, aut nimio & maxime ſterili æſtu torrens. Solum in pleriſque locis aret, & qua ſegetes patitur, frequens rubiginis tabes crudas fruges corrumpit, aut incuſſa turbinibus grando. Nequidem paſcuorum magna vis, improbo vellere, ciboque peiori. Et vix unquam ubertas Italiæ ſuis alumnis per triennii continuam felicitatem ſatisfecit, multo minus ſuffectura, niſi frugalitas, cœlique conditio multum cibum aſpernantis, parca & ſobria convivia temperaret. Variorum generum arbores, quæ ſub noſtrorum ſyderum manſuetudine largo proventu ſe onerant, ibi nimio Sole conſumptæ, in-

validos,

validos, & vix utiles fructus edunt. Malis autem aureis, puniciſque, præfervida regio, & diverſa ficuum ſtirpe, ad ſuorum æſtuum levamen abundat: quæ nec neceſſaria ad humanos uſus ſunt, & per Orbem circumlata, plus noſtris deliciis, quam pretio ſuo merent. Nam olivas, quanquam ibi inter tria maxima humani generis commoda (cùm ſegete vinoque) numeratas, maxime ex ſuarum regionum conditione æſtimant, in quibus paſcuorum vitio ſiccæ boves, exilia ubera, aut olida, mulgentibus tradunt. Carnes, ſi pauciſſimas excipias animalium ſub ſole pervicacius durantium, à noſtrarum menſarum deliciis penè in alios ſapores degenerant. Vt jam illa Paraſitorum gula, Græcas Romanaſque comædias piſcium commendatione implens, pro illarum ſedium ſorte non parum videatur ſapuiſſe.

Vrbes eximiæ, amænis, ut plurimum, locis conditæ; Domus non è fragili materia, hæ præſertim quas Palatia appellant, plus interdum ſua mole ſpectabiles quam ad habitantium uſum aptatas. Vario marmore, ac interdum auro nitent; faſtigia ingenti opere in altum producuntur. Exeſæ ſtatuæ precioſis locantur umbonibus,

haud

haud raro ſolo vendentium mendacio debentes quod tam ambitioſe eminent. Qua vero parietes laxantur in feneſtras, non par reliquo artificio ædibus decor eſt. Nam plerumque aut carbaſi vile textum, aut inunctæ oleo chartæ id ſpatium amplectuntur quod recipiendo lumini deſtinant; quæ nec in publicum decent, & eorum oculos qui ſunt in ædibus, intra triclinii aut porticus fores, tanquam in cuſtodia, coërcent; longe à Britanniæ, aut Galliæ cultu, quo muri in feneſtras aperti vitro junguntur, libero ad exteriora conſpectu, lætaque trepidantis, ut ſolet, ſplendoris imagine. Templa autem (nam in tantæ famæ parte ſunt) nec totam advenarum expectationem implebunt. In imaginibus, ſigniſque, ſummus decor. Nihil aris formoſius. Purpuram, ſericumque, inter gemmas, & metalla, pro vilioribus ornamentis numerant. Solum omnis artificii pavimentis effulgens diverſo marmore miſcetur, quod per idoneos colores vel imaginem florum reddit, vel in volucrum pecudumque ſpeciem conjungitur. Columnæ etiam ex marmore, ingentes, & pene ad illius lapidis vilitatem. Sed tam opulenta pulchritudo non ad ultimum venuſtatis

per-

pervenit, faſtigiis ſcilicet plerumque non editis, & nunquam libero ſole in obſcuras ſedes admiſſo. Feneſtræ multo ferro, & ipſa picturarum denſitate inumbrantur; ſi quam Ædem vel fores opportunæ, vel viciniæ libertas illuſtrat, etiam appoſitis velis, vel pariete interjecto, tanti ſyderis munus repudiant. Adeo religionis ſenſum putant triſtitia noctis elatum, & per lucis jucunditatem expirare. Quicquid vero peregrini de publicis illis operibus credant: certe privatas hoſpitiorum ſordes, ac plerumque egeſtatem non ſine triſti ſenſu & mirantur, & oderunt. Quippe in diverſoria delatos, jejunæ ſqualenteſque epulæ inter aviditatem & faſtidium dividunt. Tum tricliniorum ſitus; tum culicum, cimicumque omni genere infeſta cubilia. Acer inde diverſitor, & inclementis hoſpitii gravis merces.

Sed alia illi regioni blandimenta fortuna invenit, quibus adventantium ſtudia caperentur. Nam aut publicus error, aut propitium Italiæ fatum, ex omni Europa ibi juventutem propellit; mutuo in tanta frequentia ſolatio, quod cum ipſi ſibi debeant, huic tamē imputant terræ. Sive igitur tuæ gentis homines amas, ibi frequentiam inve-

nies; ſive te aliorum delectabit conſortium, in tam numeroſis diverſarum regionum cœtibus erit quoque quod deligas: *præcipue quodam animorum commercio peregrinos alligante*, ut interdum ad amicitiam plus valeat hoſpites ſimul eſſe, quam cives. Ita ex omnibus provinciis in unum corpus tranſeunt, ibique communem, & extemporaneam patriam, videntur conſtituiſſe. Præterea, qui in Italiam pergunt, juvenes, ac plerumque opulenti, dum aut oppida mutant, aut præcipua incolunt, dum omnia ad videndi, audiendique voluptatem ſollicitant, animos *elapſæ pueritiæ venturæque prudentiæ* medios permittunt incurioſæ remiſſioni; maxime cum à patria ſemotis non occurrat domeſticorum negotiorum facies, & hæc ætas à gravioribus curis ſeipſa ſubducat. Accedunt oblectamenta juventutis, *ars equeſtris, cithara, ſpectacula; artifices ad Comœdiam nati, ſed vix cothurno pares*. Reverſis deinde in patriam, & negotii (ut opus eſt) plenis, quid mirum ſuavi recordatione redire mitiſſimi temporis ludum; percuſſoque animo in elapſæ nec reditura oblectationis memoria, locum quoque tantæ felicitatis conſcium gratum eſſe?

Cæte-

Cæterum magni caſus, & regio toties in exitium ſui dives, illos primos, & quos ex veteribus diſcimus mores, de Italicis gentibus ut plurimum excuſſit. Animus tamen omnium rerum capax. Neque pingui impetu, & tantum ad naturæ imperium; ſed erudite, & cum artificio, virtutes, aut vitia ſequuntur. Humanitatis effuſa promiſſio, ab iis omni corporis geſtu ſancitur. verba exactæ urbanitatis, & cum volunt ad perſuadendum aptiſſima. Etiam prolixe benevolentiæ indulgent; & ubi vere amant, omnia diſcrimina habent infra tam humani fœderis ſanctitatem. Si quos autem oderunt (ſive ſponte averſi, ſive ſe laceſſitos exiſtiment) ideo periculi plenior res eſt, quia hanc animi ægritudinem plerumque tegentes, alte interim æmulationis aut offenſæ memoriam recondunt. Læſi interdum ad obſequium deſcendunt, ut inter amicitiæ jura tutiori fraude graſſentur. Etiam ætatem hæc odia ferunt; Ac quod noxioſiſſimum putes, nonnunquam animus tam facilis eſt ad vulnus, quam pertinax ad cicatricem. Mentes intra triſtiorem prudentiam caſtigatæ vix ſuſtinent jocos; nec quid temere, & abſque conſilio, vel dicere aſſueti vel facere, ex ſuo quoque

more alios æſtimant; nutus omnium, oculos, verba, in argumenta animi ſuperflua ſubtilitate ducentes: Ita perpetuis ſuſpicionibus, atque curis,ſui aſtus pænas luunt. Sed & ipſa nimiæ calliditatis opinio eſt ingrata,cum vix in ſimplicem, nec ſuſpectam familiaritatem deſcendentes ſemper ſtare in ſpecula credantur, quid cæteri agant arbitraturi. Venena damnatamque libidinem, ideo omiſerim, quod non Italiæ propria vitia, ſed in totum Orientem criminatio, ad meridiem quoque deflectens, uni genti præcipue imputari, jure non poſſit. Maxime cum hæc ſcelera tenebris fraudique mandata, & negari facilius à conſciis poſſint, & ab æmulis fingi. Ingens autem & publica crudelitatis opinio eſt, qua illic feruntur odia inter ſe inimici exercere: prædoneſque graſſari. Ita affectus diſpenſante natura, ut in quibus regionibus major paſſim humanitatis ſpecies cernitur, ibi prædonibus ſit trucior animus, inimicitiarum quoque & ultionis ingenium magis in barbaros ritus degeneret. Nam Italia ultro prodigens obſequii cultuſque promiſſa, quod eſt ad odiorum immanitatem aut latronum, in extremum ſævitiæ abiit. Galli non pari humilitate verborum, geſtuumque,

ſtuumque, amicitiam colentes, multum quoq; de crudelitate remiſerunt. Neque enim tam facile adducuntur, ut impiis cædibus naturæ jus violent; ſaltemque mortem ſuppliciorum maximum putant, non pœnarum optabilem metam, & ad quam debeant inimicis per tormenta gradus eſſe. Demum Anglia à Gallicæ humanitatis pompa recedens etiam multo magis ab illa crudelitatis barbarie divertit. Nam & prædones ſpoliis contenti ſunt, & omnino inſolens facinus adimere vitam. Oblongas perticas, ferroque præfixas cervicibus euntium illidunt, ut animo per ſubitum & brevem liquente torporem, nec illi ſuas res defendere poſſint, nec ipſi ad cædis nefas adigi, qua mutuæ rixæ frequenter funeſtæ ſunt.

Italiam autem, quanquam totam Alpes & maria in ſe collegerint, unius quoque linguæ ſocietate cognatam, tamen diverſus multiplexque ſpiritus in varios mores egit. Sæpe enim, & per partes, à diverſis gentibus victa, non unius animi incolas admiſit; quos indoli ſuæ miſcens, ab iis viciſſim externi genii fatis imbuta eſt. Acceſſit ad formanda ingenia regiminis modus in quod ſe unaquæque pars, poſt tot cla-

dium mutationem, compoſuit. Roma multo variarum gentium impetu jam olim de ſuæ magnitudinis ac opulentiæ faſtigio dejecta eſt, tanquam Orbis ſua ſpolia inde repoſceret. Neque unquam mutatio jus ſuum in hominum animos majori prodigio exercuit, quam cum illud Imperium ingenti ſpiritu Romanæ indolis erectum humilitate & ſocordia afflixit. Nunc ipſa Vrbs ſub Pontificum Iure, cum non modica Latii Vmbriæque regione, viciniſque aliquot populis, aptos quoque tali imperio animos induit; ſcriptis quippe, terroreque, & veneratione cæleſtium rerum, toto Orbe ſui Principis majeſtatem, pluſquam armis & majorum fortitudine, aſſerens. Sub Regibus autem illud omne conceſſit, quod à Piceno, ſinuque Formiano, Adriaticæ & Tyrrhenæ vndæ cingunt, in ingens Ionii maris latus extrema cornua Italiæ effundentes; Sedem nomenque Imperio Neapolis dedit. Non alibi in Italiæ finibus majoribus animis nobilium virorum impetus, ac propemodum faſtus, attollitur: Equorum, armorumque ſtudioſi ſunt; faciles ad ſtimulos gloriæ, & in omnis magnificentiæ cultus intenti.

In alia Italiæ ora, qua influenti Adria-

Adriatico primæ terræ intercedunt, urbem Veneti condidere, cum oppidis exuti, in illa vaſtitate quam Attila Italiæ fecit, ſuis ſe paludibus tegerent. In ea civitate quanquam toti nobilitati gerendæ Reipublicæ jus eſt, tamen ſummum Imperium penes paucos ex ſenioribus manet, ſeverum quidem illud atque ſollicitum, ut neceſſe eſt, in tanta vicinorum potentia, civiumque deinde opibus, niſi cohibeantur, ad ambitum vitio divitiarum ſpectaturis. Sic illa diſciplina domitos animos, per aulicorum ſtudiorum venuſtatem non deducit; ac ne quidem illis voluptatibus, decorique aſſuefacit, qui Patricias ſtirpes alibi tenet; ut eſt rei equeſtris, armorumque diſciplina, aptæ quoque elegantiæ, & urbanitatis, pro ſeculi more, peritia. Plus denique publice ſapere, quam privatim, edocentur; niſi quod in procurando patrimonio eximiam ſedulitatem habent. Aliæ præterea urbes olim ſe compoſuerant per varia Italiæ littora in Reipublicæ auſpicium, quas fortunæ vis erepta claritate Imperii, quod per externa maria quæſierat, in Regum Principumque clientelam coëgit. Iam in iis mixti animi, ſemperque pendentes ſunt, inter glorioſæ libertatis cupidi-

tatem, cujus adhuc imaginem vident, & Principum, ad quorum patrocinium confugere, neceſſariam ſimul gravemque potentiam.

Inſubres autem, corporibus animiſque ſpeciem ac geniumGallię Italiæque miſcuerunt. vultu membriſque pene compoſitis ad Gallorum venuſtatem, quam deinde Italicis dotibus implent. Sed & utrinque ut virtutes, ita vitia exceperunt. Cæteræ in Italia regiones Principes ſuos habent, modicis plerunquę imperiis, ideoque majori calliditate, ut ſunt in ingenti pelago ſcaphæ, adgubernandis: cumque in anguſtis Provinciis niſi per immenſa vectigalia ſufficere opes non poſſint majeſtati dominantis; ſalubri conſuetudine illæ gentes aſſueſcunt & opes invenire, & pro imperio repoſcentibus non negare.

Nihil autem eſt tam arduum ſedulitati humanæ, ad quod Italici acuminis præſtantia non tollatur. Ab ultima etiam forte vulgi non paucos quotidie in nomen atque opes felix induſtria producit. Nullum curarũ genus quod divitias promittat, aut, ſi opus eſt, humilitatis ſpecimen aſpernantur: longi quoque laboris ſpeique patientes; Quorum alterum faſtus Hiſpaniæ, alterum ſubita atque præceps vis Gallo-

rum

rum non toleret. Altæ, & ad Rerumpulicarũ gubernationem validæ mentes. ad omnem fortunam idoneæ. frùgi homines, intentique ad futura.

Latine ſcribere inter illos haud pauci, non utique loqui norunt. Linguam quoq;, qua vulgo utuntur, quanquam nihil eſt aliud quam cum corrupta Latinitate barbarorum mixtura verborũ, quantum poſſunt ab originis ſuæ veſtigiis, loquendo ſcribendoque, avertunt adeo ut in fauces reuocent verba, quo aſperitas ſoni, vocumque contractio (quæ vix totæ ad aures perveniũt) nihil Latinæ cognationis videatur habere. Quo more Hiſpania jam & ipſa ſuam linguam infecit, ita demergens ſimplicitatem vocum, ut confuſa, & à ſummo pectore coacta aſperitas deleat multarum literarum ſuavitatem. Tamen amœnitas ſtudiorum in Italia non exigua, & maxime eæ partes ad quas vivax Naturæ lepiditatis invitat. Teſtis gentilitii carminis pulchra, & ad vicinorum invidiam gravis ubertas, quæ nomina Poëtarum, tot amorum ignibus ad ſupplicii celebritatem fictis ardentia, ſacravit. Nec enim intereſt, ſua, an antiquorum lingua locuti ſint; cùm ſit ejuſdem virtutis impetus, qui tenerum & opulentum in-

genium in popularem, quique in veterem facundiam, laxat. Nam & Græci quæ intelligeret populus ſcribebant;& Romani Græcos mimos, & Atticæ eloquentiæ efficax robur, ad ſui vulgi aures accommodaverunt. Iam quid de Italicis hiſtoriæ ſcriptoribus dicam? iſtis quidem ſyncera prudentia victuris, illis autem tantum nimia eloquentia & partium favore peccantibus? Sed & ſapientia cœleſtis, & humanæ prudentiæ diſciplina, cæteraque omnia quæ inMuſarum tutela ſunt, nunquam parum illius populi ingeniis debuerunt. Ad extremum non alibi ſanctiorum virtutum exempla, pejorumve facinorum, quam in Italicis animis cernas; & quod quidam de Attica dicebat. nullibi vel atrocior cicuta eſt, vel ſuavius apes exſuctis digeſtiſque floribus cellas implent.

ADMONITIO
Ad
LECTOREM.

Monendus eſt Lector; Segethum in Tractatu de Principibus Italiæ pag. 39. animadvertiſſe duplicem eſſe hiatum, ſed neutrum ſatis correxiſſe; prior eſt linea 10. Eſt & alibi illi, &c. ubi de quo agatur non ſatis liquet, opinor de Maſſæ & Carraræ Principe agi, cuius author ſupra pag. 8. meminerat, & nuſquam præterea illius mentionem facit, niſi forte hic, ut quidem certo mihi perſuadeo, Lectori interim liberum iudicium relinquens.

Alter eſt linea penultima; ditio eius ſita eſt, &c. ubi aliquid deeſſe quivis videt; Segethus de Marchione Finalis agi in notis obſervat; manifeſtum autem eſt

de

de Monachii & Corregii dynaſta agi, ita enim illum vocat author ſupra pag. 8. Itaque ſine ullo ſcrupulo paragraphum ita expleo; Monachii & Corregii dynaſtæ ditio ſita eſt, &c.

CATA-

CATALOGVS AVTHORVM,

Quibus potiſsimum in hoc COMMENTARIO DE PRINCIPIBVS ITALIAE *uſi fuimus.*

BErnardus Saccus Ticinenſis Hiſtoriæ lib.x. extat in Italiæ Illuſtratę authoribus.

Bodinus de Republica.

Cominæi Hiſtoria.

Franciſcus Guicciardinus Florentinus de bellis Italiæ.

Gaudentius Merula de antiquitatibus Galliæ Ciſalpinæ. Italiæ Illuſtr.

Iacobi Auguſti Thuani Hiſtoria.

Ioannis Boteri Hiſtoria univerſalis.

Lambertus vanderBurchius de Sabaudorum Ducum Principumque Hiſtoria.

Les Eſtats Empires Royaumes & prin-

principautes du monde, par le Sr. D. T. V. Y.

Leandri Alberti Bononienſis deſcriptio totius Italiæ.

Lettres du Cardinal d'Oſſat.

Mercure François.

Onuphrius Panuinus.

Pandulphi Collenutii IC. Piſaurenſis Neapolitana Hiſtoria.

Petrus Bizarrus de rebus Genuenſibus.

Philippus Cluverius.

Philippi Honorii praxis Prudentiæ Politicæ.

Quæſtiones Formianæ.

Scipionis Mazzellæ Neapolitani deſcriptio Regni Neapolitani. Italicè.

Thomæ Coſti civis Neapolitani Appendix ad Collenutii Hiſtoriam. Italicè.

786267

INDEX

Rerum maxime memorabilium quæ hoc Commentario pertractantur.

A.

Bruzzo ſive Apruntii oppida. 86
Adogo tributum Neapolit. 93
Æneas Pius Ferrarienſis. 41
Alexander Medices. 205
Alexandria à Palea. 111
Allobroges populi. 173
Apiani Plombini Domini. 208. 209.
familia eorum. 299. 300
Apuliæ limites & qualitates. 69. *Vbertas.* 70. *Equi præſtantiſſ.* ibid.
Apulia Peucetia. 73
Apulia Plana ſive Daunia. 73
Aquæ Sparſæ Dux. 42
Aretium urbs. 194
Arnus fluvius. 196
Aſſortatores magiſtr. Lucæ. 147
Aſta oppidum. 155
Auguſta prætoria. 157
Auguſta Vallis. 157
Aviliana oppidum. 163.

Baren-

B.

BArenſis tractus oppida. 85. quid quotannis pendat. 94
Barga urbs. 165
Baſilicata R. Neapol. provinc. 84. quid quotannis pendat. 94. quot urbes contineat. 84. quot turres littorales habeat. 93
Benacus lacus. 228
Bentivolius Marchio. 46
Bevilacqua Comes. 41
Biela oppidum. 162
Bobienſis Marchio. 44. 186
Boglia Comitatus. 170
Benviſii Lucenſes. 43
Bevomaus Comes. 47
Bracciani Dux. 42
Briga in Nyzzæ Comitatu. 170
Briqueraſcum. 165
Brutiorum regio. 72
Burgum S. Sepulchri. 194
Buſca Marchionatus. 164.

C.

CAbo Spartivento. 71
Caſii familia Rom. 42
Calabriæ cœli ſolique ratio. 71. utrinſque oppida. 85. turres littorales. 93. quid quotannis pendat. 94

Cala-

Calabrorum ingenia. 82
Calognenſe vinum. 157
Camerlingus magiſtr. Luc. 149
Camertium ditio. 250
Cannabaſium. 149
Capitaneatus R. Neapol. provincia 85. *turres littorales.* 93. *cenſus annuus.* 94
Cararaghii Marchio. 47
Carbonaria turris. 176
Carinianum. 164
Carporum Principatus. 241
Carretorum familia. 120
Caſalium S. Evaſii. 231
Caſſanum oppidum. 110
Caſtillioneus Marchio. 44
Catholici Regis potentia in Italia. 11. *maritima potentia.* 13. *Dynaſtæ qui ipſi ſubſunt.* 46. *Redditus in Regno Neapolit.* 93. *Eccleſiæ ſub ejus patronatu.* 96
Cavortium. 165
Cenami Lucenſes cives. 43
CenſoresGenuatium. 13[illegible]
Ceva. 166
Chamberinum oppid. 173
Cheraſcum oppidum. 164
Cherium oppidum. 164
Chivas oppid. 168
Cirie municipium. 167
Civitatis Novæ Dux. 42

Civitella in Reg. Neapol. 75
Clavium caſtellum Genuenſium. 138
Cluſonia vallis. 166
Cocona Comitatus Sabaud. 169
Colorni Marchio. 46
Comes Pyrrhus. 47
Compera Genuenſium. 131
Comum urbs. 111
Corbellonorum opes. 47
Corſica Inſul. deſcr. 289
Corſorum ingenia & mores. 290
Corſinorum opes. 45
Cortegna Marchio. 41
Cortona urbs. 194
Coſmus I. Florentinus Dux. 207
Coſmus II. Florentinus Dux. 219
Crema territorium. 104
Cremonenſis ager. 105
Cuni oppidum. 163
Curia majoris Marchio. 46
Curtumilia. 168

D.

D*Atarii qui ſint.* 50
Dogliani in Saluc. Marchiom. 161
Donativum quod Neapolitani Regi pendunt. 78. *quantum fuerit ſuperioribus annis.* 97
Dronero civitas. 161
Duria amnes duo. 159
Ducis Genuenſis dignitas. 128

Elta

E.

Ella fluvius. 159
Eporedia Civitas. 156
Equites B. Stephani. 215
Evenatozzi Marchio. 44

F.

Farneſiorum familia. 243
Ferdinandus magnus Hetruriæ Dux. 216
Ferdinandus II. Hetruriæ Dux. 219
Feritore amnis. 137
Finalium illiuſque conditio. 119. *quando Hiſpanis ceſſerit.* 121
Florentia deſcriptio. 190
Florentinus ager. 197
Florentinorum ingenia. 197
Florentinorum Ducum Stemma. 220
Foſſanum oppidum. 160
Franciſcus Hetruriæ Dux. 216

G.

Galeatiorum Stemma. 115
Gattinara oppidum. 168
S. *Gemini Dux.* 42
Genuatium potentia. 19. 20. 21. *Dynaſtæ qui ipſis ſubſunt.* 43. *politiæ illorum deſcriptio.* 122. *familiæ*

vetteres & nova. 125. Magiſtratus. 128.&c. urbis ſitus. 136. Parochiæ. 137. illius portus Africo expoſitus. 137
S. Georgii Magiſtratus Genuæ. 133
Giavenna oppid. 165
Glaniana vallis. 195.196
Gonfalonerius Magiſtratus Lucæ. 149
Grafiniana vallis. 241
Guaſtalla Princeps. 7.

H.

HAnnibal Grimaldus Bobienſis Dynaſta. 166
Hetruria Ducis redditus. 27.199.200. 203. Dynaſtæ qui ipſi ſubſunt. 45. Ducatus limites & deſcriptio. 190. vires militares. 202. copia maritima. 203. Armamentarium Piſanum. 204. Ordo Equeſtris. 205. 215
Hippona ab Hetruriæ Duce capta. 219.
Hiſpani potentia in Italia. 267. quibus modis Italos campeſcat. 268.

I.

ILua Inſula. 203
Inſula Neapol. Regni. 81
Ioannis Fanum in Maurienna. 174

Iſchia.

Iſchia Inſula & Arx. 81
Iulius Riarius Bononienſis. 41
Iurea hod. Lamporegio. 156
Ius quod Galliæ Reges ſibi vendicant in Ducatum Mediolanenſem. 116
Ius quod Imperatores ſibi in Mediolanenſem Ducatum vendicant. 118
Ius quod ſibi Galliæ Reges in Genuatium Rempubl. vendicant. 143
Ius quod Sabaudiæ Dux ſibi vendicat in Marchionat. Montiſferrati. 225.

L.

LAuda civitas. 110
Leucopetra hodie Capo del armi. 73
Licentinorum ager hodie principatus dictus. 72
Livenza amnis 170
Livorno nova urbs. 196
Lombardorum ingenia. 269
Lucania hodie Baſilicata. 72
Lucenſis Reip. potentia. 22. 43. *civitatis ambitus.* 146. *Magiſtratus.* i
Lucerna in Pedemontio. 167
Lyris fluv. hodie Gargiliano. 72.

M.

MAlvezzius Bononienſis. 41
Mantua urbs. 222. 228

Mantuæ Ducis potentia. 27. 28. 29.
Dynaſtæ qui ipſi ſubſunt. 44
Mantuani Ducatus limites. 222. *Ducum ſucceſsio.* 222. *Stemma.* 237. *contentio cum Sabaudo.* 227. *annui redditus.* 286. *Affinitates.* 287
Marignani Marchio. 47
Martinenga Dynaſtæ. 43
D. Martini Marchio. 44
Maurienna provincia. 174
Medeſimus portus. 121
Medicea familia quibus gradibus ad tantam potentiam pervenerit. 295
Mediolanenſis Ducatus. 102. *illius limites.* 103. *oppida & vici.* 103. & *ſeq. Ducum familia.* 112. 113. *civitas metropolitana.* 105. *illius Arx.* 106. *Armamentarium.* 106. *Agri fertilitas.* 104
Miolanum caſtellum Sabaud. 176
Mirandulæ Princ. opes. 39. 40. *Connubium.* 264
Mirandulæ & Concord. Comites. 295
Moliſsinus Comitatus oppid. 86. *tributum annuum.* 94
Monachii & Corregii dynaſtæ. 8
Mondovi oppidum. 159
Monmelianum. 176
Mons Ilcinus. 194
Mons Politianus. 194
Montes Italorum quid ſint. 49

Montiſferrati Marchionatus. 226. *ejus deſcriptio,* 229
Montis Lancii Dux. 42
Montis Marchio. 45
Mutinæ Ducis potentia. 30. *Dynaſtæ qui ipſi ſubſunt.* 46. *urbis deſcriptio.* 238. *Ducatus oppida.* 240. *annui redditus.* 287

N.

NEapolis urbis deſcriptio. 86. *arces illi adjuncta.* 87. *publicum urbis conſilium.* 88. *Portus cum ſua mole* 87
Neapolitani regni conditio. 59. *quomodo ad Arragonios pervenerit.* 62. *quomodo ad Hiſpanum.* 63. & *ſeqq. Cœli ſolique ratio.* 68. 69. *Ambitus & limites.* 71. *Provinciæ particulares.* 72. *oppida.* 74. *arces* 75. *portus pauci.* 76. *flumina.* 77. *nobilitas copioſa.* 77. *annui redditus regni.* 78. 93. 96. *militia equeſtris & pedeſtris.* 79. *claſſes maritimæ.* 80. *ſenatus regni.* 82. *foci totius regni* 89. *Archiepiſcop. & Epiſcop. redditus.* 90. *officia regni publica.* 91. *turrium littoralium numerus.* 93. *Regum ſeries.* 98. & *ſeq. Donationum quas Regi pendunt.* 97

Neapolitanorum ingenia & mores. 82
Neapolitanum regnum à Normannis ad Suevos tranſlatum. 60. feudum Eccleſiæ Romanæ. 61
Nepe ditio. 244
Nizza Comitatus. 169. illius oppida 169
Nizza urbs. 170
Nola urbs. 83
Novara civitas. 108
Novum caſtrum Neapol. 86

O.

Occininum caſtrum. 230
Octavianus Fulgoſius. 123
Olivirí Genuenſes. 133.126.129. Lucenſes. 152
Oneglia. 166
Ottagium vicus Genuenſium. 138
Ovi arx Neapol. 87

P.

PAcis conditiones inter Galliæ Regem & Ducem Sabaudiæ. 175
Pandataria Inſula. 203
Papæ R. redditus annui. 215
Papia Ticinum. 109
Parmæ Ducis potentia. 34 & ſeq. Dynaſtæ qui ipſi ſubſunt. 46

Pede-

Pedemontii limites. 153. *flumina.* 153. *fertilitas inſignis ibid. opes & potentia.* 154. *Epiſcopatus.* 155. *oppida & municipia.* 156
Pella amnis. 166
Pepoli comes. 41
Pienza oppidum. 195
Pinarolium oppidum. 162
Piſa deſcriptio. 191. *Piſanus ager.* 197
Pizauri à Gorzone. 43
Piſtoria vulgo piſtoja. 163
Placentia Mediolanenſis juris. 35
Plombinum. 208. 299
Pociferum flum. 137
Pociferana vallis. 138
Pola dux. 92
Pomarium oppid. Montisfer. [illegible]9
Pondium Caſtellum. 215
Pons Sturæ. 230
Pontificis ditiones. 8. *annuus redditus.* 9. *Expenſæ.* 10. *potentia maritima.* 11. *Dynaſtæ qui ipſi ſubſunt.* 41
Portus Ferratus in Ilua Inſula. 208
Principatus R. Neapol. provincia. 84. *ejus oppida & municipia.* ibid.
Punta de Tarlo. 73
Puteoli olim Dicearchia. 83
Pyrrhus Maluezius Bononienſis. 41

R.

RAcconigum oppidum. 164
Raconigius dynaſta. 44
Ranellum arx. 161
Rhegium Lepidi. 241
Riarii Bononienſes. 41
Rivoli oppidum. 164
Roboreorum gens. 250
Romana Pontificis ditio. 8
Romanenſis ditio. 9

S.

SAbaudiæ Ducis potentia. 24. & ſeq. Dynaſtæ qui ipſi ſubſunt. 44. Limites regionis. 173. qualitas. 281. Arces. 176. Ducis dignitas. 177. familiæ connubia. 178. provinciæ in quas Sabaudus jus ſibi vendicat. 180. Comitum & Ducum ſeries. 181. Confœderati. 279. redditus annui. 281
Sabellii Duces Montis Lancii. 42
Sala Marchio. 46
Salentinorum regio. 73
Salinus amnis. 76
Saluciarum civitas. 160. Marchionatus. 161
Salviatorum opes. 45
Samnium hodie Vallis Beneventana dicitur. 74

San-

San-Bonifacii Comites. 43
Sangrio in Com. Nyzzæ. 170
Sanitatis Curatores Luc. 150
Santremenſe Caſtrum Neapoli. 88
Saporis flu. 72
Savigliano. 165
Savona. 138
Scyllaceum. 72
Senæ deſcriptio. 192. *Senenſes quomodo ad Florentinos pervenerint.* 206
Sermonetta Dux. 42
Sfortiarum Stemma. 116
Siculi quomodo ab Hiſpano regantur. 268
Siciliæ utriuſque Reges. 98
Simon Buccaniger Genuenſis. 122
Soanum à Coſmo captum. 15
Soregna Marchio. 6
Soſpello oppidum. 170
Spinola Marchio. 43
Spoletinus Ducatus. 9
Suſa oppidum. 163

T.

TAliacotium caſtellum. 81
Tagliacotii Duces è Columnenſi familia. 42
Tarentinus portus. 76
Tarentinæ provinciæ oppida. 85. *turres littorales.* 93. *tributum annuum.* 94.
Tenda Comitatus. 172
Terra di Bari. 73

Terra

Terra Laboris R. Neapolis provinc. 83. *annui redditus.* 94. *oppida & municipia.* 83. *turres littorales.* 93
Ticinum hodie Pavia, 109. *Agri fertilitas.* 110.
Tranii portus. 76
Treſium oppidum. 111.
Trivultius Marchio. 47
Turin Taurinum. 158

V.

VAvarum oppidum. 111
Venetorum potentia. 14. & *ſeq. Dynaſtæ qui ipſis ſubſunt.* 43. *prudentia politica.* 261, *reditus annui.* 275. *C[illegible]ia politica.* 277. *confœderatio-[illegible]es.* 278
Ve[illegible]ellæ civitas. 156
Via qua è Latio in Regn. Neapolitanum ducunt. 81
Vigenanum oppidum. 111
Villadium caſtrum. 231
Villa franca. 170
Viperata flu. 76
Vmbria ditio, 8
Volaterræ urbs. 193
Vrbini D. potentia. 37. 38. *Dynaſtæ qui ipſi ſubſunt.* 45. *familia Ducum.* 250. *reditus in Regno Neapolitano,* 257
Vrbini ducatus quomodo tandem ad Papam Roman. redierit. 258

FINIS.

Errata quæ irrepſerunt ita corrigenda.

Pag. 11. lin. 17. *Pontificis*. p. 18. l. 23. *Brixianis*. p. 20. l. 15. *addixere*. p. 25. l. 5. *Italia habet*. p. 27. l. penult. *conceſſu*. p. 28. l. 1. *Guaſtalla*. p. 37. l. 5. *Novaræ*. p. 64. l. 18. *repente*. p. 218. l. 15. *Regem*. p. 260. l. 2. *hodie ſinguli & omnes*. p. 263. l. 7. *judicant*. p. 264. l. 19. *& tanta arrogantia*. p. 265. l. 25. *nimis vicinus*. p. [illegible]71. l. penult. *Madruccios*. p. 279. l. 7. *Sabaudo*. pag. 285. l. 4. *Duce*. ibi[illegible] l. 28. *non modo*. pag. 287. l. 1. *ſit*. Cætera ſi quæ ſuperſunt æquus lector per ſe facile corriget.

Digitized by Google

#000 c. 90.